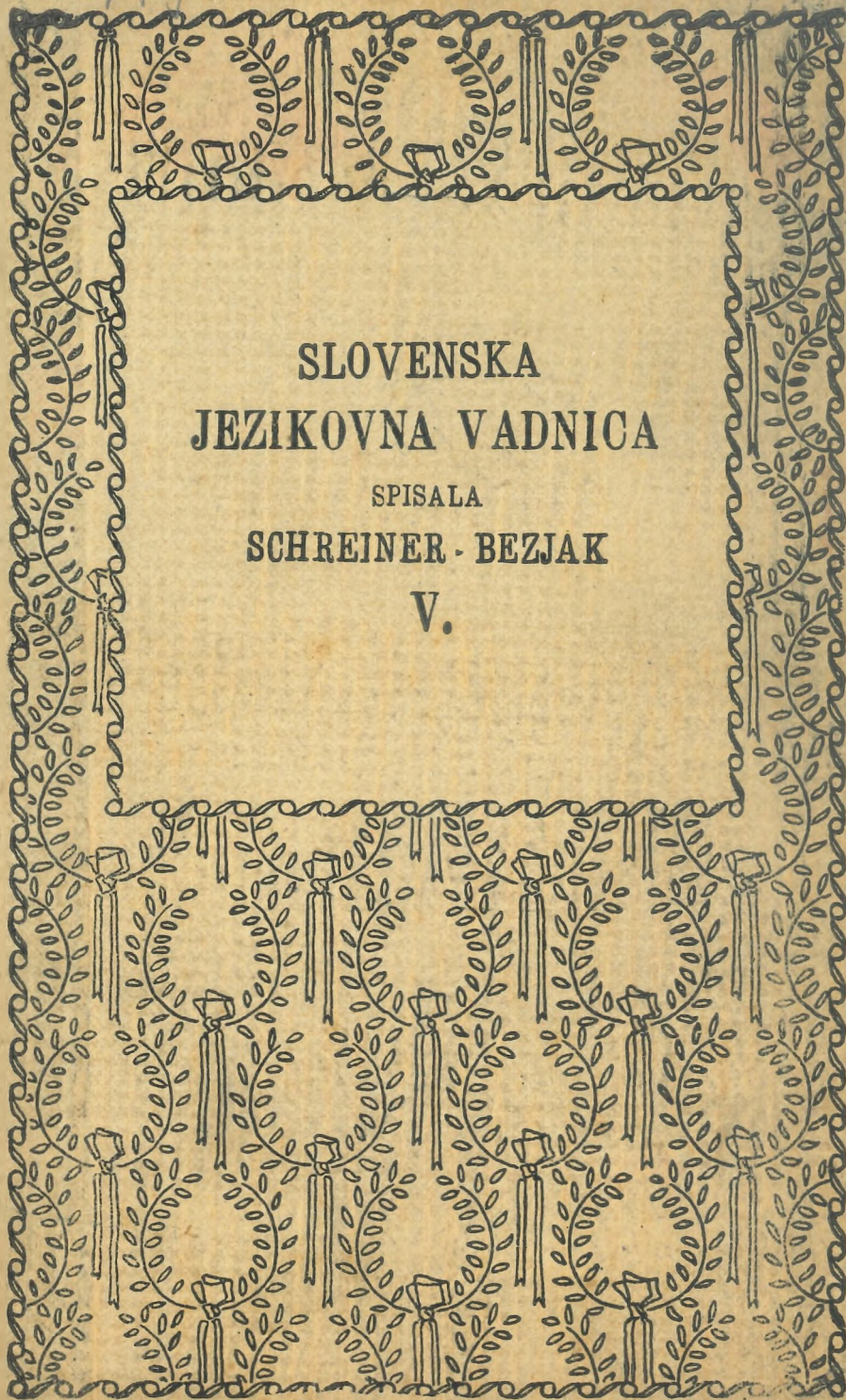

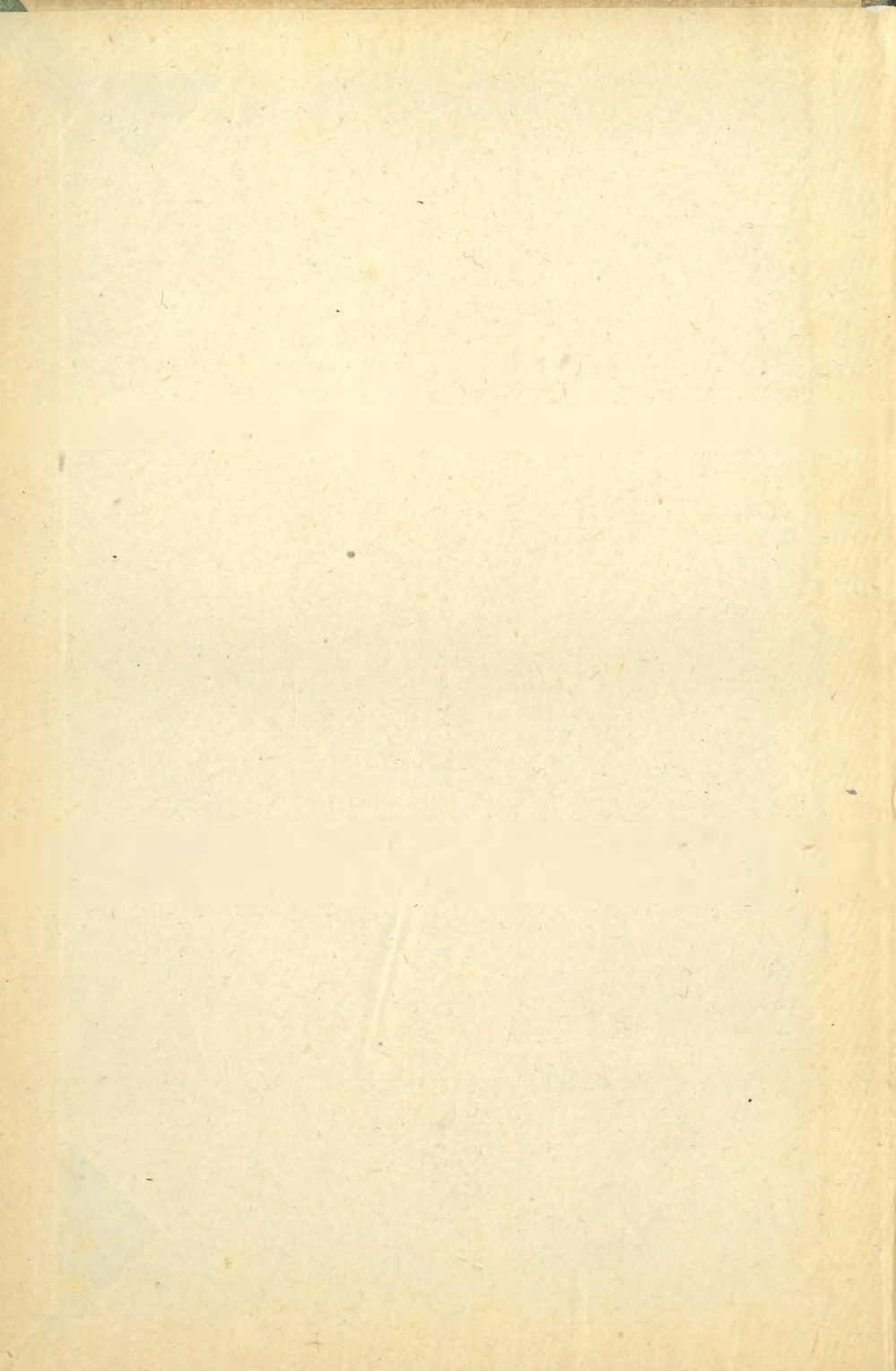
479

SLOVENSKA
JEZIKOVNA VADNICA

SPISALA
SCHREINER · BEZJAK

V.

10 3

SLOVENSKA
JEZIKOVNA VADNICA

ZA TESNO ZDRUŽENI POUK
V SLOVNICI, PRAVOPISJU IN SPISJU
V PETIH ZVEZKIH

SPISALA
H. SCHREINER IN DR. J. BEZJAK.

PETI ZVEZEK.

ZA ŠESTO, SEDMO IN OSMO ŠOLSKO LETO.

VSLED ODLOKA VIŠOKEGA C. KR. MINISTRSTVA Z DNE
20. FEBRUARJA 1914, ŠT. 5135 JE RABA TEGA ZORZKA OBČE DOVOLJENA.

Cena sešitka 90 h.

NA DUNAJU.
ZALOŽIL F. TĚMPŠKY.
1914.

Sg: 40583/5

SLOVENSKI NARODNI MUZEJ

knjižnica

no. 31

40601

Kazalo.

	Str.
I. Glagol	5
II. Imena.	
A. Samostalniki	
a) Ženski samostalniki na „-a“	6
b) Moški samostalniki	7
c) Srednji samostalniki	8
č) Ženski samostalniki na „-i“	9
d) Sklanjatev lastnih imen	10
B. Pridevniki	
a) Izpeljava pridevnikov	12
b) Sklanjatev pridevnikov	15
c) Stopnjevanje pridevnikov	16
C. Zaimek	16
Č. Številnik	16
III. Členice.	
A. Predlog	17
B. Prislov	19
C. Medmet	19
Č. Veznik	19
IV. Stavkovi členi.	
a) Osebkova beseda in zvalnik	20
b) Povedkov imenovalnik, tožilnik, roditeljski, družilnik in povedkovo razmerje	20
c) Prislovja	20
č) Prilastek	21
d) Predmet	21
V. Zloženi stavek.	
a) Osebkovi stavki	23
b) Predmetni stavki	24
c) Prilastkovi stavki	25
č) Oziralni zaimki	27
d) Prislovni stavki ali prislovniki	
1. Krajevni prislovniki	28
2. Časovni prislovniki	29
3. Vzročni prislovniki	30
4. Namerni prislovniki	31
5. Pogojni prislovniki	32
6. Dopustni prislovniki	33
7. Načinovni prislovniki	34
A. Prosto podredje.	
a) Glavni in odvisni stavek	35
b) Na katerem mestu stoji odvisnik v podredju	36

	Str.
c) Veznik	37
č) Podredni vezniki	38
d) Glavni in zavisni vprašalni stavki	38
B. Prosto priredje	
a) Vezalno priredje	39
b) Protivno priredje	41
c) Vzročno priredje	44
č) Posledično priredje	45
d) Priredni vezniki	47
C. Množno zloženi stavki	
a) Množno priredje	47
b) Množno podredje	48
D. Stavkova določila v veljavi odvisnikov.	50
VI. Besedne rodovine.	53
VII. Spisje.	
a) Pripovedni spisi	
1. Po čitanki	57
2. Razširjanje krajših spisov	59
3. Prosto spisje	60
b) Opisi	
1. Po različnih berilih	60
2. Prosto spisje	62
c) Primerjatve	64
č) Označevanja	66
d) Razpravice	67
f) Prijateljski, vljudnostni in drugi zasebni listi	69
e) Poslovni listi	
1. Naročila	76
2. Ponudni listi	78
3. Poizvedovalni in sporočilni listi.	79
4. Izterjevalni (opominski) listi	80
5. Pritožni listi	81
6. Priporočevalni listi	82
7. Brzjavi	83
g) Različni poslovni spisi	
1. Naznanila in razglasi	84
2. Računi in pobotnice	85
3. Vozni listi	85
4. Zaveznica (zavežno pismo)	85
5. Izpričevala pomagačem in poslom	86
6. Dolžna pisma	87
7. Odpovedi	88

I. Glagol.

1. Spregaj naslednje glagole na tvorni način v določniku, pogojniku, velelniku in želelniku, kolikor je mogoče, vseh časov (gl. 3. Vad. 13!). Tvori iz njih deležnike (gl. 4. Vad. 18., 20., 83!) in namenilnike (gl. 4. Vad. 84!)!

a) nesti, pasti, gristi, molsti; gosti: godem, krasti, cvesti, plesti, rasti, tepsti, grebsti; vpreči, vreči, streči, peči, teči, seči; začeti: začnem, prijeti: primem, najeti, oteti: otmem, sneti: snamem, vzeti, vneti, verjeti, žeti: žanjem, pripeti: pripnem; cvreti: cvrem, mreči, za- (od-) preti, žreti; znati, greti: grejem, peti, prispeti: prispem, biti: bijem, briti, kriti, liti, piti, zašiti, vpiti, čuti, rjuti: rjujem, obuti: obujem; — b) ganiti, pogoltniti, mahnuti, migniti, zmrzniti, pihnuti, suniti, utoniti; — c) šteti, umeti, imeti; goreti, živeti, bledeti, hrepeneti, krvaveti, noreti, sedeti, strmleti, trohneti, vrteti, zeleneti; bežati, dišati, klečati, molčati, spat, vriščati; — č) hvaliti, častiti, čutiti, deliti, dojeti, kositi, kupiti, loviti, moliti, prositi, tožiti, vabiti, žaliti; — d) delati, igrati, kidati, plavati, sekati, zidati; klati, orati, poslati; glodati, ropotati, metati, trepetati, šebetati; jokati, tikati, lagati, dihati, iskati, pihati, sukati; kazati, vezati, pisati, klicati, rezati; gibati, kopati, sipati, dremati, jemati, zobati; brati, prati, gnati: ženem, zvati, žgati, phati; sejati, sijati, smejati, bljuvati, kljuvati, pljuvati, ščuvati, kovati, rovati, snovati; — e) bojevati, darovati, gospodovati, imenovati, kmetovati, kraljevati, mirovati, obedovati, ogledovati, potovati, premišljevati, prorokovati, varovati, žrtvovati, oznanjevati, poskakovati, izpraševati, zapovedovati; — f) dati, vedeti, jesti, biti, iti.

2. Določí o vsakem predstojećih glagolov, je li dovršnik ali nedovršnik! Izpremeni dovršnike v nedovršnike in naopak!

3. Spregaj naslednje glagole v vseh oblikah trpnega načina! (Gl. 4. Vad. 26!)

Prebosti, tepsti, striči, prijeti, oteti, objeti, pripeti, prezreti, umiti, dvigniti, prešiniti, oskrbeti, oslepiti, prebuditi, ozdraviti, pohvaliti, vabiti, soditi, vaditi, rediti, izpriditi, osramotiti, nasititi, ustrašiti, častiti, oprostiti, pogubiti, obtožiti, rešiti, raniti, poklicati, zakopati, zapisati, otrovati, nalagati, spoštovati, zaničevati, oškodovati i. t. d.

4. Poišči v berilu „Slovenska božja pot“ (IV., 1. sl.) glagole, tvori njih nedoločnike, povej, so li dovršniki ali nedovršniki, predmetni ali brezpredmetni, oziroma prehajalni ali neprehajalni (gl. 4. Vad. 72. in 73.!), in določí jih po osebi, številu, času, naklonu in načinu! N. pr.: s t o j i (stati), nedov. brezpred. gl., 3., os., ed. sed. č., dol. nakl., tv. n. — o b j e m l j e j o (objemati), nedov. predm. (preh.) gl., 3. os. množ., sed. č., dol. nakl., tv. n., i. t. d.

Izvrši isto vajo z glagoli beril: „Skrb in Smrt“ (IV., 22.), „Kako je Notranjec Nemcu ponujal rake“ (IV., 49.), „Pes in mačka“ (IV., 63.), i. t. d. Pri glagolih sedanjega časa povej tudi, ali imajo pomen sedanjega, preteklega ali prihodnjega časa!

II. Imena.

A. Samostalniki.

a) Ženski samostalniki na „-a“.

5. Izpelji ženske samostalnike z naslednjimi priponami iz besed, kistoje zraven njih! (Stavke!)

-ina (gl. 4. Vad. 30.!). *a*) oče: očetov — očetovina, nadvojvoda, župan; *b*) testo: testen — testenina, loj, meso, volna, svila, bombaž, sladkor . . . ; *c*) vol: volov — volovina, bik, zajec, ščuka, krava (kravina), piščice, jelen, srna . . . ; *č*) šola, najem, pokoj, dan; učiti: učen — učnina, zavarovati, poročiti, odgojiti, odkupiti, zdraviti, vstopiti, naročiti, pisati . . . ; *d*) hrast: hrastov — hrastovina, javor, jasen, breza, brest . . . ; *e*) dol, živ, mnog, črn, bel, zelen, dolg, trhel, kisel, sirov . . .

-ica (gl. 3. Vad. 37.!). *a*) obed: obedni — obednica, stoben, zvezdaren, stiskalen, plavalen, čakalen, oblačilen, hladilen, tkalen, pralen, skladalen, tlačilen, kopalni . . . ; *b*) kisel, solen (sol), slan, rudni . . . ; *c*) voden, žolt, rumen, bled . . . ; *č*) nogavica = obleka za na nogo; univalnica = posoda (orodje, priprava) za umivanje. Kaj je rokavica, perotnica, skakalnica, mornica, sevnica, slamnica, trlica, vetrnica, dopisnica . . . ? *d*) Kaj je dvojica, trojica, četvornica, petica, šestica, . . . desetica, dvajsetica, stotica i. t. d.?

-nja. kos-i-ti: košnja, nositi, prositi, izkusiti, voziti, goniti, kretati, stopati, molsti.

-ava, -java. *a*) pisati: pisava (= način pisanja); sklanjati, izpreminjati, veljati, izdelati, izpeljati, pošiljati . . . ; *b*) pust: puščava (= obširen pust prostor), gost, gol (goljava = goličava), plan; nizek (nižava = nižina), dal(eč), šir(ok), vis(ok) . . . ; *c*) grenek: grenjava (močna grenkost ali kar greni), lajši, težek, zmoten . . . ; *č*) dišati: dišava (= snov, ki močno diši), mleti: meljava (snov = žito, ki se melje), kresati, kuriti, izkušati, razsvetliti.

-ača. igrati (se): igrača (orodje, s katerim se igramo); brisati, kopati, pokrivati, otirati, vejati (žito), krpati . . .

-ba. *a*) ovaditi: ovadba, dražiti, zgraditi, zgoditi (se), dogoditi (se), izobraziti, iznenaditi, razdeliti, prihraniti, izložiti, razstaviti; *b*) braniti, staviti, krojiti.

-oba. zelen — zelenoba: črn, besen, kisel.

-ota. lep: lepota, cel, čist, prazen, lahek, kisel.

-tev. častiti: častitev; dojeti, krotiti, meriti, stvariti, rojiti, tajiti, moriti, pleniti, postiti (se) . . .

6. Sklanjaj po vprašanih te-le samostalnice s pridevniki (stavke!) (gl. 3. Vad. 35. sl.): zelena žaba; zvita, prekanjena lisica; lepa, pobožna molitev; velika, nova cerkev; naša draga, skrbna mati; vaša pridna, mlada hči; dobrotljiva in milostna gospa; gospodov zvesti sluga (gl. 4. Vad. 35.), naš presvetli vojvoda.

7. Tвори edninski, dvojinski in množinski rodilnik teh-le samostalnikov s primernimi pridevniki (stavke!) (gl. 4. Vad. 32.); solza, sestra, koza, voda, zvezda; kaplja, igla, iskra, mačka, naredba; skorja, škarje; peška, treska; bilka, zajka, mamka, stavba, znamka, beseda.

b) Moški samostalniki.

8. Izpelji moške samostalnice z naslednjimi priponami iz besed, ki zraven njih stoje! Kjer je mogoče, tvori iz poslednjih tudi samostalnice ženskega spola! (Stavke!)

-ač (gl. 3. Vad. 40. in 4. Vad. 32.). a) postopati: postopač, postopulja; potep-ati se; pretep-ati (se), klepet-ati, igr-ati, plav-ati, glod-ati (zob!); — b) gluh: gluhač, slep; — c) brada: bradač; brenta, gost, kljun, noga, uho.

-ak (-jak). (gl. 4. Vad. 32.) a) prost: prostak; učen, napreden, več, gluh, ponočen; b) srna: srnjak (srnji samec); gos, lisica, raca, mačka; c) pet: petak, četri, deset, petdeset, sto, tisoč. č) Razločuj: golob: golobnjak (golobinjak = golobji hlev) in golobjak (golobje blato); kravnjak in krávjak, kurnjak (kurnik) in kúrjak, ovčnják (ovčják) in óvčjak, pesjak in pásjak, ptičnjak (ptičnik) in ptičjak!

-ar (gl. 2. Vad. 4. sl.). meso: mesar, klobasa, zlato, lonec, vrw, kopito, pismo, sukno (ž. sp.!).

-aš. kočija: kočijaš, meja, bandera, brki; plemenit: plemenitaš, velik.

-ec. (gl. 2. Vad. 22. in 4. Vad. 32. sl.). a) gol: golec, bel, cel, debel, smel, nezrel, bogat, edin, zapravljev, plašljiv, mut (ast); b) loviti: lovec, nositi, laziti, (čudo-, hudo-, roko-, polje-)delati, seliti, pisati, klopotati, kruliti. Toda: briti: brivec, peti: pevec, piti: pivec, šteti; števec, delati: delavec; c) brati — bral: bralec, častiti, nositi, presti, priti, riti, vreti, zijati, kmetovati, pohajkovati, vabiti, prositi, svariti, prebivati, igrati, glodati, šetati (se), kazati, nabirati, stanovati, ogledovati; č) obsoditi — obsojen: obsojenec, oprostiti, ljubiti, preganjati, povabiti, raniti, osupniti, krstiti, poročiti, saditi, slaviti, kazniti, rešiti; d) brinje — brinjev: brinjevec, tepka, pelin, bezeg, tropina; e) Afrika — Afričan — Afričanec, Avstrija, gorje; Kranj — Kranjec, Koroška, (Korošec), Sloven, samotar.

-ek. a) dogoditi: dogodek, ovirati, pridelati, prilepiti, obroditi, učiniti, navrči, zasluziti, ogrizniti, dohoditi; b) osnuti — osnut: osnutek, izgubiti, dobiti, razviti, začeti.

-ež. a) grabiti: grabež, dreti (derem), guliti, klatiti (se), snesti (snedem); b) hudoben: hudobnež, lakomen, prevzetan, ošaben, siten. Primerjaj: potepač, postopač, lenuh, debeluh, požeruh, potepuh, grdun, pisun, lizun, plahun, i. t. d.

-ič. *a*) Gregor: Gregorič, Peter, župan, kralj, gospod, brat, mlad, otrok, vnuk; *b*) Juri — Jurjev: Jurjevič, Gregor, Ivan, Nikolaj, Peter, cesar, kralj.

-ik. *a*) razumen: razumnik, bolan, dobrodelen, dobroten, veren, piven (papir), dolžen, (po)svečen, krivičen, soroden, števen; glasen, določen, vozen; *b*) mučiti — mučen: mučenik, rešiti, oteti, (u)jeti, poslati.

-jan. Celje: Celjan; Praga: Prag(a)jan = Pražan, Gorica: Goric(a)jan = Goričan. Kako so nastale besede: Egipčan, Afričan, Američan, Rimljan, meščan, tržan, vaščan? Pomni: Ljubljana — Ljubljane: Ljubljane(e)jan = Ljubljanečan. Tvoji tako samostalnice iz besed: Dunaj, Maribor, Celovec, Zagreb, Ptuj, Gradec, Kranj, Bistrica.

-laj. ugriz-niti: ugrizljaj, mahnuti, migniti, vzdihniti, občutiti, kihnuti, dregnuti, pihnuti.

-telj. (gl. 3. Vad. 40.!) roditi: roditelj; častiti, množiti, zdraviti, ceniti, buditi, braniti, goniti, krotiti, ljubiti, pleniti.

9. Sklanjaj (gl. 3. Vad. 38. sl.): *a*) novi, visoki stolp; snažen, svetel in zračen kravnjak; novi stotak; *b*) naš črni mačak; sosedov, nesrečni sorodnik; stari, slavni Rimljan; *c*) drzni lovec in njegov dobrotnik; Korošec, Kranjec in Štajerec; leni postopač in raztrgani pretepač; bogati in darežljivi plemenitaš; prevzetni in oholi ošabnež; jasen in odločen migljaj; *č*) mesarjev črni pes; lep, rdeč in svetel kamen; hitri in pogumni jezdec; naš ljubi gospod učitelj; *d*) zanimiv dogodek; lep, obilen zaslužek; droben in dolg pecelj; angel Gospodov; sveti apostol; *e*) bogati zlatar in revni lončar; zeleni lavor; učeni gospod doktor in profesor; *f*) lep prizor; poslikan zastor, zlat okvir, lep večer; *k*) (gl. 4. Vad. 34.!) lep, močen glas; zdrav in okusen sad; pošten in čisljan stan; star, neprijeten dolg; majhen, zavihan nos i. t. d. (Stavke!)

10. Tvoji množinski roditeljski samostalnikov: konj, las, mož, otrok, voz, zob! (Stavke!)

c) Srednji samostalniki.

11. Izpelji srednje samostalnice z naslednjimi priponami iz besed, ki zraven njih stoje! (Stavke!)

-je. (gl. 3. Vad. 17.!) *a*) premišljevati: premišljevanje; kraljevati, napihovati, vriščati, poslušati, plakati, preseljevati, prezirati, hrepeneti, bledeti, hoteti, kipeti, medliti, rjoveti, trohneti, razumeti, sopsti, peči, dvigniti, podučiti (podučevati); *b*) oskrbeti — oskrbljen: oskrbljenje, oslepiti, zdraviti, vabiti, valiti, variti, plaviti, raztopiti...; *c*) oteti — otet: otetje, vneti, imeti, šteti, žreti, razodeti, razpeti, početi, podjeti, po(raz)dreti; *č*) Tvoji skupna imena s pripono „-je“ (gl. 4. Vad. 36.!) koren: korenje; drevo, vres, oseba, pazder, kolo, gora, robida, sliva, dol (po-), plot, brest, drač...; *d*) medgorje je kraj (krajina) med gorami; kako se imenuje kraj (krajina) pod, pred, za gorami, pri gorah? Medmorje je suha zemlja med dvema morjema; kaj je primorje? Kaj je predmestje, primestje, nadstropje, podstrešje, pritličje, vzglavje, vzhodje?

-lo (gl. 4. Vad. 35. sl.!). piskati, trobiti, gosti (godem), tesati, ravniti (= ravnati), kresati, drsati (se), pokrivati, meriti, klečati, šivati, jesti; plačati, mazati, barvati, zdraviti, živiti, okrepčati, sladiti, krmiti, (u)miti, okrasiti.

-išče (gl. 4. Vad. 36. !): repa, zelje, bob, počivati, paziti, ležati, stati, igrati (se), zabavljati (se), plesati, streljati, vežbati se, zbirati se, bojevati se, izprehajati se, pogoreti; — boj, stopnice, zavetje, gnoj. — Pomni: posteljišče, ratišče, suličišče, kosišče (sulični ali kosni ročaj, sulično ali kosno držalo).

-stvo. a) cesar: cesarstvo, gospod, kristjan (krščan), pogan, pobratim, ljud (ljudje), plemenitaš, poljedel(ec), rodbina, trgovec, sosed, učitelj, vojvoda, župan, mož, človek, kralj, vohun . . . ; **b)** glavar: glavarstvo, brodar, mornar, vrtnar, mizar, mlinar, tiskar i. t. d. (gl. 2. Vad. 14. sl. !); **c)** bogat: boga(t)-stvo, pregnan, lakom(en), svoj, ubož(en), plem(enit).

-ivo. goret: gorivo (kar gori); gnojiti, graditi, jesti (jestivo = jestvina), mlatiti, netiti, peči, plesti, presti, rezati, streljati.

12. Sklanjaj (gl. 3. Vad. 42. sl. !): avstrijsko-ogrsko cesarstvo; c. kr. glavarstvo; srednjeveško plemenitaštvo; — vojaško vežbališče in strelišče, avstrijsko primorje, drugo nadstropje; veliko predmestje; — moje novo pero, naš hudo bolni stari oče, ubogo revše (revče), — težko breme, imenitno in čislano ime, lepo rodovitno seme!

13. Tvor dvojinski in množinski rodilnik samostalnikov: pismo, gumno, brezdno, duplo, cesarstvo, bogastvo, medgorje, pritličje, vzglavje, podstrešje!

č) Ženski samostalniki na „-i“.

14. Izpelj samostalnike iz naslednjih besed s pripono **-ost!** (Stavke!): polhlevn, hraber, gizdav, blažen, dostojen, čist, čeden, debel, star, delaven, boječ, hrom, divji, besen, brezobziren, zloben, delaven, blazen, dosleden, enovit, hudomušen, bistroumen.

-ad. gol, droben, gnil, hlapec.

15. Sklanjaj (gl. 3. Vad. 48. !): **a)** divja, roparska, žival; lahka in mirna smrt; dolga, ozka perot; smešna gizdavost; **b)** materina ljubezen; krasna Gregorčičeva pesem; široka, neskončna raván; **c)** dolga in ozka cev, vojaška moč, desna stran, globoka lesena kad; **č)** dobrodošel gost; divji mož; slab zob; **d)** lep, pomladanski dan; **e)** dolga (dolg) pot; **f)** človeško oko — kurje oko!

Vero-uk, Tri-glav, drevo-red. (gl. 4. Vad. 41. !)

V sestavljenkah je druga beseda („uk, glav, red“) glavna beseda; prva beseda jo določuje ali pojasnjuje, („vero-, tri-, drevo-“). Zato ji pravimo določilna beseda.

16. Katera beseda je v naslednjih sestavljenkah glavna beseda, katera določilna? Povej, katerega besednega plemena je glavna beseda, katerega določilna in katerega sestavljenka! Razloži sestavljenke!

a) Črkostavec, častilakomnik, blagovestnik, jugovzhod, severczapad, podoborezec, domobranec (= ljubje, = branstvo, = tožnost), vinotržec (= grad, = gradnik, = pivec, = tok, = toč), ranocelnik; b) pivovar, pis-mouk, gostoljub, pismonos, piskrovez, bogotaj, rudokop, lesorez, rodopis, čarodej; c) bosonožec, beloglavka (sinica), brzovar, črnošolec, daljnogled (drobno =), debelokljun (= kožec), dobrodošlica, dobrosrčnost, dolgorepka (sinica), kratkovidnost, poludnevnik, slaboumnež, strahopetec, sladkosned-nost, zlatomašnik, veseloigra...; e) dvboj (= cevka, = domnica, = kol-nica), četveronožec, četverospjev, četverovrstnik (ječmen), peterospjev (sed-mero =), petletnica, desetletje, (sto =, tisoč=), mnogokratnik, mnogo-ličnost, mnogovrstnost, ničvrednež...; d) Tresoglav, Vladimir, Vladislav, skočirep (Springschwanz), cvilimož; e) brezdno, križemgledec, nesreča, prelaz, izprevod, soglasnik, zapeček, medmet, medmorje.

Samospjev (spev = petje enega samega pevca); dvospjev, če-tverospjev, peterospjev, sedmerospev, slavospjev, žalospjev.

17. Sestavi glavno besedo „ljub“ (= ljubeč = ki ljubi) z določilnimi besedami: dete, rod, dom, mladina, cvet, čebela, knjiga! Stori istotako z glavno besedo „pis“ (pisje) in določilnimi besedami: zemlja, priroda, rod, roka, lepo, tesno i. t. d.!

18. Sestavi določilno besedo „zemlja“ z glavnimi besedami: pisje, pisec, pis (pisnica), rov, slovec, merec, vid, delec, merje (merstvo). Stori isto tako z določilno besedo „voda“ in z glavnimi besedami: mer (mernik = meriti), met (metati), nosec, pad (pasti), pivec (pivka), shramba, tok, vod (voditi)!

19. Naštej nekoliko samostalnikov, ki nam služijo samo v množini! (Gl. 4. Vad. 40.!) — (Stavke!)

d) Sklanjatev lastnih imen.

Poišči v berilih: „Samostani“ (IV. 264. sl.) in „Boj na Kosovem polju“ (IV. 280. sl.) lastna imena! (Gl. 3. Vad. 34!) Sklanjaj lastna imena: Miloš Obilič, Milica, Srb, Srbija, Dunav, Solnograd, Maria Terezija, Simon Gregorčič, Oton Zupančič, Kostanjevica, Radgona i. t. d.

Lastna imena se sklanjajo vobče po istih pra-vilih kakor drugi samostalniki.

S ponosom pa tudi lahko poudarjamo, da se blešči med imeni slavnih čebelarjev ime našega rojaka: Antona Janše (IV., 54.!) — Po Jan. Trdini (je ta spis sestavljen.) (IV., 44.!). Pomni:

1. Moška osebna imena na -a sklanjamo po ženski sklanjatvi (po zgledu: deklica). Včasih se pa sklanjajo tudi po zgledu travnik, torej: 1. Trdina, 2. Trdina, 3. Trdinu, 4. Trdina, 5. pri Trdinu, 6. s Trdinom.

20. Sklanjaj: Anton Janča, Janez Trdina, Robida!

Po Lampetu in drugih virih . . . (IV., 100.!). Po J. Staretu . . . (IV., 103.!). Pomni:

2. Domača osebna imena na „-e“ dobivajo v roditeljskem prirastku -t-, n. pr.: Lampe: Lampeta, Stare: Stareta, toda Marko: Marka, Pleško: Pleška,

21. Sklanjaj tako: Cigale, France, Črne, Smole, Vrne, Jože, Peče; Metelko, Zelenko, Janko!

Očeta Radeckega zadnji boji. (IV., 318.!). Po Levu Tolstemu. (IV., 22.!).

3. Kadar ima moško osebno ime pridevniško obliko, se sklanja kakor pridevnik, n. pr. Radecki, Radeckega, Radeckemu i. t. d.

22. Sklanjaj: Koseski, Podgorski, Ledinski, Palacki, Tolstoj (= Tolsti) Mali, — toda: Juri: Jurija, Kosi: Kosija.

Pomni tudi: Slomšek: Slomška, Prešeren: Prešerna, Erjavec: Erjavca, Funtek: Funtka, Tušek: Tuška, Vrhovec: Vrhovca, Valjavec: Valjavca.

Sedaj so se jeli zbirati seljaki po Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem in Koroškem . . . (IV., 288.!). Ob veliki prometni cesti, ki diži s Kitajskega v Sibirijo . . . (IV., 98.!). Razen v Hrvatski in Slavoniji bivajo Hrvati in Srbi še v Dalmaciji . . . (IV., 122.!).

4. Krajna imena, ki imajo pridevniško obliko, se sklanjajo kakor pravi pridevniki.

23. Sklanjaj: Slovensko, Nemško, Avstrijsko, Goriško, Primorsko, Notranjsko . . .; Trebnje, Trnovo, Krakovo, Grobelno . . .!

V boju proti beneškim upornikom se je proslavil zlasti Fran Gornik iz Slovenskih goric. (IV., 320.!). Najhuje je zadela Avstrijo izguba vseh pokrajin okoli Jadranskega morja... (IV., 309.!). Leta 1566. se je dvignil (Sulejman) iz Belgrada ter je vdrl na Ogrsko. (IV., 282.!). Korošci n. pr. so zgradili zidovje in stolpe pri Železni Kapli, na Malem Lubelju... (IV., 285.!).

5. Pri krajnih imenih, sestavljenih iz samostalnika in pridevnika, se sklanja pridevnik po svoje in samostalniik po svoje, ako je ohranil pridevnik še svojo pridevniško svojstvo. (Slovenske gorice, Jadransko morje, Železna Kapla, Mali Lubelj). Kadar se je pa pridevnik popolnoma spojil s samostalnikom (Belgrad = Beligrad), tedaj se sklanja samo samostalniik. Torej: Belgrada, Belgradu i. t. d.

24. Sklanjaj: Novo mesto, Dolenja vas, Ptujsko polje, Črni vrh, Atlantsko morje, Železna vrata, Kosovo polje, Laški trg, Kranjska gora, Gornji grad, Zidani most, Tržaški zaliv, Bohinjsko jezero, Ogrsko nižavje... Bohinjska Bistrica, Polhov Gradec, Spodnji Dravograd, Slovenj Gradec, Velike Lašiče, Mala Nedelja, Rimske Toplice, Stara Vrhnika... Belgrad, Šentvid, Mokronog, Carigrad.

Pomni: Kadar je lastno ime zloženo iz pridevnika in iz samostalnika tako, da je samostalniik že sam zase lastno ime, se pišeta obe besedi z veliko začetnico, (n. pr. Slovenska Bistrica). Kadar je lastno ime zloženo iz pridevnika in iz samostalnika, ki sam zase ni lastno ime, takrat pišemo samo prvo besedo z veliko začetnico. (N. pr. Slovenske gorice).

B. Pridevnik.

a) Izpeljava pridevnikov.

25. Poišči v berilu „Slovenska božja pot“ (IV. 1. sl.): a) kakovostne, b) svojilne pridevnike!

1. Svojilna obrazila.

26. Tvori pridevnike iz naslednjih samostalnikov s priponami, ki stoje pred njimi! (Stavke!)

-in (-ina, -ino). (2. Vad. 18.!) a) Marija (praznik), Anka (obleka), mačka (solze); b) devica (soba), matica (lonček), cesarica (dežnik, grad), Slavica (god); c) breskev (cvet), smreka (seme), marelica (sad); č) izba (vrata), britev (ostrina).

-ji (-ja, -je). (3. Vad. 45.!) *a*) žaba (luža, regljanje, krek), labod (pesem), kača (zob), mač(ka) (rep); *b*) opica (glava), jajce (lupina, rumenjaki), tele (meso), otrok (igrača), človek (govor), knez (dvor).

-ov (-ova, -ovo). (2. Vad. 18.!) ali **-ev, -eva, -evo** (3. Vad. 45.!). *a*) gospod (dan), kruh (skorja, drobtine), krt (dežela), bogataš (hiša), bombaž (preja), križ (pot), bič (roč), krompir (cvet), lavor (venec), kočijaž (bič), lapor (jama), zlatar (zlato), mutec (povest), kaznjenc (smrt), hudobnež (pokora); — *b*) jablan (les), lipa (bog), bukev (veja), črešnja (list), hruška (pecelj), leska (grm), luk (duh), mak (zrno), grah (juha), smreka (storž), želod (skledica), malina (sok), sraka (perje): — *c*) Zvonček (urednik), velelnik (obrazilo), roditelj (sklonilo), zaimek (sklanjatev), kolovrat (vreteno), kruh (skorja), ključ (brada). — Poišči v kazalu 4. Čitanke imena pisateljev, tvori iz njih svojilne pridevnike in rabi te le v stavkih! Zapiši te stavke!

-ski (-ska, -sko). (3. Vad. 45. in 4. Vad. 42.!) *a*) Mizar (delo), Srb (narod, kralj), lončar (glina), planina (cvetica), Sava (most), konj (hlev), svinja (ščetina), zima (večer); — *b*) brat — bratov — bratovski ali bratski (ljubezen), fant (leta), kralj (prestol), žid (ulice), osel (kašelj), hlapec (delo), godec (povest), tat (tatinski) (druhal), dete (hrana), gospa (gospejski) (klobuk); — *c*) človek: človeški (življenje), Grk (jezik), vojak (suknja), dijak (kuhinja), Amerika (mesto, prebivalci); trg: trški (občina, urad), log (med, črešnja), Praga (mesto); Lah: laški (olje), Čeh (narod), oderuh (obresti); devica: deviški (venec, stan), deklica (noša, ponos), vadnica (učenec), Celovec (škof), Gradec (prebivalci); pevec: pevski (zbor), lovec (pes), delavec (stan), hudoalec (prestoppek); berač: beraški (palica).

Razločuj: mačkin in mačji rep, žabina in žabja glava, otrokova in otroška igrača, knezov in knežji grad, bogataševa in bogataška hiša, bratova in bratovska ljubezen, lončarjeva in lončarska glina, kravino in kravje vime, tatov in tatinski ključ i. t. d.

2. K a k o v o s t n a o b r a z i l a.

27. Izvrši isto vajo kakor v 26. nalogi tudi z naslednjimi samostalniki in priponami!

-ast (-asta, -asto). (3. Vad. 51.!) Kovina (rudnina), kamen (posoda), predivo (lasje), trava (rastlina), stožec (zob), dleto (orodje), streha (pokrov), hruška (sad), klobasa (podbradek), klobuk (gliva), lopata (orodje), koren (rastlina), veja (okrasba).

-av (-ava, -avo). (4. Vad. 43.!) Bolha (pes), goba (les), lišaj (otrok), hrpa (redkev), kozé (obraz), pega (lice), žila (človek, meso, les). — godrnjati: godrnjav (starec), smrčati (delavec), skakati (bolha), igrati se (otrok), bolehati (dete).

-en (-na, -no). (4. Vad. 43.!) *a*) mir (učenec), sod (dan), stol (cerkev, mesto), gozd (čuvaj), gostoljub (gospodar), govor (razpol), hrup (zborovanje), kruh (peč), mleko (sok), sneg: snežena (kepa) in snežna (plaz); —

b) liša (dekla, davek), hvala (pesem), sol (rudnik), duša (hrana), korist (delo), strast (igralec), objest (otrok), roka (delo), zasluga (delo), nadlega (otrok), gostilnica (vino), knjiga (jezik), gosnica (gnezdo), gospa: gospén (otrok); — c) železo (cesta), jabolko (sok), telo (potreba), solnce (žarki), uho (bolezen); — ě) meso (mesena klobasa, toda: mesna juha), svila (obleka), testo (blago), pšenica (moka), svinec (krogla), kositer (posoda), voda (juha), usnje (odeja), kamen (tlak); — đ) dajati — dajal — dajalen (sklon = dajalnik), kazati (zaimek), ponavljati (šola, glagol), prehajati (glagol), rediti (hrana, oče), hladiti (senca, pijača), svojiti (zaimek), zmagati (vojska), bojevati (orožje), zavarujem (društvo); — e) piti — pit (trpno-pretekli deležnik): piten (voda), razdreti (trdnjava; nerazdrtna t.), verjamem (vest, povest; nasprotno?), pobiti (armada; nasprotno?), začeti (črka, šola), štet (neštetne ali neštevne zvezde).

-iv (-iva, -ivo ali -ljiv, -ljiva, -ljivo). (4. Vad. 44.!) a) Beseda: besedljiv (starka), vraža (ljudje), prepir (sosedje), sramež (deklin), bolezen (krč); b) nagajati: nagajiv (dekle), zanimati (berilo), pozabiti (otrok, učenec), tožiti (učenka), ubogati (dete), pomiriti (besede), poučiti (povest), zaupati (dete), miniti (mladost), umreti (človek); c) strašiti (konji = k., ki se radi strašijo), razlomiti (steklo; razlomljivo ali razlomno st.), razločiti (besede), izvesti (naloga), izbrisati (znamenje; ne — z.), izprostiti (upnik; nasprotno?).

-nji, (-nja, -nje). Zelo spehana stojita zdaj že pred zadnjo hišo, ki je po zunanji podobi videti i. t. d. (IV., 23.). — Romarjev iz bližnjih krajev prihaja čim dalje več. (IV., 6.). — Prihodnji dan gre stara ven . . . (IV., 24.). zad(aj): zad-nji; zuna(j): zuna-nji; bliz(u): bliž-nji; prihod: prihod-nji.

28. Iz katerih besed (besednih razpolov?) so izpeljani ti le pridevniki? Današnji (dan), dolnji (vas, del), gornji ali gorenji (konec, ustnica,), jutranji = jutrnji (zarja), letošnji (žetev), nekdanji = nekdašnji (časi), notranji (bolečine), prednji (stran, zobje), sedanji (vek, cena), sinočnji = snočnji (mleko), srednji (vrsta, vek), tedanji = tedašnji (čas, običaji), zunanji = vnjanji (stran država), vsakdanji (kruh), zadnji (noge), tukajšnji (šola), včerašnji (veselica), daljnji (življenje); toda: daljni (pot, dežela). Stavke!

29. Izvrši naslednje naloge tako kakor 26. nalogo! -at (-ata, -ato) (3. Vad. 51. in 4. Vad. 43.!). Mož (dekle), zob (kolo), koren (drevo), volna (obleka), koš (drevo, rep, zelje), rep (zvezda), ogel (kamen). — svila — svilen — svilnat (robec), loj (sveča), sol (rudnik), jedro (les, ruda, beseda), jajce (juha), kost (mož), slama (streha, klobuk).

30. Razločuj: vejast (žile) in vejat (drevo), cvetast (risba) in cvetnat (vrt), lasast (cevi, zlato) in lasat (rastlina, zvezda), zvezdast (cvet) in zvezdat (nebo), mahast (rastlina) in mahat (drevo), iglast (listi) in iglat (drevje), kamenast (posoda) in kamenat (miza), krvast (tekočina) in krvnat (človek), rogast (trobilo) in rogat (živina)!

-it (-ita, -ito). V Ljubljani se je pobratil z imenitnim patrom Benutom. (IV., 57.). — Jernej plemeniti Andrejka. (IV. 327.).

ime — imenit ali imeniten; pleme — plemenit.

31. Izvrši tudi naslednjo vajo tako kakor 26! **-it (-ita, -ito).**
a) kamen (pot, svet, srce), pleme (človek, srce, ovočje), oko — oči: očit in očiten (resnica, sovražnik), srd (petelin, kača, čebela), istina (povest, dejanje); *b)* strah — strahov — strahovit (pošast, vojna), brdo (krajina), hrib (dežela), glas (slikar, umetnik), skala (gorovje, morska tla), log (bregovi), val (morje), inovina (kmet).

32. Katera beseda je v naslednjih sestavljenkah glavna, katera določilna beseda? Povej, katerega besednega plemena je: *a)* glavna, *b)* določilna beseda, *c)* sestavljenka! Razloži sestavljenko! (4. Vad. 46.!).

Trnoglav (otrok), brzonog (srna), sladkosneden (otrok), starošegen (noša), malovažen (reč), skokonog (zajec), duhomoren (delo), dvoglav (orel), dvojezičen (napis), beloglav (jastreb), mladoleten (sin), belolas (črno —, sivo —, rdeče —) (človek), enokrak (dvo —) (vzvod), enoglasen (dvo —, tri —, štiri —, več —) (pesem).

33. Združi z določilno besedo „kriv“ glavne besede: gled(ati) (berač), kljun (ptič), nog(a) (dete), ok(o) (človeče), nos (opica), ust(a) (riba), vrat (žival), veren (ljudje), rog (ovca)! Stori istotako z besedo,, treso“ — (tresti) in z besedami: glav(a) (starec), nog(a) (bojazljivec), pet(a) (mladina), rep (ptič = tresorepka), rok(a) (bolnik)! Združi tudi določilno besedo „eden (eno —)“ z glavnimi besedami: barven (blago), ceven (puška), dneven (žival = enodnevnica), dom = domen (rastlina), grb (velblod), kaličen (rastlina), sopiten (žival), leten (dete), ličen (petje), list (rastlina), mesečen (plača), ok(o) (revež), razreden (šola), rog (krava)!

34. Poišči v berilu „Na preji“ (IV., 46.) pridevnike! Povej o vsakem je li svojilni ali kakovostni pridevnik, enostaven ali sestavljen, izviren ali izpeljan! Iz katere besede in s katero pripono je izpeljan? Stori istotako s pridevniki berila „Krvajelj“ (IV., 48.!) i. t. d., i. t. d.

b) Sklanjatev pridevnikov.

(Gl. 3. Vad. 47.—51. in 4. Vad. 44. 45!) Ponovi dotične vaje!

Mladina novi svet preveč čisla, starega pa zanemarja. Veliki travnik smo že zjutraj pokosili, malega bomo pa nocej.

Pomni: Kadar v edninskem tožilniku moški ali srednji samostalnik in pridevnik nista v istem stavku in se pridevnik nanaša na samostalnik v prednjem stavku, tedaj tvorimo pridevnikov tožilnik tudi pri neživih bitjih kakor pri živih.

35. Dostavi sklonilo besedam v oklepajih! Veliki zvon smo že prelili, (srednji) pa šele bomo. Brat si je kupil nov voz, (stari) pa je prodal. Jaz imam dva klobuka (črni in sivi). Prinesi poln koš sem, (prazen) pa pusti tam!

c) Stopnjevanje pridevnikov.

(Gl. 2. Vad. 21., 3. Vad. 52., 53. in 4. Vad. 45, 46.!). Ponovi dotične vaje po potrebi!

36. Poišči v berilu „Vile“ (IV., 40.) pridevnike in povej o vsakem, kar veš o njem povedati! Stopnjuj jih, če je mogoče! Sklanjaj jih s samostalnikom! Na pr. v starih časih; star: izviren prid., 1. st. (starejši, naj—) množ. mestn. (stari čas, starega časa i. t. d.). — prelepe, mlade deklice; prelep: izviren prid. 3. st. s predpono pre (lep, lepši, naj—); množ. imen. i. t. d. Mlad: izv. prid., 1. st. (mlajši, naj—), edn. imen. (prelepa mlada deklica, prelepe mlade deklice i. t. d.).

37. Izvrši isto nalogo po berilu „Veliki zbor na levovem dvoru“ (IV., 64.!) i. t. d.

C. Zaimek.

Gl. 2. Vad. 33.—35., 3. Vad. 54.—60. 4. Vad. 48.—52.!

Ponovi dotične vaje!

Sam kraljev sel, zajec Plahun, je bil žrtev njene črne zlobe (IV., 66.). Lenuh sam sebi čas krade. Skopuh še samemu sebi ničesar ne privoščī.

Kadar hočemo z večjo določnostjo pokazati na kako osebo, rabimo zaimek sam, sama, samo. Zaimek sam poudarja zaimke in druga imena. Sklanja se kakor pridevnik.

38. Dopolni naslednje stavke s primerno obliko zaimka sam! Pridi s—, ni treba nikogar s seboj jemati! Človeku ni dobro, s— biti. S— kost in koža ga je. Ta prstan je iz s— čistega zlata. S— Bog ne more vsem ustreči. Zrela hruška s— z drevesa pade. Ljubi bližnjega kakor s— sebe.

39. Poišči v berilih „Dušica“ (IV., 10.), „Dobra in slaba stran“ (IV., 26.), „O varčevanju“ (IV., 32.), „Dragomilčani in kmet Novinšek“ (IV., 36.) i. t. d. osebne, svojilne, kazalne, vprašalne in nedoločne zaimke ter jih določi po obliki! Na pr. jo: os. zaim, 3. os. ž. sp., edn. tož. (krajša oblika). — k sebi: os.-povr. zaim.; edn. daj.

Č. Številnik.

Gl. 3. Vad. 60.—65. 4. Vad. 52.—54.! Izvrši dotične vaje!

40. Poišči v berilih „Neskončnost sveta“ (IV., 74.), „Kako veliko je solnce?“ (IV., 76.), „Sibirija“ (IV., 97.) in „Rim“ (IV., 108.) glavne, vrstilne ločilne in nedoločne številnike!

III. Členice.

A. Predlog.

Gl. 4. Vad. 56.—64.! Ponovi dotične vaje!

Blizu. Blizu hiše so hlevi. Zveži tako s prislovom „blizu“ besede: grob, konec, mesto, gozd, grad, vas, cerkev, reka! (Stavke!).

Dno. Dno potoka je golo kamenje. Dno: morje, kad, sod, steklenica.

Glede. Gledé pašnikov so se prepirali kmetje. Gledé na svojo čast moramo biti občutljivi. Gledé (na): hitrost (brzovlak in osebni vlak), teža (težke in lahke kovine), marljivost, pazljivost, pridnost (različni učenci), barva (vrtnice), cena (zlato in srebro).

Konec. Konec jezika se rado opotika. Konec: vas (stoji kapelica), stavek (je pika), steblo (je več cvetov), njiva (plug obrniti), nit (napravi voz!).

Kraj. Cerkev stoji kraj vasi. Kraj vzglavja mi angelček sloni. Kraj: peč (klop), potok (se izprehajati), mati (hoditi), jaz, ti, on . . . (stati), cesta (pasti), drevored (stoji grad).

Mimo. Mimo grada sluga jezdi. Mimo: okno (iti), gozd (drži cesta), oče (se peljati), vinograd (hoditi), zajec (streliti), onadva (stopati).

Namesto. Kralja si me postavil namesto mojega očeta. Namesto: mati, oče, brat, on, ona (gre na božjo pot), sin (kozla darovati), meso (kruh jesti).

Okoli (ne: okolu!) krog (okrog). Za krta ni treba plota okoli vrta. Okoli enajstih je zopet šel najemat delavcev. Gostje sede krog (okrog) mize. Okoli, krog (okrog): hiša (hoditi), grad, mesto (zid zidati), cerkev (pokopališče), prst (oviti), sebe (mahati), kdo (plaziti).

Poleg. Na nebu se je lesketala zvezda poleg zvezde. Poleg: vas (so njive), kapelica (stojita dve lipi), drvarnica (je hlev), postelja (mizica), potok (drži pot), starši (pokopan).

Prek. Le vstanite, nas prek Save predrožite! Prek: morje (jadrati), reka (veslati), travnik (drži pot), jarek (skočiti).

Razen. Razen pokore ni druge poti za grešnika do nebes. Razen: stric in bratranec (nima sorodnikov), veliko posestvo in

poln hlev živine (ima še tudi veliko denarja), voda in mleko (za otroke ni zdrave pijače), en sin in ena hčer (so mu vsi otroci pomrli), jaz, ti, on (tudi dvoj. in množ.! (nihče ni prišel).

Sredi. Sredi polja stoji tanko drevesce. Sredi: mesto, vas, trg, kraj (stanovati), morje (utoniti), zima (potovati), soba, jezero, gozd.

Takraj, onkraj, onostran. Solnce je prihajalo onostran gorovja polagoma navzgor. (IV., 17.). Takraj jezera, onkraj potoka. Takraj, onkraj, onostran: naši hribi, reka Sava, široka cesta, visoka gora, Jadransko morje.

Tik. Tik pota stoji stara jablan . . . je naslanjal glavo ob blazino malone tik moje glave. (IV., 18.). Tik: naša hiša, sosedov vrt (teče potok), spalnica (je delavnica), cerkev (stoji zvonik), jaz, ti . . . (sedeti).

Vpričo. Vpričo vseh součencev je prosil odpuščanja. Vpričo: zbrana vojska (so ga pohvalili), oče, mati, bratje in sestre (srebrno kolajno dobiti), vsi ljudje (se razjokati).

Vrh. Visoko vrh planin stojim. Vrh plače je dobil še pohvalo. Vrh: drevo (sedi ptič), cerkveni stolp (petelin), goreči dimnik (mokro odejo položiti), streha (maček sedi), škoda (še sramoto imeti), mezda (hrano dobiti).

Vsled. Vsled cesarskega povelja morajo vojaki na vojno iti. Vsled: bolezen (šolo zamuditi), huda zima (setev ozebsti), velika suša (trava oveneti), marljivost in štedljivost (premoženje pridobiti), lenoba in zanikarnost (na beraško palico priti).

Vštric. Učenci stopajo v telovadnici drug vštric drugega. Vštric: prijatelj (stati), drevo v. (drevo) (v drevoredu), konj je vprežen v. (krava).

Zavoljo, zaradi, zastran, zadelj, zbog. Blagor jim, ki jih zavoljo pravice preganjajo! Ogibljimo se prepira zaradi malih reči! Zavoljo, zaradi: nemarnost (kaznovan), Bog (vse pretrpeti), visoka starost, materina smrt (žalosten biti), jaz, ti . . . zategavoljo, zaradi tega. Zadelj nedolžnih otrok; njih revnost; zategadelj; zastran mene (lahko odideš).

Zraven. Zraven hiše je mlin. Skopuh je zraven velikega bogastva siromak. Zraven: učenci (učitelj hoditi), potok (jelše rasti), njiva (je pašnik), velike moči (je bil tepen).

Besede: blizu, dno, konec, kraj, mimo i. t. d.

so prislovi ali samostalniki (glede je deležnik!), ki jih rabimo kakor predloge. Imenujemo jih nepristne predloge. Nepristni predlogi se vežejo z roditelnikom.

41. Poišči v berilih „Mati“ (IV., 8.), „Zidarček je nevarno bolan“ (IV., 13.) „Vile“ (IV., 46.) i. t. d. predloge z dotičnim sklonom! Povej, s katerim sklonom jih vežemo! Na pr. V (sobi): mest. (Grem v sobo: tož). — ob (dnevu): mest. (ob mizo udariti: tož). — skoz (visoka, nezastrta okna): tož. — i. t. d.

B. Prislov.

Gl. 4. Vad. 85.—87.! Ponovi dotične vaje!

Kolikorne prislove razločujemo? Naštej vprašalne, in to: a) krajevne, b) časovne, c) načinovne, č) vzročne prislove in jim odgovarjajoče kazalne prislove! (Stavke!)

42. Poišči v berilu „Na tuje“ (IV., 17.) prislove in prislovno rabljene pridevnike, povej, na katero vprašanje odgovarjajo, in določi, kakšni prislovi so! Stopnjuj prislovno rabljene pridevnike! Na pr. **tiho**: kako? prisl. prid. nač., 1. st. (tiše, najtiše) i. t. d.

Izvrši isto nalogo po berilu „O varčevanju“ (IV., 72.)!

43. Stopnjuj naslednje prislove in prislovno rabljene pridevnike: daleč, blizu, često, brzo, prej, toplo, močno, krasno, dobro, slabo, ljubko, žalostno, drago, malo, veliko, dolgo, hudo!

C. Medmet.

Gl. 4. Vad. 64. 65.!

Katere besede imenujemo medmete? Kakšno ločilo stavimo za medmeti?

44. Kaj izražajo medmeti: hm, joj, i, oh (Mejnik, IV., 15.); o, oj, oh, joj! (Jeftejeva prisega, IV., 3. sl.); oha, Bog nas varuj, no, Bog vas je dal, aha, oj, ej! (Kurenti, IV., 42. sl.); uh, sto volkov! (Balada o sv. Martinu, IV., 145.)?

Poišči medmete v različnih berilih 4. Čitanke in povej, kaj izražajo?

Č. Veznik.

Gl. 4. Vad. 93., 94.!

Katere besede imenujemo veznike? Naštej nekoliko znanih enostavnih in nekoliko sestavljenih veznikov!

45. Določi besedna plemena v različnih berilih... (IV. Čitanka) in povej o vsaki besedi, česar je treba! (Gl. vzorec b, 4. Vad. 67.!)

IV. Stavkovi členi.

a) Osebkova beseda in zvalnik.

Gl. 4. Vad. 67. 68.!

46. Čitaj v berilu „Kdo je bil pametnejši?“ (IV., 30.)vsakega stavka samo najkrajši stavek! Potem poišči osebkovo besedo ter jo določi po besednem plemenu! Prav tako stori z basnijo „Netopir“ (IV., 67.)!

47. Poišči zvalnike v berilu „Pes in mačka“ (IV., 63.) in istotako v berilu „Veliki zbor na levovem dvoru“ (IV., 64.)!

b) Povedkov imenovalnik, tožilnik, rodilnik, družilnik in povedkovo razmerje.

Gl. 4. Vad. 68.—70.!

48. Določi v naslednjih stavkih povedkove sklone oziroma povedkova razmerja! Marijo Terezijo imenujejo zgodovinarji ustanoviteljico ljudske šole. — Proti Francozom je bil leta 1809. izvoljen poveljnikom nadvojvoda Karel. — Zmagovit na tla domača se Jefte s hlabro četo vrača. — Dalmatinci so navadno visoke rasti in zagorele polti. — Leta 1867. se je naš cesar dal kronati za ogrskega kralja. — Bodi brez skrbi! — Kristus je prišel kot največji siromak na svet. — Le malo dni vam je še danih v poboljšanje. — Moj prstan je iz srebra.

49. Dopolni naslednje stavke s povedkovim sklonom oziroma razmerjem! — Starček sedi... pri peči (pov. imen.). Rože vrtnice so navadno (krasna barva in prijeten vonj — pov. rod.). Volili so ga (župan in deželni poslanec. — pov. razm.). Leta 1859. je bil Slomšek potrjen (škof lavantinski — pov. druž.). Ptiči so si nekoč izvolili kosa (gospodar in župan — pov. tož.). Moj prijatelj je bil (odkritosrčen in blago srce — pov. imen. in rod.). Igranje ga je storilo (otožen — pov. tož.).

c) Prislovja.

Gl. 3. Vad. 67.—71. in 4. Vad. 80.—86.!

Kolikerna prislovja razločujemo? S katerimi vprašalnicami vprašamo po krajevnih, s katerimi po časovnih, po načinovnih in po vzročnih prislovljih?

50. Odgovori naslednjim vprašanjem s primernimi prislovlji (brez predloga ali s predlogom) ter določi prislovja!

Koliko meri naša šolska soba po dolgosti, širokosti in visokosti? — Kako govore na Angleškem? — Zakaj tvoj brat danes ni prišel v šolo? — Kje je bil rojen Prešeren? — Obkorej vzhaja solnce 23. marca, obkorej 22. junija? — Čemu hodijo ljudje v trgovino? (z namenilnikom.) —

Čemu hodijo v cerkev? — Zaradi česa venejo cvetlice na polju? — Koliko je stara tvoja sestra? — Kako daleč je iz Ljubljane do Maribora?

c) Prilastek.

Gl. 4. Vad. 88.—92.!

51. Poišči in določi prilastke v berilu „Piščalka“ (IV. 33.) in v prvih dveh odstavkih berila „Slovenska božja pot“ (IV. 1.)!

52. Napiši po 2 stavka s prilastkom, ki je pridevnik, deležnik, zaimek, številnik!

53. Napiši po 3 stavke s prilastkom, ki je samostalnik v rodilniku in dajalniku!

54. Poišči pristavke in druge prilastke v teh le stavkih ter jih določi po besednem plemenu!

Rešitelj Jefte naj živi! — Ali poznate učenca Grudna? — Sv. apostola Peter in Pavel sta svojo življenje dala za svojega gospoda Jezusa Kristusa. — Karel Veliki je bil nemški, Ivan Grozni pa ruski cesar. — Cesar Karel IV. je ustanovil vseučilišče v mestu Pragi leta 1448. — Grof Rudolf Habsburški je praded Njega Veličanstva našega presvetlega cesarja Franca Jožefa I. — Karel VI., vladar avstrijski, je bil zadnji moški potomec habsburškega rodu. — Evgen Savojski, največji vojskovodja 18. stoletja, je premagal Turke pri mestu Belgradu leta 1717.

d) Predmet.

1. Predmetni rodilnik, dajalnik, tožilnik.

Gl. 4. Vad. 72.—79.!

55. Poišči v berilu „Piščalka“ (IV., 33.) in v berilu „O človeku, ki je padel v vodo“ (IV., 19.) predmete v rodilniku, dajalniku in tožilniku ter jih določi po spolu, sklonu in številu!

56. Poišči glagole prehajalnice in neprehajalnice v berilu „Spominjaj se smrti!“ (IV., 5.!).

57. Napiši po dva stavka s predmetnim rodilnikom, dajalnikom in tožilnikom, odvisnim od glagola! Napiši prav tako po 2 stavka s predmetnim rodilnikom in dajalnikom, odvisnim od pridevnika!

2. Predmetno razmerje.

Na angleških, škotskih in irskih obalah v dobi ribarjenja ljudje o ničemer drugem ne govore in na nič drugega ne mislijo nego na slanike. (IV., 183.). — Pri vsaki izpremambi vprašamo po vzroku. (IV., 251.). — Glasovi presladki . . . o jubezni se včasih premilo glase. (IV., 267.). — Zato je po

pravici rekel Karel sam o sebi... (IV., 271.). — Karel Veliki je skrbel za omiko svojega naroda. (IV., 255.). — Ali veš za Slomškov rojstni dan? — Poslovil se je od svojcev. (IV., 241.). — Dogodilo se je z rožo ono isto, kar z vsemi ostalimi rastlinami. (IV., 205.). — Tako težko ji je bilo po domu. (IV., 17.). — Stopil sem v loko, s cveticami bogato.

Vprašaj v teh stavkih po razprto tiskanih določilih ter določi, od česa so zavisna in kako izražena!

Pomni: O ničemer (ne govore), na nič nego na slavnike (ne mislijo), po vzroku (vprašamo), o ljubezni (se glase), o sebi (je rekel), za omiko (je skrbel), za dom (veš), od svojcev (se je poslovil), z rožo — z rastlinami (se je dogodilo), po domu (je bilo težko), s cveticami (bogato) (so predmeti s predlogom ali predmetna razmerja (predm. razm.).

58. Določi v naslednjih stavkih predmetna razmerja!

Učitelj je vprašal učenca Grudna po očetovem zdravju. — Kaj se je s teboj zgodilo? — Kdo izmed vas ve za Prešernovo rojstno vas? — Starček žalosten misli na prošla leta mladosti. — Zahotelo se je pastirju po rdečih črešnjah. — Skrbite z marljivim učenjem za svojo bodočnost! — V visokih, s snegom pokritih planinah se čudimo o veličastnosti narave. — Ali ste kaj slišali o Halleyevem (beri: Helijeve) kometu? — Nikoli nisem o tebi mislil nič hudega. — Popotniku se je v tujini tožilo po domovini.

Pomni. V koga: verovati, siliti; v kaj: spustiti (spuščati) se (n. pr. v podrobnosti); za koga ali za kaj: vprašati, skrbeti, potegovati se, zgrabiti, prijeti; na koga ali na kaj: misliti, pozabiti, zaupati, paziti, opozoriti (koga), jeziti se, lakomen (pohlepen) biti; čez koga ali čez kaj: biti, gospodovati; zoper koga ali zoper kaj: govoriti, ravnati; po koga ali po kaj: iti, poslati; ob kaj: priti, iti, (glavo, pamet); o kom ali o čem: govoriti, premišljati, razpravljati, razlagati, učiti se, prepevati, truditi se, soditi, vedeti; po kom ali čem: hrepeneti, stremeti, vzdihovati, jokati, žalovati, segati, tožiti se (težko biti) (komu); nad kom ali nad čim: hudovati se, pregrešiti se, vzgledovati se, znesti se, gospodovati, vladati, zapovedovati; s kom ali s čim: združiti se, zediniti se, prep.rati se, pogovarjati se, prerekati se. (Stavke!).

59. Dopolni naslednje stavke s primernimi predmetnimi razmerji!

Moj brat mi je pripovedoval —. Bog nas obvaruj —! Skrbite vedno —! V šoli mislite vselej —, v cerkvi pa —! Izmed dveh knjig, čitanke in računice, je učenec segel —. Srbski slepi pevci prepevajo —. Ne pozabite nikoli —! Mnogo se je že govorilo —. Verujem —. Veš li —?

60. Razčleni v naslednjem označene stavke IV. Čitanke najprej po vzorcu a (gl. 4. Vad. 67.) in določi potem vsako besedo po vzorcu b iste strani!

1. Neko nedeljo — razgovarjajo (str. 36.). 2. Gospodar Novinšek je imel — dvorec. 3. Spodaj — cvetičnjak. 4. Na obeh ozkih — vrtača. 5. Stanovanju nasproti — hlev. 6. Vse skupaj — človeka. 7. Sredi dvorišča — četverokotu. 8. Baš sedi — otroci (str. 38.). 9. Na Gorjancih... Živele so ob... Večkrat so Vile... (str. 40.) i. t. d.

V. Zloženi stavek.

a) Osebkovi stavki.

Kdor krajcarja ne ceni, goldinarja vreden ni. (IV., 30.). — Za časa začne žgati, kar kopri va če postati. (IV., 223.). — Ni dognano, kdo je iznašel smodnik. (IV., 275.). — Ali ti je jasno, kaj je zrak? — Nikomur ni znano, kdaj bode moral umreti. — Ni gotovo, ali (če) bode dobra letina. — Zelo koristno je, da se pri žarenju električnih žarnic ne naredi ogljikova kislina. (IV., 235.). — Kogar kača piči, ta (on) se boji zvite vrvi. (IV., 197.).

Kdo ni vreden goldinarja? (Kdor krajcarja ne ceni). Namesto osebkove besede stoji tu stavek. Vprašaj tako naprej po osebkovi besedi ter odgovori s stavkom! Povej tudi, s čim se začne vsak stavek, ki z njim odgovoriš!

Pomni: 1. Namesto osebkove besede lahko stoji tudi stavek. Imenujemo ga osebkov stavek (os. st.).

2. Po osebkovem stavku vprašujemo kakor po osebkovi besedi z vprašalnicama kdo? ali kaj?

3. Često stoji v drugem stavku kazalni ali osebni zaimsek 3. osebe ali slična beseda, ki kaže na osebkov stavek.

4. Med osebkov stavek in drugi del celega stavka vselej postavimo vejico.

61. Poišči v naslednjih stavkih osebkove stavke in določi besede, s katerimi začenjajo!

Kdor za mladih dni ne skrbi, v starosti trpi. — Gotovo je, da gozdovi v vročem poletju zmanjšujejo veliko vročino. — Karkoli živi, je spomladi veselo življenja. — Res je, da solnce potuje dan za dnem svojo po večnih zakonih mu odkazano pot. Komu je znano, kje je pokopan Prešeren? — Da živinoreja ne uspeva v peščenih krajih, je umevno. — Natanko se je preiskalo, iz česa sestoji naša kri. Kar ni dobro, tudi ni koristno. — Kdor srečo uživa sam, naj še solze preliva sam! — Leta 1522. je bilo neovržno dokazano, da je naša zemlja obla.

62. Združi po 2 in 2 naslednjih stavkov tako, da izpremeniš enega v osebkov stavek! (Med oba stavka postavi vejico!)

Jasno je, dvakrat tri je šest. — Moliti ne zna, naj se na morje poda! — Odkod dobiva mesec svojo luč? To je vam dobro znano. — To je nedvomno, v gozdnatih krajih mnogo več dežuje nego pa v golih. — Dobro je, se samo hvali. — Kaj je ogljenčeva kislina? Ali ti je to jasno?

b) Predmetni stavki.

Kdor preveč leži, ga rada glava boli. (IV., 30.). — Tega ne vidimo, **kar** se godi v duši drugega človeka. (IV., 140.). — **Komur** gozd prijazen je, neznana mu bojazen je. (IV., 200.). Marsikdo ne ve, **kdo** je iznašel parni stroj. — Slomšek je kazal v mladosti, **kaj** bo v starosti. (IV., 54.). — Po zvenku spozna izkušena gospodinja, **je li** lonec dobro žgan. (IV., 141.). — Človeško telo samo oznanja, **da** stanuje v njem duh božji. (IV., 138.). — Vsak naj da na oltar domovine, **kar** more. (IV., 317.). — **Kdo** je iznašel smodnik, o tem zgodovina ne poroča nič zanesljivega. — Ne moremo gospodinjam dovolj priporočati, naj suho sočivje vselej presejajo skoz drobno sito. (IV., 143.). — Reci svojemu očetu, naj pride jutri k meni!

Koga rada glava boli? (Kdor preveč leži). — Česa ne vidimo? (Kar se godi v duši drugega človeka). Tu stoji namesto predmeta stavek.

Vprašaj tako dalje po predmetih in odgovarjaj s stavki! Pazi, s čim se začne stavek, ki ž njim odgovoriš! Pazi tudi na vprašalnice!

Pomni: 1. Predmet često izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo predmetni stavek (predm. st.).

2. Po predmetnem stavku vprašujemo kakor po predmetu z vprašalnicami: koga? česa? komu? čemu? koga? kaj? in kakor po predmetnem razmerju.

3. Često kaže v začetku drugega stavka kazalni ali osebni zaimek na predmetni stavek.

4. Med predmetni stavek in drugi del celega stavka vselej postavimo vejico.

63. Določi v naslednjih stavkih predmetne stavke ter povej, katere besede jih uvajajo!

Česar se je kdo naučil, to lahko pove drugim. — Da čebele izvrstno pomnijo, ve vsak čebelar. — Valvazor pripoveduje, da so prihiteli k turnirju v Ljubljano leta 1143. plemenitaši iz raznih dežel. — Kar ni pošteno, tega ne počenjaj! — Kmet, ali veš, kje poln dobi se sod? — Kdo izmed vas zna povedati, kako so živeli stari Slovani? — Kdor se enkrat zlaže, temu drugič ne verjamemo.

64. Dopolni vsakega izmed naslednjih stavkov s predmetnim stavkom ter rabi v ta namen v oklepaju stoječe uvodne besede!

Vsak učenec mora vedeti (kje, kam, zakaj). — Ali si slišal (da, kako, odkod). — Prijatelj mi ni povedal (ali, li, kdo, kaj). — Ne verjemi mu (kdor)! — Ne jej (kar)! — Bodite hvaležni tistim (ki). Vsakdo ni vreden tega (kar).

c) Prilastkovi stavki.

Težnost je tista sila, ki povzroča padanje. (IV., 251.). — Pes, ki le molči in nič ne laja, globoko zobe zasaja. (IV., 196.). — Čutila so vrata, skozi katera prihajajo v našo dušo vesti iz vnanjega sveta. (IV., 139.). — Izpod las se sveti pri človeku široko čelo, kakršnega ne nahajamo pri nobeni živali. (IV., 138.). — Njive obrode povprek toliko žita, kolikor ga je treba za dom. (IV., 131.). — Vse rožno olje, kar se ga potroši v Evropi, prihaja iz Bolgarskega. (IV., 205.)

Katera sila je težnost? — Kateri pes globoko zobe zasaja? — Kakšna vrata so čutila? — Kakšno čelo se sveti pri človeku izpod las? Koliko žita povprek obrode njive? Koliko rožnega olja prihaja iz Bolgarskega? Odgovori na vsako vprašanje z dotičnim gorenjim stavkom!

Ni dvombe, da se znajo čebele med seboj sporazumeti. (IV., 187.). — Grajati moramo navado, da se pušča gnoj v večjih ali manjših kupih dalje časa na polju. (IV., 249.). — Dolgo časa je ljudi navdajala misel, da „kamen strela“ ni nič drugega kakor led. (IV., 225.).

Kakšne dvombe ni? — Kakšno navado moramo grajati? — Kakšna misel je dolgo časa navdajala ljudi?

Odgovarjaj tem vprašanjem z gornjimi stavki!

Oblaki so ograja, kamor obešajo v nebesih perilo. (IV., 44.). — Oaze (zelenice) so zelena, vrelovita, s palmami obrastla mesta, kjer počivajo karavane. (IV., 96.). — Tistega dne, ko so mi pokopali ljubljeno mater, ne pozabim nikoli. — Važen je način, kako se jedi pripravljajo in postavljajo na mizo. (IV., 141.). — Vprašam te po vzroku, zakaj si to storil. — Še nerešeno je vprašanje, ali je planet Mart obljuden. — Ne znam ti odgovoriti na vprašanje, kaj je mačje zlato.

Kakšna ograja so oblaki? — Katera mesta so oaze? — Katerega dne ne pozabim nikoli? — Kateri način je važen? — Po katerem vzroku te vprašam? — katero vprašanje je še nerešeno? — Na katero vprašanje ti ne znam odgovoriti? — Odgovarjaj tem vprašanjem z gornjimi stavki!

Pomni: 1. Prilastek šestokrat izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo prilastkov stavek (pril. st.).

2. Po prilastkovem stavku vprašujemo kakor po prilastku z vprašalnicami: kateri? kakšen? koliko?

3. S prilastkovimi stavki določujemo kakor s prilastki samostalnike.

4. Tudi med prilastkov stavek in drugi del celega stavka vselej postavimo vejico.

65. Izpiši iz berila „Kako se nam je vesti ob hudi uri (IV., 234. sl.) s prilastkovimi stavki zložene stavke ter podčrtaj prilastkove stavke!

66. Tвори iz dveh in dveh naslednjih stavkov zložene stavke s prilastkovimi stavki! (Vejica!) Pri starih Germanih je bila navada; ženske so se bavile z domačim gospodarstvom. — Pogani so imeli vero; bogov je več. — Zadnji srbski car je bil Lazar; zavladal je leta 1376. — V najnovejši dobi

so zgradili velikansko sibirsko železnico; ta je sedaj najdaljša železniška proga na svetu. — V naši šolski zbirki je mnogo takih ptičev; nisem jih še videl. — Morje zavzema blizu $\frac{3}{4}$ zemeljskega površja; milijarde živih bitij biva v njem.

č) Oziralni zaimek.

S katerimi besedami se začenjajo prilastkovi stavki prvega odstavka?

Pomni: 1. Prilastkove stavke uvajamo čestokrat z besedami: kdor, kar, kateri (katera, katero), ki, kakršen (kakršna, kakršno), kolikršen (-a, -o). Te besede stoje namesto imen (za imena). Torej so to zaimki. Ker se ti zaimki ozirajo na osebo ali reč v glavnem stavku, jih imenujemo oziralne zaimke. (ozir. zaim.).

2. Kdor in kar se sklanjata tako-le: imen. kdor, kar; rod. kogar (čigar), šesar; daj. komur, čemur; tož. kogar, kar; mestn. pri komer, pri čemer; orod. s komer, s čimer.

Dobu podoben je graden, ki ozeleni 14 dni pozneje. (IV., 207.) . . . roža, ki odgovarja v svoji preprostosti vsem zahtevam lepote, ki je mila vsakemu očesu in ki ostane vedno lepa, je imela vedno prvenstvo med cveticami. (IV., 204.). — Vsakemu gospodarju preostaja včasih kaj denarja, ki ga shrani v skrinjo. (IV., 35.). — Okrog in okrog so nasajeni kostanji, ki puščajo le toliko vrzeli . . . (IV., 38.). — Kmalu so zažareli skalnati vrhovi Grintavca, ki se ob njem vije cesta. (IV., 126.). — Oblečen je bil (Krjavelj) v suktnjo, ki je bila Bog ve kdaj vojaška . . . ki se ji pa zdaj, . . . že ni poznalo . . . (IV., 48.). — . . . to moremo za trdno povedati, da je bil . . . posekal smreko za prvi tram v hiši, ki si jo je . . . postavil . . . in ki stoji še dandanašnji. (IV., 48.). — Od velike peči, ki v njej tli debel panj, puhti krepka gorkota. (IV., 46.). — Razen dveh vasovalcev . . . ki sta nocoj prišla malo na prejo, so že vsi pri svojem delu. (IV., 46.). — Ptič sem kakor ti, ptič, ki so mu oslabele moči . . . (IV., 67.). . . . tako težko je bilo pri domu, ki ga mora zapustiti, tako strah jo je bilo pred tujino, ki mora iti v njo in je ne pozna in ji ne zaupa in je ne ljubi.

(IV., 17.). — Določi v teh stavkih sklon, število in spol zaimka „ki“!

Pomni. Oziralni zaimek „ki“ ostane v imenovalniku vseh spolov ednine, dvojine in množine neizpremenjen. V ostalih sklonih mu dostavljamo vselej osebni zaimek 3. osebe v dotičnem sklonu in številu za dopolnilo. Sklanja se torej tako-le: Edn. 1. ki, 2. ki ga, (ki je), 3. ki mu (ki ji), 4. ki ga, (ki jo), 5. ki pri njem, (ki pri njej), 6. ki z njim, (ki z njo). Dvoj. 1. ki, 2. ki ju, 3. ki jima, 4. ki ju, 5. ki pri njima, 6. ki z njima. Množ. 1. ki, 2. ki jih, 3. ki jim, 4. ki jih (je), 5. ki pri njih, 6. ki z njimi.

67. Vstavi v naslednjih stavkih namesto črte primerno obliko oziralnega zaimka „ki“! 1. Tesna je pot, — pelje skoz življenje. 2. Ljudstvo, — je v temi živelo, je videlo veliko luč. 3. Poglejte travo na polju, — danes stoji in se jutri vrže v peč. 4. Ne pozabi jezika, — te je mati učila. 5. Dela, — danes lahko storiš, ne odlagaj na jutri! 6. Oko je svetli žarek, — blešče nebesa. 7. V mladosti trdnješe so mreže, — drži nas upa moč goljufiva. 8. Pozdravim mater, — sem že težko pričakoval.

d) Prislovni stavki ali prislovniki.

1. Krajevni prislovniki.

Kjer je lenoba, kjer postavljanje, tamkaj je blizu hudo dejanje. (IV., 30.). — **Kamor** sega tvoja moč vsesilna, porajajo se bitja brezštevila. (IV., 232.). — **Koder** teče bistra Sava, biva slovanski rod. — Ptice selilke se jeseni tja vračajo, **odkoder** so priletele spomladi. — **Kjerkoli** v Sahari voda napaja tla, tam postanejo oaze. (IV., 96.). — **Kamor**-koli stvarnik veli, tja buče vetrovi. (IV., 199.). — **Koder**-koli bivajo ljudje, povsod zapuščajo sledove svojega delovanja.

Kje je blizu hudo dejanje? (Kjer je lenoba, kjer postavljanje). — Vprašaj tako dalje po krajevnem prislovju ter odgovori s stavkom!

Pomni:

1. Krajevno prislovje često lahko izrazimo s stavkom, ki ga imenujemo krajevni prislovník (kraj. prslk.).

2. Po krajevnem prislovníku vprašujemo kakor po krajevnem prislovju z vprašalnici: kje? kam? kod? odkod? dokod?

3. Na krajevni prislovník kaže često v drugem stavku krajevni prislov: tja, tam, tod, odtod, povsod.

4. Pazi na vejico!

68. Izpremeni dva in dva naslednjih stavkov v zložene stavke s krajevnim prislovnikom! (Vejica!)

Mraz je; trta ne raste. — Nisi sejal; ne boš žel. — Ptice najrajši gnezdiijo; mirno je. — Bog je; sile ni. — Vsaka ptica rada leta; izvalila se je. — Radi zahajamo tje; dobri prijatelji prihajajo. — Lovci najrajši hodijo; mnogo divjačine prihaja. — Največ mlinov imajo v krajinah; bistre vode tečejo. Rad hodim na izprehod; gozd se razprostira. — V tistih deželah biva slovanski rod; bistra Sava teče. — Turki so prihajali; povsod so ropali ter požigali. — Jeza gospodari; vse pokvari. — Naš cesar se prikaže; povsod ga sprejemajo odlično in slavno. — Nekoč se je zgodila nesreča; tam so postavili križ.

2. Časovni prislovniki.

Kadar stari govore, otroci naj molče. (IV., 71.). — Ko vino v možganih razjarjenih roji, rode se prepiri, pretepi, poboji. (IV., 147.). — Ne prodajaj kože, dokler tiči medved v brlogu! (IV., 197.). — Dočim je množil Radecki okrog Verone svojo vojsko, se je širila vstaja tudi po srednji in južni Italiji. (IV., 318).

Ko lonec se zdrobi, se jeza ohladi. (IV., 71.). — Kako milo je modro nebo, kadar se po dolgem deževju razpode črni oblaki. (IV., 245.)!

Čim pade nekoliko dežja, mahovi takoj ožive in ozele. (IV., 220.). — Kakor hitro (brž ko) so sovražniki naskočili trdnjavo, so jih obleganci obsuli s kamenjem. — Odkar so mu starši umrli, ni več vesel.

Preden meso zavre, se z njegovega površja loči beljakovina. (IV., 142.). — Prej ko strižejo ovce, jim opero volno. (IV., 189.).

Išči, dokler ne najdeš! — Že so potihnil topovi, kar zagrmijo grozovit tresk. (IV., 325.).

Kdaj naj otroci molče? — Kdaj se rode prepiri? — Kako dolgo ne prodajaj kože? — V katerem času se je širila vstaja...? Odgovori tem vprašanjem z gorenjimi stavki!

Pomni:

1. Časovno prislovje često lahko izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo časovni prislovnik (čas. prslk.).

2. Po časovnem prislovniku vprašujemo kakor po časovnem prislovju z vprašalnicami ali vprašalnimi izrazi: kdaj? kako dolgo? v katerem času?

3. Časovne zavisnike uvajamo z besedami: kadar, ko, dokler, dočim, čim, kakor hitro, odkar, preden, prej ko, kar i. dr.

4. Pazi na vejico!

69. Tvorí iz dveh in dveh naslednjih stavkov zložene stavke, s časovnimi prislovniki! (Vejica!)

Jezus je bil 30 let star; začel je učiti. — Pomlad prihaja; livade se lišpajo z zeleno odejo. — Kuj železo! Še je vroče. — Lisica dremlje; piščeta ne ulovi. — Pri nas solnce sije, drugod je temna noč. — Kajn je ubil svojega brata; nikjer ni našel pokoja. — Prijatelja nisi skusil; ne moreš mu zaupati. — Naš presvetli cesar je zasedel prestol, začel je delovati za blagost svojih podložnikov. — Dobro premisli! Storiš kaj. — Čebele gredo prvič v svet; zelo oprezne so in modre. — Živel bom; ljubil bom svoj materin jezik. — Vrata trdnjave so bila odprta; strašen boj se vname. — Mušica leta okoli luči; opali si perotnice. — Prihiteli smo ravno v zavetje; huda ploha se ulije. — Ples imajo miši; mačke ni pri hiši.

3. Vzročni prislovniki.

Suh zrak ne prija, ker draži dihala. (IV., 208.). Ker je umrl v Rimu mučeniške smrti sv. Peter, je postalo to mesto sedež papeštva. (IV., 108.). Ker je kremenjaka mnogo tudi v drugih hribovinah, zato je največji del peska po rekah in dolinah od kremenjaka. (IV., 226.).

Zakaj ne prija suh zrak? (ker draži dihala). — Vprašaj tako dalje in odgovori z ostalima 2 stavkoma!

Pomni:

1. Vzročno prislovje često lahko izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo vzročni prislovnik (vzr. prslk.).

2. Po vzročnem prislovniku vprašujemo kakor po vzročnem prislovju z vprašalnico zakaj?

3. Uvajamo ga z uvodnico „ker“.

4. Pazi na vejico!

70. Odgovori tem-le vprašanjem z vzročnim prislovnikom! Zakaj padajo telesa na zemljo, ako niso podprta? — Zakaj moramo ptice pevke gojiti in varovati? — Zakaj otroci radi ližejo med? — Zakaj imenujemo Marijo Terezijo ustanoviteljico ljudske šole? — Zakaj so gozdovi koristni? — Zakaj včeraj nisi bil v šoli? — Zakaj se joče otrok? Napiši še 5 vzročnih prislovnikov!

4. Namerni prislovniki.

Predobrotljivi Stvarnik je posadil solnce na sinje nebo, da greje in razsvetljuje zemljo po dnevi. (IV., 229.). — **Da se s hlapenjem ne izgubi preveč rastlinskega hraniva, potrosi gnoj včasih s prstjo, s šoto ali z malcem!** (VI., 249.). — **Da se more vodna kapljica izpremeniti v paro, potrebuje toplote.** (IV., 208.).

Čemu je posadil i. t. d.? (da greje in razsvetljuje zemljo po dnevi). — Vprašaj tako dalje ter odgovori z ostalima stavkoma! Pazi na vprašalno členico!

Pomni:

1. Namen ali namero često lahko izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo **namerni prislovnik** (nam. prslk.).

2. Po namernem prislovniku vprašujemo z vprašalnico **čemu?** ter ga uvajamo z uvodnico „**d a**“.

3. Pazi na vejico!

71. Odgovori naslednjim vprašanjem z namernimi prislovniki: Čemu naj se učimo v mladosti? — Čemu imajo žolne na nogi po 2 prsta obrnjena naprej, po 2 pa nazaj? — Čemu rabimo ure? — Čemu se učimo naravoslovja? — Čemu jemo? — Čemu telovadite? — Čemu imajo ptice roparice bister vid? — Čemu ima raca dolg in širok kljun? — Čemu ima zajec zadnji nogi daljši od prednjih? —

72. Izpremeni naslednje stavke tako, da postaviš namesto namenilnika **namerni prislovnik!**

Kmet hiti na polje sejat ozimino. — Kos leta na hladni vodotoč si žejo gasit. — Mačka hodi na polje miši lovit. — Kristus je prišel odvezovat grehe. — Stopi k tabli napisovat stavke!

Razločuj: Vsak dan se hodim izprehajat, ker je gibanje v svežem in čistem zraku zdravo in koristno. (Zakaj?)

Vsak dan se hodim izprehajat, da si krepim telo in razvedrujem dušo. (Čemu?) (Gl. 3. Vad. 26.!).

73. Dopolni vsakega izmed naslednjih stavkov najprej z vzročnim, potem z namerim prislovnikom!

Starši nas pošiljajo v šolo (ker, da)... Solnce sije na sinjem nebesnem svodu (ker, da)... Po leti se radi kopljemo (ker, da)... Sobe moramo vsak dan marljivo prezračevati (ker, da)... Ob nedeljah in praznikih hodimo k sv. maši (ker, da)... Sadno drevje sadimo (ker, da).

2. Po časovnem prislovniku vprašujemo kakor po časovnem prislovju z vprašalnicami ali vprašalnimi izrazi: kdaj? kako dolgo? v katerem času?

3. Časovne zavisnike uvajamo z besedami: kadar, ko, dokler, dočim, čim, kakor hitro, odkar, preden, prej ko, kar i. dr.

4. Pazi na vejico!

69. Tvori iz dveh in dveh naslednjih stavkov zložene stavke, s časovnimi prislovniki! (Vejica!)

Jezus je bil 30 let star; začel je učiti. — Pomlad prihaja; livade se lišpajo z zeleno odejo. — Kuj železo! Še je vroče. — Lisica dremlje; piščeta ne ulovi. — Pri nas solnce sije, drugod je temna noč. — Kajn je ubil svojega brata; nikjer ni našel pokoja. — Prijatelja nisi skusil; ne moreš mu zaupati. — Naš presvetli cesar je zasedel prestol, začel je delovati za blagost svojih podložnikov. — Dobro premisli! Storiš kaj. — Čebele gredo prvič v svet; zelo oprezne so in modre. — Živel bom; ljubil bom svoj materin jezik. — Vrata trdnjave so bila odprta; strašen boj se vname. — Mušica leta okoli luči; opali si perotnice. — Prihiteli smo ravno v zavetje; huda ploha se ulije. — Ples imajo miši; mačke ni pri hiši.

3. Vzročni prislovniki.

Suh zrak ne prija, ker draži dihala. (IV., 208.). Ker je umrl v Rimu mučeniške smrti sv. Peter, je postalo to mesto sedež papeštva. (IV., 108.). Ker je kremenjaka mnogo tudi v drugih hribovinah, zato je največji del peska po rekah in dolinah od kremenjaka. (IV., 226.).

Zakaj ne prija suh zrak? (ker draži dihala). — Vprašaj tako dalje in odgovori z ostalima 2 stavkoma!

Pomni:

1. Vzročno prislovje često lahko izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo vzročni prislovnik (vzr. prslk.).

2. Po vzročnem prislovniku vprašujemo kakor po vzročnem prislovju z vprašalnico zakaj?

3. Uvajamo ga z uvodnico „ker“.

4. Pazi na vejico!

70. Odgovori tem-le vprašanjem z vzročnim prislovnikom! Zakaj padajo telesa na zemljo, ako niso podprta? — Zakaj moramo ptice pevke gojiti in varovati? — Zakaj otroci radi ližejo med? — Zakaj imenujemo Marijo Terezijo ustanoviteljico ljudske šole? — Zakaj so gozdovi koristni? — Zakaj včeraj nisi bil v šoli? — Zakaj se joče otrok? Napiši še 5 vzročnih prislovnikov!

4. Namerni prislovniki.

Predobrotljivi Stvarnik je posadil solnce na sinje nebo, da greje in razsvetljuje zemljo po dnevi. (IV., 229.). — Da se s hlapijem ne izgubi preveč rastlinskega hraniva, potrosi gnoj včasih s prstjo, s šoto ali z malcem! (VI., 249.). — Da se more vodna kapljica izpremeniti v paro, potrebuje toplote. (IV., 208.).

Čemu je posadil i. t. d.? (da greje in razsvetljuje zemljo po dnevi). — Vprašaj tako dalje ter odgovori z ostalima stavkoma! Pazi na vprašalno členico!

Pomni:

1. Namen ali namero često lahko izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo namerni prislovnik (nam. prslk.).

2. Po namernem prislovniku vprašujemo z vprašalnico čemu? ter ga uvajamo z uvodnico „da“.

3. Pazi na vejico!

71. Odgovori naslednjim vprašanjem z namernimi prislovniki: Čemu naj se učimo v mladosti? — Čemu imajo žolne na nogi po 2 prsta obrnjena naprej, po 2 pa nazaj? — Čemu rabimo ure? — Čemu se učimo naravoslovja? — Čemu jemo? — Čemu telovadite? — Čemu imajo ptice roparice bister vid? — Čemu ima raca dolg in širok kljun? — Čemu ima zajec zadnji nogi daljši od prednjih? —

72. Izpremeni naslednje stavke tako, da postaviš namesto namenilnika namerni prislovnik!

Kmet hiti na polje sejat ozimino. — Kos leta na hladni vodotoč si žejo gasit. — Mačka hodi na polje miši loviti. — Kristus je prišel odvezovat grehe. — Stopi k tabli napisovat stavke!

Razločuj: Vsak dan se hodim izprehajati, ker je gibanje v svežem in čistem zraku zdravo in koristno. (Zakaj?)

Vsak dan se hodim izprehajati, da si krepim telo in razvedrujem dušo. (Čemu?) (Gl. 3. Vad. 26.!).

73. Dopolni vsakega izmed naslednjih stavkov najprej z vzročnim, potem z namerim prislovnikom!

Starši nas pošiljajo v šolo (ker, da)... Solnce sije na sinjem nebesnem svodu (ker, da)... Po leti se radi kopljemo (ker, da)... Sobe moramo vsak dan marljivo prezračevati (ker, da)... Ob nedeljah in praznikih hodimo k sv. maši (ker, da)... Sadno drevje sadimo (ker, da).

5. Pogojni prislovniki.

Če hočeš dobro gospodariti, moraš sam vse pregledovati. (IV., 25.). — Vsako telo pade k zemlji, če ga ne držimo. (IV., 257.). — Kako težavno bi bilo človeku življenje, ako bi si ne znal pridobiti zvestih in močnih pomagačev! (IV., 159.). — Ko bi bilo površje suhe zemlje povsem ravno, bi vladala povsod na zemlji strašna pravilnost in enoličnost. (IV., 124.).

Hočeš li dobro gospodariti, moraš sam vse pregledovati. — Imaš li, brate, mnogo od nebes, od bratov ne odvrčaj mi očeš! (IV., 13.).

Da ni datljev in kamele, (ako [ko] bi ne bilo datljev in kamele), ne bi mogli ljudje bivati niti potovati po saharški pustinji.

Pod katerim pogojem moraš sam vse pregledovati? (Če hočeš dobro gospodariti). Vprašaj tako dalje ter odgovori zapored z enim gorenjih stavkov! Pazi na besede uvodnice stavkov, ki z njimi odgovarjaš!

Pomni:

1. S prislovnim stavkom izražamo tudi pogoj; tak stavek imenujemo **pogojni prislovnik** (pog. prslk.).

2. Pogojni prislovnik odgovarja vprašanju: pod (s) katerim pogojem?

3. Pogojne prislovnike uvajamo z uvodnicami „če, ako, ko“, ali „da“. Namesto uvodnice tudi lahko stavimo vprašalni stavek s členico „li“.

4. Pazi na vejico!

74. Združi po 2 izmed naslednjih stavkov s pogojnimi prislovnikom! (Vejica!)

Sadje je les, — ni kruha vmes. Malo teče vina v klet, — je v dežju vinski cvet. — Vsakdo bi bil lahko srečen, — bi živel pošteno po božjih in človeških zakonih. — bi bil slišal o tvoji nesreči, bi ti bil pomagal.

75. Odgovori naslednjim vprašanjem s pogojnimi prislovniki! — Pod katerim pogojem rado dežuje? — P. k. p. mi posodiš 100 K? — P. k. p. bi oče predal vole? — P. k. p. nastane led? — P. k. p. bi stric podpiral tvoje šolanje?

76. Izpremeni v le-teh stavkih pogojne prislovnike tako, da rabiš namesto uvodnic „če, ako, ko“ uvodnico „da“!

Ako bi znala drevesa govoriti, bi nam mogla pripovedovati mnogokaj iz zgodovine našega naroda. — Ko bi ne poznal sosedove lahkomišelnosti,

bi mu zaupal denar. — Če bi nas Prusi leta 1866. ne bili premagali pri Kraljevem dvorcu, bi mi ne bili izgubili Venecije. — Ako bi ne bili združeni evropski vladarji čisto porazili Napoleona leta 1813. pri Lipskem, bi še bil mnogo let zapovedoval vsej Evropi.

Izpremeni te pogojne prislovnike v prašalne stavke s členico *li!*

6. Dopustni prislovniki.

Dasi riž niti ne raste v severnih in višjih zapadnih krajih, ga Kitajci pridelajo **vendar** več nego vsakega drugega žita. (IV., 102.). — Sad prepovedan **mika**, **četudi** (akotudi) je lesnika. (IV., 72.). — **Akoravno** (čeravno) nas je malo, **pa** smo junaki. — **Akopram** je cesar Jožef II. želel podložnike čisto osvoboditi, se mu to **vendar** ni posrečilo.

Vkljub čemu pridelujejo Kitajci več riža nego vsakega drugega žita? (Dasi riž niti ne raste i. t. d.). Vprašaj tako dalje in odgovori vsakemu vprašanju z enim gorenjih stavkov! Pazi na besede uvodnice!

Pomni:

1. S prislovnim stavkom lahko tudi kaj dopuščamo; imenujemo ga **dopustni prislovnik** (dop. prslk.). — Drugi stavek vselej pove nekaj, česar ne pričakujemo.

2. Po dopustnem prislovniku vprašujemo z besedami: „**vkljub** (kljubu) čemu“?

3. Dopustne uvodnice so: **dasi**, **dasiravno**, **četudi**, **akotudi**, **čeravno**, **akoravno**. — V drugem stavku stoji čisto členica „**vendar**“ ali „**pa**“ ali pa obe.

4. Pazi na vejico!

77. Združi po dva naslednjih stavkov tako, da postane vselej eden izmed njiju prislovni dopustnik! (Pazi na vejico!)

Boga ne vidimo; verujemo vanj. — Zveličarja so preganjali; on je učil ljubiti svoje sovražnike. — Rudolfa Habsburškega so izvolili nemški volilni knezi za vladarja; bil je samo skromen grof v Švici. — S čutili ne moremo zaznavati sil; lahko opazujemo njih delovanje. — Amerigo Vespucci ni odkril Amerike; imenovali so jo po njem.

78. Izrazi namignjene misli z dvema stavkoma tako, da bode en stavek dopustni prislovnik. N. pr.: Konjeva velikost in njegova plašljivost = Dasi je konj velika žival, je vendar jako plašljiv. — Miškina majhnost in njena hitrost. — Sosedovo bogastvo in njegova ponižnost. — Majhna četa Leoni-

dova in njena hrabrost. — Mačkin vid in tema. — Nevarnost visokih planin in hoja nanje. — Starost našega cesarja in njegova duševna in telesna krepost in čilost. — Nerodovitnost in skalovitost Krasa in ljubezen njegovih prebivalcev do domače grude.

7. Načinovni prislovniki.

Jožef II. je čislal kmeta podložnika, **kakor** ga je čislala mati njegova Marija Terezija. (IV., 303.), — **Kakor** spoznaš mohamedanca že po njegovi noši, tako na prvi mah lahko zapaziš nekaj posebnega tudi na njegovih domovih. (IV., 123.). — Pri kidanju razgrni gnoj, **kolikor** moreš! (IV., 249.). — Ni zgodovinsko slavnejšega mesta, **nego** je Rim. — Pes boječ huje laja, **nego** grize. (IV., 196.).

Čim trši je oreh, **tem** manjše ima jedro. (IV., 223.). — Više ko jahamo, krasnejši pogled se odpira očesu. (IV., 111.). — **Kolikor** dalje gremo iz našega kraja, **toliko** bolj se menjajo živali. (IV., 196.).

Tališči zlata in platine sta tako visoki, **da** se jima stopnja niti ne da določiti. (IV., 247.). — Stari Germani so utrdili otroke že od mladih nog tako, **da** so lahko prenašali hudo zimo in vse druge nadloge. (IV., 253.).

Kako je Jožef II. čislal kmeta podložnika? — **Kako** lahko zapaziš . . .? — **Kako** razgrni . . .? — **Koliko** slavnejšega mesta ni? — **Koliko** huje laja . . .? — **Koliko** manjše jedro ima . . .? — **Koliko** krasnejši razgled se odpira . . .? — **Koliko** bolj se menjajo . . .? **Kako** visoki sta tališči? — Odgovori vsakemu teh vprašanj z dotičnim stavkom! Pazi na besede uvodnice stavkov, ki z njimi odgovarjaš!

Pomni:

1. Načinovno prislovje često izrazimo tudi s stavkom, ki ga imenujemo **načinovni prislovnik** (nač. prislk.).

2. Po načinovnem prislovniku vprašujemo **kakor** po načinovnem prislovlju z vprašalnicami „**k a k o**“? in „**k o l i k o**“?

3. Uvodnice načinovnih prislovnikov so: a) „**kakor**“ (tako), „**kolikor**“, b) „**nego**“, „**čim**“ (tem), „**kolikor**“ (toliko) in c) „**da**“.

79. Določi v naslednjih stavkih načinovne prislovnike ter njih besede uvodnice in povej, ali sta misli po dveh skupaj spadajočih stavkov na isti stopnji ali nista!

Kakor ti meni, tako jaz tebi. — Prijatelj je boljši, nego sodijo o njem. — Bolj ko psa dražiš, huje se bode zaganjal v tebe. — Trta se spenja po drevju in po kolih, kakor bi hotela človeka prositi podpore. — Čim višji so predmeti, tem bolj so izpostavljeni strelj. — Pomagaj mu (toliko), kolikor moreš. — Solnčna toplota zadene prej ozračje, nego pride do trdne zemlje. — Vsaka rastlina mora poginiti, ena prej, druga pozneje, kakor je kateri usojeno. — Bolj ko je zrak suh in čist, bolj je nebo videti modro. — Kakor kličeš v gozd, tako ti odmeva od njega.

80. Dopolni vsakega izmed naslednjih stavkov s primernim načinovnim prislovnikom!

Ljubimo bližnjega tako, —. Moj prijatelj B. je boljši, —. Deževalo je, —. Slomšek je znal tako govoriti, —. Solnce je mnogo večje, —. (Čim) —, tem več vidimo. — S pisalnim strojem lahko lepše pišemo, —. (Jasnejše ko) —, mrzlejšo so. — . . ., toliko več zaslužimo.

81. Poišči v berilu „Oblika zemlje“ (IV. 78. sl.) vse raznovrstne prislovnike! Stori istotako v berilu „Prijateljstvo med žuželkami in cveticami“ (IV. 216. sl.) i. t. d.

A. Prosto podredje.

a) Glavni in odvisni stavek.

Naštej stavke, ki stoje za stavkove člene!

Naštej različne prislovnike!

P o m n i:

1. Stavek, ki stoji za kak stavkov člen, ni samostalen, ampak odvisen od drugega stavka; zato ga imenujemo stranski ali odvisni stavek (odv. st.), ali odvisnik (odvk.). Stavek, od katerega je odvisen, pa je glavni stavek (gl. st.).

2. Glavni in odvisni stavek tvorita skupaj zloženi stavek. (zl. st.). Stavek pa, ki stoji sam zase, se imenuje prosti stavek (pr. st.).

3. Odvisnik je glavnemu stavku podrejen. Zato imenujemo zloženi stavek, ki je sestavljen iz glavnega stavka in odvisnika, p o d r e d j e.

82. Določi v naslednjih podredjih glavne in odvisne stavke! Povej, kakšen odvisnik je vsak!

Kdor predolgo meri, ne zadene zveri. — Kjer jeza v hiši gospodari, vse pokvari. — Če prehitro puška počí, zdrav iz grma zajec skoči. — Kar more, to mož je storiti dolžan. — Solnce, mesec, zvezde, živali, rastline, kamenje in stotere druge stvari, ki nas obdajajo, so telesa. — Ko žerjav leti na tuje, brž se zima približuje. — Kjer je obilna piča, konju ni treba biča. — Ko vino v možganih razjarjenih roji, rode se prepiri, pretepi, poboji.

83. Poišči v različnih berilih IV. Čitanke podredja in določi najprej glavni stavek in potem z vprašanjem zavisne stavke ter povej, kakšen zavisnik je vsak!

b) Na katerem mestu stoji odvisnik v podredju.

Če mokro zemljo sneg pokrije, bo malo prida za kmetije. (IV., 240.). — Viharji in rastline, ki svoje korenine vrivajo med razpokano skalovje, pomagajo rušiti površno kamenje. (IV., 227.).

Po leti rajši nosimo obleko svetle barve, da se premočno ne segreje. Prijetno se na slami spi, če vest človeka ne teži. — Sad prepovedan mika, četudi je lesnika. — Pes, ki le molči in nič ne laja, globoko zobe zasaja. — Če krava veliko veča, ima malo mleka. — Ples imajo miši, kadar ni mačke v hiši. — Kogar kača piči, ta se boji zvite vrvi. — Polž roge pokaže, kadar ga nihče ne vidi.

Določi v teh podredjih odvisnike! Pazi, kje stoje! Glej na vejice!

Pomni:

1. Odvisnik lahko stoji pred svojim glavnim stavkom ali med njim ali za njim: on je torej lahko sprednjik, srednjik ali zadnjik.

2. Odvisnik ločimo od glavnega stavka z vejico; če je srednjik, mora vejica stati pred in za njim.

84. Določi v naslednjih podredjih odvisnike ter povej, na katerem mestu stoje! Prepiši jih in postavi vejico na pravem mestu!

Kadar je Vezuv za nekaj časa miren takrat se mu vidi v temno globočino. — Preden začne bljuvati je krater poln skoraj do roba. — Prijeten je izprehod po gozdu ako po njem drži ravna in lepa pot. — Nikolaj Zrinski je kakor lev branil Siget ki so ga oblegali Turki leta 1566. — Dasi so udomačeni jeleni krotki vendar ni tako lahko z njimi ravnati kakor z našo živino. — Misel da bo moral kmalu iti k vojakom jako vznemirja mojega brata.

Vsakdo ve da v gozdu veter nima take moči kakor na planem. — V krajih kjer so po gorah izsekali gozde se po dolinah čuti večja moč vetrov. — Stari Slovani so živeli v zadrugah v katerih so bile združene družine iste krvi. — Kjer so bile zadruge tam so ostajali vsi sinovi in njih potomci v istem domu. — Zadruga je oskrbovala vsakega ki je hotel delati z vsemi potrebnimi rečmi.

c) Veznik.

Gl. 4. Vad. 93.—95.!

85. Poišči v naslednji povestici tebi že znane veznike, ki vežejo besede, in tiste, ki vežejo stavke!

Jelici je bilo težko in ni mogla spati. Jokala je tiho in pridušeno; zakaj strah jo je bilo pred tujino. Drugo jutro bi namreč bila morala zapustiti domačijo; toda ta pot se ji je zdela strašna. Preplakala je malone vso noč. Vstala je na vse zgodaj; kajti ni mogla spati. Šla je k oknu in premaknila vetrnice nalahko in oprezno. Zagledala se je na polje pred hišo in na daljne gore. Rdečilo se je že nad gorami, a solnce še ni bilo vidno. Podpre si glavo z rokami ter se zamisli. Zadnjikrat gre iz svoje male pa snažne sobice na ljube gore; zato je ji iz oči iznova privro solze. Zapustiti mora tudi najdražje — grob mamičin. Danes mu zalije še enkrat in potem morebiti nikoli več. Nad gorami se je svetlikalo in blestelo, v njenem srcu pa je bilo žalostno in mračno.

č) Podredni vezniki.

Kdor laže, temu ne verjamemo. — Nihče ne ve, kaj pri-
nese prihodnja ura. — Nikomur ni znano, ali doživi prihodnji
dan. — Kjer visoke so planine, tam je silno mnogo snega. —
Žganje pogublja človeka, ker mu ubija telo in dušo. — Vsakdo
ve, da bode moral umreti. — Če hočeš srečen biti, spoštuj
božje zapovedi!

Določi v gorenjih podredjih odvisnike in vsakemu odvisniku
besedo uvodnico!

Pomni:

1. Odvisnike uvajamo: a) z oziralnimi ali z vprašalnimi za-
imki; b) z oziralnimi (kjer, kamor, koder, odkoder, dokoder, kakor,
kolikor) ali z vprašalnimi (kje? kam? kod? odkod? dokod? kako?
koliko? čemu? ali? li?) členicami; c) z vezniki.

2. Veznik, ki je uvodnica odvisniku, je podredni veznik (podr.
vez.). Podredni vezniki vežejo odvisnike z glavnimi stavki.

3. Podredni vezniki so: da, kadar, ko, dokler, preden, prej ko,
brž ko, kar, čim, dočim, ker, če, ako, ko, dasi, četudi, akotudi,
akoravno, akopram, nego.

86. Izpremeni dva in dva naslednjih stavkov v podredje! Rabi pri-
merne veznike!

Bog za vse skrbi, to nas tolaži. — To je prava pot do Boga; izpolnjujemo
božje zapovedi. — Bog nas včasih z nadlogami obišče; tudi to je znamenje

njegove ljubezni. — Pomislite! Vse je minljivo na svetu. — Pomni! Smrtna žetev vsak dan bolj dozori. — Greh stori; človek pozabi na Boga.

Kimavca grmi; žito, sadje zarodi. — Jezus je bil 30 let star; začel je učiti. — Železo kuj! Še je vroče. — Pomlad prihaja; travniki se lepšajo s svežim zelenjem. — Pri nas solnce sije; v drugih krajih je temna noč. — Drevo je mlado; lahko ga pripogneš, kamor hočeš. — Govoriš; dobro premisli svoje besede! — Kajn je ubil svojega brata; takoj je spoznal svojo krivico. — Solnce je izšlo; novo življenje vlada v naravi.

Med se liže; sladek je. — Sova se po dnevi skriva; svetlobe ne prenaša. — Bog je duh; ne moremo ga videti. — Bog ve najskrivnejše misli človeške; vsevedoč je. — Nekateri učenci ne napredujejo v uku; neredno obiskujejo šolo. — Šteti o pravem času! Imel boš dovolj, ko pride sila. — Po zimi sneg krije mlado setev; naj ne pozebe. — Človek ni na svetu; naj lenobo pase, ampak naj se poganja za časno in večno srečo.

Oče je junak; sin bode gotovo vojak. — Dobro obdelano polje obrodi; solnca in dežja mu ne manjka. — Rastlina se posuši; primanjkuje ji svetlobe in hrane. — Želiš učenosti; pojdi v mesta med učene ljudi; hlepiš po časti in visoki službi; pojdi, kamor te srce pelje; želiš prave sreče; ostani v domovini!

Evropa je najbolj obljudena celina; je najmanjša. — Muha ima peroti in zna leteti; ni ptič. — Goliat je bil premagan; bil je strašen velikan. — Kar Bog stori, je dobro storjeno; čestokrat se nam ne zdi tako. — Človek je gospodar čez vse živali; trpinčiti jih ne sme. — Sove imajo svetle, velike oči; po dnevi ne vidijo nič. — Trpljenje je za nas često sreča; naša kratkovidnost tega ne spozna.

d) Glavni in zavisni vprašalni stavki.

Kdo je zmagal pri Custozzi? — Česa neki iščejo žuželke po cvetju? (IV., 216.). — S čim koristijo gozdi okrajem in deželam? — Ali bi mu hotel streči? — Je li planet Mart obljuden? — Prideš li o Veliki noči domov? — Kako udelavajo nalivi po gorah? (IV., 209.). — Zakaj si mi to storil? — Kje bo prenočil? — Čemu smo na svetu?

Zdaj vem, kdo (da) je zmagal pri Custozzi. — V šoli smo se učili, česa (da) neki iščejo žuželke po cvetju. — Ali veš, s čim (da) koristijo gozdi okrajem in deželam? — Vprašal me je, ali bi mu hotel streči. — Vprašanje, je li planet Mart obljuden, še ni rešeno. — Piši nam, prideš li o Veliki noči domov. — Zdaj pa pogledjmo, kako udelavajo nalivi po gorah! — Povej mi, zakaj si mi to storil! — Siromaku često ni znano, kje (da) bo prenočil. — Premišljevanje, čemu (da) smo na svetu, je zelo potrebno.

Pomni:

1. Vprašamo lahko z glavnim ali z odvisnim vprašalnim stavkom (vpr. st.) ali vprašalnikom (vprk.).

2. Na koncu glavnega vprašalnika stoji vselej vprašaj; na koncu odvisnega vprašalnika pa stoji tisto ločilo, ki ga zahteva njegov glavni stavek (pika, vprašaj ali klicaj).

87. Prepiši naslednje stavke in vstavi namesto črtic ločila, ki tja spadajo!

Kam drži na desno cesta — Kam drži na levo pot — Mož, povejte mi po skušnji, kje se laže ognem zmot — Veš li, kdo je spesnil pesem „Življenje ni praznik“ — Komu je znano, zakaj da se malikovalci tudi imenujejo pogani — Ne vemo, kdaj da so prišli Slovani v Evropo — Povejte mi, kaj je nastalo iz slovanskih zadrug — Kdo je bil Črtomir — Kje se je bojeval z Valjhunom — Ni gotovo, ali ti bo prošnja kaj koristila — Ali znaš odgovoriti na vprašanje, odkod da so prišli Madjari — Pojdeš li jutri z očetom v mesto — Zakaj ljubimo svojo domovino — Reci, si li bil že v Ljubljani — Čemu je Bog ustvaril svet

B. Prosto priredje.

a) Vezalno priredje.

1.

Cvetoči maj prinesel je na zemljo raj in ptičke nam zapele so. (IV., 199.). — Tolažba moja Bog je sam ter upanje le vanjimam.

V vinu utone mnoga mušica, tudi človek — stara resnica. (IV., 147.). — Misli poprej, potem govori! (IV., 71.). — Nobena žival ne more biti brez toplote in tudi človeka mori mraz. (IV., 229.). — Kamen začenja razpadati in pihneti na povišju in potem prodira ta izprememba polagoma v njega globino. (IV., 228.). — Leži, leži polje široko, na polju pa raste drevo visoko. — Prišel je pa rekel.

Določi v gornjih stavkih povedke in osebkve (osebkove besede)! — Koliko stavkov je torej v vsakem teh stavkov združenih? — S katero besedo sta vezana dva in dva teh stavkov? — Poskusi z enim stavkom vprašati po drugem!

Pomni:

1. Vsak teh stavkov je sestavljen iz dveh stavkov. Tudi ti stavki so zloženi stavki.

2. Nobeden teh stavkov ne stoji namesto kakega stavkovega člena drugega stavka. Nobeden ni odvisen od drugega, nobeden ni

podrejen drugemu, ampak drug je drugemu prirejen. Stavkovo celoto, ki sestaja iz neodvisnih ali prirejenih stavkov, imenujemo priredje. (prir.).

3. Stavke teh priredij vežejo vezniki: in, ter, tudi, potem, na to, pa, in tudi, in potem. Te veznike imenujemo vezalne veznike. Priredja, ki jih vežejo vezalni vezniki, so vezalna priredja.

4. Oba stavka ločimo z vejico. Le pred „in“ in „ter“ ne stoji vejica.

88. Združi po dva naslednjih stavkov s primernim veznikom v vezalno priredje ter postavi vejico na pravem mestu!

Že najstarejši narodi so poznali žito — so vedeli ceniti njegovo vrednost za človeško blagostanje. — Med mahom imajo zavetišče razne žuželke — v njem gnezdiijo — mnoge ptice. — Najprej moli — delaj! Princ Evgen je zmagal v marsikateri bitki — Lavdon je bil imeniten vojskovodja. — Ob cvetnati opravi šipka je obviselo človeško oko — človek je presadil šipek v obdelano in pognojeno zemljo. — Najprej se moram učiti — smem iti na zabavo.

2.

Prhlenina ostane včasi na mestu, včasi jo voda sproti odnaša. (IV., 228.). — V ohranitev telesa nam ni samo potrebna tolšča, ampak potrebujemo tudi razne soli. — Ne misli samo (le) na zabavo, temveč tudi marljivo delaj! — I na druge se ti je ozirati i sebe ne smeš zanemarjati. — Niti sam ne bodi krivičen niti ne zapeljuj drugih h krivičnosti! — Nekaj (nekoliko) sem se sam pokvaril, nekaj (nekoliko) sem podedoval bolezni.

Določi stavke kakor pod 1. točko!

Pomni:

1. Vezalnemu priredju služijo tudi sestavljeni vezniki: včasi — včasi, (časih — časih), ne samo (le) — ampak (temveč, marveč) tudi, i—i, niti—niti ter nedoločni zaimek nekaj — nekaj (nekoliko — nekoliko). Gori naštetih vezalni vezniki so enostavni vezalni vezniki.

2. Pri i—i in niti—niti ne stavimo vejice.

89. Združi po dva naslednjih stavkov s primernimi sestavljenimi vezniki v vezalno priredje ter postavi na pravem mestu vejico!

Od dobre vzgoje mladine ni — odvisno njeno bodoče življenje — na njej leži — napredek vsega naroda. — — sem delo sam izvršil — mi je pomagal

prijatelj. — — jaz ne vem dneva smrti — tebi ni znan. — — sije na naše življenje solnce sreče — ga zastirajo oblaki nesreč. — — ne smeš vsakomur zaupati — ne smeš biti čisto nezaupljiv.

3.

Lisica, jazbec, vidra, dehor in polh dajo dobro kožuho vino; **zlasti (posebno)** slovi kuna zaradi svoje dlake. — Velblod je zadovoljen s koprivami in z osatom; **vrhu (poleg)** tega lahko strada po 24 ur.

Določi stavke kakor pod 1. točko ter pazi na ločila!

Pomni:

1. Ako naj drugi stavek bolj pojasni, določi ali dopolni prvega, **ga priklenemo prvemu z vezniki: zlasti (posebno), vrhu (poleg, zraven) tega.**

2. Navadno ločimo oba stavka tukaj s **podpičjem.**

90. Prikleni drugi stavek prvemu s primernim veznikom ter postavi na pravem mestu podpičje!

Slovenci se lahko ponašamo z imenitnimi učenjaki — Miklošič je bil izmed najbolj slovečih. — V mestu sem videl mnogo lepih podob — mi je ugajala „Zadnja večerja“. — Cesar zna imenitno jahati — je izvrsten lovec. — V tujini često misli na svoje domačine — ne pozabi svojih prijateljev! — Moj sošolec A. je v šoli prav marljiv — se uči še doma goslanja.

91. Napiši 6 vezalnih priredij!

4.

Pusti muho na dlan, zleti ti v brado. (IV., 197.). — Zimzelen si za trak je del, kokotovo pero pripel. (IV., 290.). — Neki gospodinji so se pri gospodarstvu godile vsakojake nesreče; vse je šlo rakovo pot. (IV., 24.).

Vstavi v ta-le priredja primerne veznike!

Pomni:

V vezalnem priredju tudi lahko izpuščamo veznike: in, ter, pa, namreč.

b) Protivno priredje.

1.

Odprta noč in dan so groba vrata; a dneva ne pove nobena prat'ka. (IV., 6.). — Lahko je poleteti v svet, ali kako priti nazaj? (IV., 187.). Pod trto bivam zdaj v deželi rajskomili, srce

pa gor mi sili nazaj v planinski raj. (IV., 128.). — Večkrat so naši naskočili italijanske utrdbe, **toda** vselej so jih nasprotniki odbili. (IV., 323.). — V notranjem mestu Jeruzalemu stoje hiše nekako stlačene, **vendar** je pogled na nebroj večjih in manjših kupol od daleč prav zanimiv. (IV., 100.). — Človek hodi samo po dveh nogah, **in vendar** je njegov hod lahek in varen. (IV., 138.). — Izpolnjuj svoje dolžnosti, **sicer** te zadene kazen. — Moli in delaj, **drugače** padeš v izkušnjave.

Določi te stavke kakor v 1. odstavku vezalnega priredja na str. 39.!

Pomni:

1. Tudi v tem odstavku sta si po dva stavka prirejena ter tvarjata priredje.

2. V teh priredjih je drugi stavek prvemu nasproten ali protiven; zategadelj imenujemo to priredje protivno priredje (protiv. prir.).

3. Vezniki, ki vežejo stavka protivnega priredja, so: **a, ali, pa, toda, vendar, in vendar, sicer, drugače.** (Protivni vezniki).

4. Med oba stavka postavljamo vejico, često tudi podpičje.

92. Združi po 2 naslednjih stavkov s primernim veznikom v protivno priredje ter postavi na pravem mestu ločilo!

Dejanje ti ljubi — boj se pokoja! — Bolezen pride z brzovlakom — odhaja s počasnim ti korakom. — Zapadna Sibirija je velikanska ravnina — po iztočni se razprostirajo gore in gorovja, griči in holmi. — Hvaležnost kaže ti moža — čednost ta je bela vrana. — Največ ljudi je v Bosni pravoslavnega in mohamedanskega veroizpovedanja — mnogo je tudi katoličanov. — Hitro ubogaj — bo šiba pela. — N. je bil sicer očetov sovražnik — oče ga je ljubil. — Eden za vse — vsi za enega! — Strojevodja je ustavljal v pravem času vlak — bi se bila zgodila velika nesreča. — Kit je velikanska riba — se živi z majhnimi živalmi.

2.

Germani niso imeli niti mest niti vasi, **ampak** vsak gospodar je z družino živel sredi svoje kmetije v leseni hiši. (IV., 253.). — Telesa niso vselej enaka, **temveč** se izpreminjajo. (IV., 250.). — Srednjeveški vitezi se v začetku niso učili čitati in pisati, **marveč** so se morali vežbati v viteških umetnostih.

Določi tudi ta priredja kakor na str. 39.!

Pomni:

1. Združitvi protivnih stavkov še rabijo vezniki: ampak, temveč, marveč. Ti vezniki se smejo le takrat rabiti, kadar je prvi stavek nikalen.

93. Združi po dva naslednjih stavkov z enim pravkar navedenih veznikov v protivno priredje.

Cesar Jožef II. ni hotel varovati oblasti graščakov — je želel kmeta osvoboditi tlake. — Za francoske vlade na Kranjskem niso bili več graščaki sodniki kmetom — gospod in kmet sta bila podrejena istemu državnemu sodišču. — Napoleonu se ni posrečila vojna proti Rusom — moral je s svojimi vojaki pobegniti iz Moskve. — Ne lenari — bodi marljiv! — Ljudstvo ni v državi zavoljo vladarja — vladar je zavoljo ljudstva.

94. Napiši 6 protivnih priredij!

3.

Gad rad uživa blagodejno solnčno toploto, **ali** pa tiči skrit v kaki luknji. — **Ali** je noč, **ali** je dan. -- V mladih letih se uči, **sicer** boš trpel lakoto v starosti.

Določi tudi ta priredja kakor na str. 39.!

Pomni:

1. Protivnemu priredju rabijo tudi vezniki: ali (pa), ali—ali, in sicer.

2. Med stavkoma stoji navadno vejica.

95. Tvorí protivna priredja iz naslednjih misli: otrok ubogaj — kaznovan biti. — Poštenjak si — ničvrednejš si. — Nebo jasno — z oblaki zakrito. — Delati je treba — lakoto trpeti. — Prijatelj je umrl — še živi. — Pes varovati hišo — z lovcem na lov hoditi. — Živali človeku koristiti — škodovati. — Vsako telo je treba podpreti — pasti na tla.

4.

Hrast se omaje in hrib, zvestoba Slovencev ne gane. (IV., 332.). — Od mladega drevesa vejico še lahko odčesneš, od starega jo moraš odsekati. (IV., 222.). — Počasi raste smreka, kaj hitro se poseka. (IV., 223.). — Drugače se sveti solza bridke žalosti, drugače solza srečne radosti. (IV., 139.). — V slovanski zadruzi nima nihče svoje posebne imovine, vse premično in nepremično imetje je skupna lastnina vseh združnikov. (IV., 256.). — Tudi jaz sem pela mlada deklica, zdaj sem tiha, vela stara mamica. (IV., 10.).

Združi ta priredja s primernimi vezniki!

Pomni:

Tudi v protivnem priredju lahko vežemo stavke s samo mislijo brez veznika.

c) Vzročno priredje.

Slavna, pa tudi krvava je bila zmaga pri Custozzi, kajti izgubili smo bili skoro 8000 mož mrtvih in ranjenih. (IV., 324.). — Meso postaja s soljo okusnejše in prebavnejše, pa tudi redilnejše; zakaj trdni deli človeškega telesa, osobito hrustavci in kri rabijo soli. (IV., 142.). — Ne plaši se znoja, ne straši se boja, saj moško dejanje krepčuje moža. (IV., 29.). — Pohorje je zelo vodnato; dve tretjini tega gorovja namreč pokrivajo gozdovi.

Določi tudi ta priredja kakor na str. 39.!

Vprašaj tako-le: Zakaj je bila zmaga . . . slavna . . . ?

Pomni:

1. Tudi gorenje stavkovne celote so zloženi stavki, in sicer priredja.

2. V vsakem teh priredij naznauja drugi stavek v zrok prvemu; zato se imenuje tako priredje v zročno priredje (vzr. prir.).

3. Vzročnemu priredju služijo vezniki: kajti, zakaj, saj, namreč.

4. V vzročnem priredju ločimo stavka navadno s podpičjem.

96. Združi po dva in dva naslednjih stavkov v vzročno priredje ter postavi na pravem mestu podpičje!

Vosek narejajo čebele iz svoje hrane — leze jim v malih pločicah izmed zadkovih obročkov. — Mož pametnik samo za žejo pije — čez mero vina pamet ti ubije. — Debel sneg je pokrival polja in gore — bilo je o Božiču. — Le pridno delaj — dobiš plačilo. — Leva na lovu spremljajo od daleč šakali in hijene — nadejajo se ostankov njegove večerje. — Neredni učenci se morajo kaznovati — kazen jih često poboljša. — Ne trpinčite živali — tudi one čutijo bolečine. — Velblod potrebuje malo spanja — lahko potuje skoro noč in dan.

97. Odgovori naslednjim vprašanjem tako, da poveš vzročno priredje!

Zakaj morate ljubiti in spoštovati svoje starše? (so naši največji dobrotniki). — Zakaj je ob ravniku najbolj vroče? (solčni žarki vpadajo celo leto navpik ali skoro navpik). — Zakaj na luni ni življenja? (nima ne zraka, ne vode). — Zakaj pade vsako telo brez trdne podlage na tla? (težko je). — Zakaj stoji v tlakomeru živo srebro na visokih gorah mnogo niže nego v

dolinah? (na gorah je zrak redkejši). — Zakaj z demantom lahko režemo steklo? (trši je od stekla). — Zakaj bober lahko plava v vodi? (ima med prsti plavalno kožo).

98. Napiši 4 vzročna priredja!

Razločuj vzročne glavne stavke od vzročnih odvisnikov: Kompas ali busola je najboljši kažipot; kajti njegova igla magnetnica kaže z enim koncem vselej proti severju, z drugim proti jugu (vzročno priredje); kompas ali busola je najboljši kažipot, ker njegova igla magnetnica kaže . . . (vzr. prslk.): podredje.

99. Izpremeni vzročna priredja na str. 44. v podredja z vzročnim prislovnikom!

100. Odgovori na vprašanja v 97. nalogi z vzročnim prislovnikom!

2.

Boj se hudega jezika, huje nego gad on pika. (IV., 71.). — Kitajci žive povečjem od kmetijstva; za kmetijstvo je rodovitni kitajski svet pripravnejši nego marsikateri drugi. (IV., 101.).

101. Združi vsako teh dveh priredij s primernim veznikom!

Pomni:

Vzročnost lahko izražamo v priredju tudi s samo mislijo brez veznika.

č) Posledično priredje.

1.

Sahara zavzema desetkrat toliko prostora kakor naša monarhija; torej je po priliki tolika kakor dve tretjini Evrope. (IV., 95.). — Gnoj bodi vedno vlažen; zatorej ga polivaj z gnojnico! (IV., 249.). — Čebela je velika prijateljica snage; zategadelj ne trpi nobene šibice, nobene slamice v svojem stanovanju. (IV., 186.). — Ježice in šiške imajo še več čreslovine nego lubje; zato jih nabirajo in prodajajo. (IV., 207.). — Sljuda se svetlika kakor srebro ali zlato; zaradi tega jo ljudstvo imenuje mačje srebro ali mačje zlato. (IV., 226.). — Dobra polovica ljudi na svetu se oblači v bombaževino; zavoljo tega je bombaž poleg železa in premoga najznamenitejše tržno blago.

Določi gorenje miselne skupine kakor na str. 39.!

Vprašaj pri tem: Kaj je posledica tega, da Sahara zavzema . . .? Odgovori: Torej je po priliki . . .

Pomni:

1. Tudi gorenje stavkovne celote so zloženi stavki, in sicer priredja.

2. V vsakem teh priredij naznanja drugi stavek posledico prvega; zato se imenuje tako priredje posledično priredje (posl. prir.).

3. Posledičnemu priredju služijo ti le vezniki: torej, zatorej, zaradi (radi) tega, zategadelj, zavoľjo tega, zato. (Posledični vezniki.)

4. V posledičnem priredju ločimo glavna stavka navadno s podpičjem.

102. Združi po dva naslednjih stavkov s primernim veznikom v posledično priredje ter postavi na pravem mestu podpičje!

Živo srebro zmrzne šele pri 30° R. — se lahko rabi za toplomere. — Ludovik XIV., kralj francoski, ni hotel dati princu Evgenu službe — je ta šel prosit službe na Dunaj. — Karel VI. je hotel svojemu rodu zagotoviti nasledstvo — je izdal pragmatiško sankcijo. — Lavdon je Turke premagal pri Belgradu — narodna pesem slavi njegovo junaštvo.

103. Kaj je posledica teh misli?

Mačka lahko nazaj poteguje svoje kremplje (ne slišimo njenih stopinj). Veverica ima dva zoba glodalca (lahko gloda trde orehe). — Zemlja vleče telesa nase (padajo telesa na zemljo). — Ljudje v zaprtih sobah hitro izpridijo zrak (treba je prezračevati). — Naše telo je umrjoče (noben človek ne živi dolgo). — Ptice pevke so jako koristne (ne smemo loviti). — Spomladi se vsa narava zbudi v novo življenje (pomladi se veseli sleherna stvar). — Strela rada udari v visoka drevesa (ne smemo imeti visokih dreves blizu hiše).

2.

Deroča voda je odnesla brv; nisem mogel črez potok. — Bil je jako pošten; ljudje so ga zelo čislali. — Pusti delo in počivaj, zlati čas je prečel (IV., 9.). — Goreče išči drugim srečo doseči, živeti vrli mož ne sme za se. (IV., 15.).

Združi po dva gorenjih stavkov z veznikom v posledično priredje!

Pomni:

Posledičnost lahko izražamo v posledičnem priredju tudi s samo mislijo brez veznika.

d) Priredni vezniki.

Priredni vezniki so: a) Vezalni vezniki: 1. enostavni: in, ter, tudi, potem, nato, pa, in tudi, in potem; 2. sestavljeni: včasih—včasih, (časih—časih), ne samo (le) — ampak (temveč, marveč) tudi, i—i, niti—niti, nekaj—nekaj, (nekoliko—nekoliko); zlasti (posebno), vrhu(poleg, zraven) tega. b) Protivni vezniki: 1. a, ali, pa, toda, vendar, in vendar, sicer, drugače, ampak, temveč, marveč; c) Vzročni vezniki: kajti, zakaj, saj, namreč. č) Posledični vezniki: torej, zatorej, zaradi (radi) tega, zategadelj, zategavoljo, zato.

104. Združi po dva naslednjih stavkov s primernim veznikom v dotično priredje ter postavi med njima pravo ločilo!

Kozarec vina poživi človeka — preveč kozarcev — strgana obleka. — Mož pametnik samo za žejo pije — čez mero vina pamet ti ubije. — Na polju znamenje stoji — podoba krasna v njem žari. — Dober gospodar družini bodi — druge milo, sebe ostro sodi! — Starci naj govore — otroci naj molče! — Lenoba je vsega hudega mati — ne vdajaj se tej pregrehi! — Najdražja last je možu čast — varuj si jo! — Rad pomagaj ubožčkom — to je tvoja človeška dolžnost. — Brez potu ni medu — pridno delaj! — Sloga jači — nesloga tlači. — Rokodelstvo je gotovo jelstvo — ne zaničuj ga! — Mlad kipar je postal kmalu velik umetnik — neumorno in vztrajno je delal.

105. Napravi priredja z naslednjimi vezniki ter povej, katere vrste priredja da so: tudi, vendar, in, kajti, pa, torej, zlasti, sicer, ali — ali, ne le — temveč tudi, zato, ne — ampak.

C. Množno zloženi stavki.

a) Množno priredje.

Dve tretjini Pohorja pokrivajo gozdi; razen teh se nahajajo pašniki, travniki, njive in vinogradi; kaki dve stotini sta nerodovitni. (IV., 131.). — Takoj so se šume začele redčiti, poleg črne zemlje so se pojavljali vinogradi in sadovnjaki, dvigala so se sela in mesta in povsod si mogel spoznati znamenja rimskega življa. (IV., 202.). — Nekatera rastlina preživi vse dobe življenja v nekoliko dneh, druga potrebuje zato več mesecev, nekatere zopet žive leta in leta, tudi stoletja, nekaterim traja življenje celo tisoč let. (IV., 222.). — Življenje nas uči, nalog težavnih daje mnogo, a red pod vsako nam nalogo zapiše glas vesti. (IV., 73.). — Drugo jutro so imeli naši mir pred laškimi vojaki, a tem huje se je oglašal želodec; toda že opoldne so

jim prihiteli tovariši na pomoč in rešeni so bili. — Visoko, nizko rojeni vkovani v spone smo jeklene; na smrt smo vsi obsojeni, prej tega, tega slej zadene. (IV., 73.). — Ne plaši se znoja, ne straši se boja, saj moško dejanje krepčuje moža, a pokoj mu zdrave moči pokonča; dejanje ti ljubi, a boj se pokoja! (IV., 29.).

Določi: 1. po koliko stavkov je združenih v eno miselno ali stavkovo celoto; 2. kakšni so ti stavki; 3. kakšno je v poedinem slučaju njihovo medsebojno razmerje; 4. ali so združeni z vezniki in s katerimi; 5. katera ločila stoje med posameznimi stavki!

Pomni:

1. Tudi po več nego po dva glavna stavka lahko združujemo v eno miselno celoto. Ta miselna celota je množno zložen stavek, in sicer množno priredje (množ. prir.). Temu nasproti imenujemo le iz dveh glavnih stavkov zloženo priredje prosto priredje (pr. prir.).

2. Med poedinimi deli množnega priredja stoji navadno podpičje, večkrat tudi vejica, zlasti če so kratki.

106. Določi v berilu „Kdo je bil pametnejši?“ (IV., 30.) vsa prosta in vsa množna priredja!

107. Poišči množna priredja v berilu „Zapravljivec“ (IV., 34.).

b) Množno podredje.

Zdaj pa poglejmo, kako udelavajo nalivi po gorah, kjer so posekali gozde! (IV., 209.). — Dolžan ni samo, kar veleva mu stan, kar more, to mož je storiti dolžan. (IV., 29.). — Kdor varčuje, kadar ima, ima, kadar potrebuje. (IV., 32.). — Kdor ne zaupa prijatelju, ki ga tako ljubi, da zanj rad žrtvuje svoje imetje, ta ni vreden, da ima zvestega prijatelja.

Ubogí Zidarček je nevarno bolan; učitelj je rekel, naj bi šli k njemu. (IV., 13.). — Zgledi pobratimske nezvestobe so jako redki; saj pa tudi glavo zapade, kdor se izneveri svojemu pobratimu. (IV., 12.).

Strela udari najrajša v predmete, ki segajo najbliže do oblakov; zato so drevesa in poslopja sama v največji nevarnosti,

da jih zadene strela. (IV., 234.). — Gorje mu, ki v nesreči biva sam; a srečen ni, kdor srečo uživa sam. (IV., 13.).

Prijatelj senci tvoji je enak, ki zvesto za teboj se vije, dokler ti sreče solnce sije; a ko se pripodi oblak, ko solnce ti zagrne mrak, se tudi senca tvoja skrrije. (IV., 20.). — Ne veruj vsega, kar slišiš; ne stori vsega, kar moreš; ne pravi vsega, kar veš; ne želi vsega, kar vidiš; ne pozabi vsega, kar znaš; ne pokaži vsega, kar imaš! (IV., 40.).

Popotniki smo vsi, samo ta hodi peš in ta se vozi; če peša, omaguje kdo, priskoči, bratu brat pomozi! (IV., 73.).

Določi: 1. Koliko stavkov je združenih v vsakem teh zloženih stavkov v eno miselno ali stavkovo celoto; 2. kakšni so ti stavki, glavni ali odvisni; 3. kakšno je v vsakem slučaju njihovo razmerje; 4. kateri vezniki se rabijo med posameznimi deli; 5. katera ločila stoje med njimi.

P o m n i:

1. V eno miselno celoto lahko združujemo tudi po več nego samo po en glavni in en odvisni stavek.

2. Taka miselna celota je tudi množni stavek, in sicer množno podredje (množ. podr.). Temu nasproti imenujemo le iz enega glavnega in enega odvisnega stavka sestavljeno podredje prсто podredje (pr. podr.).

3. Razmerje med poedinimi deli množnega podredja je često označeno s prirednimi vezniki. Med poedinimi deli množ. podredja stoji navadno podpičje.

108. Določi naslednja množna priredja in podredja po njih sestavi in miselnem razmerju!

Ko ti kola cvilijo, pomaži; če se dva prepirata, tolaži! — Misli poprej, potem govori; dvakrat premisli, enkrat stori! — Trta ne strpi ne mraza ne vročine, če sta prehuda; že v severni Afriki se najbolj obnaša v osojah. — Po amerškanski širjavi, ki zavzema toliko sveta, da bi z njim lahko pokrili tri četrtine evropske zemlje, se razprostirajo velikanski pragozdi, ki jim pravijo selvas. — Kadar je zima brez snega, pravijo, da ga je pojedel otrok, ki se je ravno takrat rodil, ko je začel sneg padati. — Srečko je slišal, da se na Dunaju plačuje delavcem mnogo draže; zato je sklenil, da si pojde tja dela iskat; mislil je, da je tam vsakdo srečen. — Od pri srce, od pri roke,

otiraj bratovske solze, sirotam olajšuj gorje! — Kako se čebele razgovarjajo s tipalnicami, vidimo najbolje, ako jim vzamemo matico. — Ko svetuje ti jeza: Mahni!, prej malo vendar si oddahni! — Ko nesreče val ti gre do pasa, misli: Vse trpi le malo časa! — Pred smrtjo ne obvarje koža gladka, od nje nas ne odkupijo kupi zlata, ne odpodi od nas življenja tata veselja hrup, ne pevcev pesem sladka. — Če mokro zemljo sneg pokrije, bo malo prida za kmetije; če pa sneg na suha pade tla, mlatic in ženjica se smejeta.

109. Določi prosta in zložena priredja ter prosta in zložena podredja v berilu „Ilja“ (IV., 20.)! Stori istotako s stavki različnih beril 4. Čitanke!

D. Stavkova določila v veljavi odvisnikov.

a)

Slovenci zavzemajo iztočno alpsko ozemlje, segajoče (ki sega) mestoma do Jadranskega morja. (IV., 104.). — Hoteč (ker je hotel) svojemu rodu zagotoviti nasledstvo, je izdal Karel VI. temeljni državni zakon o nasledstvu. (IV., 299.). — Po močvirjih rastejo blede šotni mahovi, tvoreč (tako da tvorijo) goste ruše. (IV., 220.). — Kuhajoč (ko je kuhala) sočivje, je gotovo vsaka gospodinja že zapazila neko posebnost. (IV., 143.). — Mladenek cvetni zbor slavnostno pesem prepeva (tako da je prepeval), privrečez prag na beli dvor. (IV., 4.). — Od vseh žarkov, združenih (ki so združeni) v belo solnčno luč, zrak najbolj odbija modre. (IV., 245.). — Sredi dvorišča, tlakanega (ki je tlakano) s kamenjem in posutega (in posuto) z drobnim peskom, je gnojišče, zidano (ki je zidano) iz cementa... (IV., 38.).

Pomni:

1. Namesto odvisnikov često lahko rabimo stavkova določila (stav. dol.), ki imajo veljavo odvisnikov, pa niso stavki, ker nimajo določnega glagola in navadno tudi ne veznika. Izražamo jih z raznimi deležniki, od katerih so zavisni drugi stavkovi členi. (Gl. 4. Vad. 18.—21. in 23.—25.!)

2. Stavkova določila z veljavo odvisnikov stoje namesto prilastkovih in raznih prislovnih stavkov ter odgovarjajo istim vprašanjem kakor odvisniki.

3. Ločena so kakor odvisniki z vejicami od glavnih ali drugih nadrejenih odvisnikov.

110. Kolikerni so deležniki? Kako jih tvarjamo?

111. Poišči v naslednjih stavkih stavkova določila, stoječa namesto odvisnikov, določi jih po pomenu ter v vsakem postavi na primernem mestu vejico!

Mesta, trgi in vasi so pošiljali cesarju ob njegovi šestdesetletnici vladarstva izjave udanosti zagotavljajoč mu neomajno zvestobo. — Pod pazduho knjige držeč skače Branko vesel v šolo. — Videč rumeno klasje pobito od toče se je kmetič bridko razjokal. — Prebiraje dobre spise in jih glasno govoreč na pamet si pripravljamo dober zlog. — Želeč pokazati svojo neustrašenost je stopil lovec medvedu nasproti. — Veselo žvrgole jutranjo pesem se škrjanček vzdiguje v zrak.

b)

Pravi glagolni deležniki preteklega časa.

Prišedši (ko so prišli) v naše hladnejše kraje, se (jugozapadniki) shlade. (IV., 238.). — Reki (ko je rekel), hiti z zidarjem v sobo. (IV., 14.). — Zapustivši (ko je zapustila) tesno dolino, se deli glavna struga Nilova v dva vodotoka. (IV., 95.). — V mesto dospевši (ko sta dospela), sta se razšla. (IV., 6.).

Pomni:

1. Prišedši, reki, zapustivši, dospевši so pravi glagolni deležniki preteklega časa (glag. del. pret. č.). Končujejo se na „-ši“ ali na „-vši“. Tvorimo jih le od dovršnikov.

2. Prave glagolne deležnike preteklega časa rabimo namesto časovnih odvisnikov. Tudi ta stavkova določila ločimo od glavnih stavkov z vejico.

112. Poišči v naslednjih stavkih prave glagolne deležnike ter tvori namesto stavkovih določil dotične odvisnike!

Prestopivši reko Sotlo, stojimo na tleh hrvatske domovine. — Sprejemši zadnjo popotnico in izpregovorivši besede: „Več luči!“ je bolnik umrl. Zbravši najboljše čete, se je poveljnik vzdignil nad sovražnike. — Osvojivši trdnjavo, so zmagovalci ubili vse branilce. — Privedši s seboj mnogo prič, je sosed dokazal svojo nedolžnost.

113. Tvori prave glagolne deležnike preteklega časa naslednjih glagolov (stavkel!): skočiti (v vodo — utoniti v valovih); nagniti (glavo — na križu umreti); pohvaliti (učence — se posloviti od njih); naučiti se (novo pesem — zapeti); nakupiti (različnega blaga — domov se vrniti); pobegniti (od sovražnikov — vrniti se k svojemu oddelku); pridelati (mnogo žita — imeti lep dobiček); nasekati (drva — se pri peči greti).

c)

Izprva je imel le cesar pravico, kovati novce. (IV., 274.). — Zanimivi so poizkusi, z električno lučjo razsvetliti v temni noči železniški tir. (IV., 236.). — Nobena gospodinja ne bo pozabila, kadar kuha meso, pridati obilo soli. (IV., 224.). — Dober pisatelj je zmožen, do solz ganiti čitatelje. — Ni lahko, na tujem si nakopičiti zlata, kakor trdijo včasih brezvestni sleparji. (IV., 224.). — Po tej poti hoditi, je strogo prepovedano.

Določi veljavo razprto tiskanih besed! Vprašaj po vsaki skupini! N. pr.: Kakšno pravico je imel izprva cesar? — Namesto katerih stavkov stoje te skupine?

Pomni:

1. Stavkova določila z veljavo odvisnikov izražamo tudi z nedoločnikom in od njega zavisnimi drugimi stavkovimi členi.

2. Tudi ta določila ločimo z vejicami od glavnih ali nadrejenih stavkov.

3. Stavkova določila, izražena z nedoločnikom, imajo pomen osebkih, predmetovih ali prilastkovih stavkov ter odgovarjajo istim vprašanjem kakor ti odvisniki.

114. Poišči v naslednjih stavkih stavkova določila z veljavo odvisnikov ter jih določi!

Ljubiti domovino, materin jezik in svoje, je tvoja sveta dolžnost. — Stopivši čez cerkveni prag, se poškropi z blagoslovljeno vodo! — Vsak človek želi, biti srečen na tej zemlji. — Nada, doseči z neumornim delovanjem svoj cilj, je za marsikoga najkrepkejše bodrilo. — Vsak državljan je dolžan, živeti po državljanskih zakonih. — Odrastle zreš in otročiče, nesoče oljkove snopiče. — Pazno motreč vse naprave našega mesta, se je vladar vozil po njegovih ulicah. — Želja, kmalu videti ljubo obitelj, je gnala potnika proti domu.

115. Postavi v naslednjih podredjih namesto odvisnikov stavkova določila ali z deležnikom ali nedoločnikom!

Ko je nastopil vlado, je bil naš cesar star 18 let. Prizadevanje, da bi pomiril razburjena in nemirna ljudstva, se mu je posrečilo. Ko je videl kmeta v jarmu tlake in robote, ga je osvobodil. Največja njegova skrb je bila, da bi osrečil vse narode naše države. Zakaj želel je iz srca, da bi bil vsem pravičen vladar. Želja, da bi povzdignil in okrepil našo državo, ga je izpodbujala na neumorno delovanje. Ker je vselej podpiral šolstvo in znanost, pa tudi umetnost, si je pridobil nevenljiv venec na polju prosvete. Razširil je tudi Avstrijo s tem, da je pridružil Bosno in Hercegovino drugim kronovinam.

VI. Besedne rodovine.

Na kolodvoru ob prihodu vlaka.

To je vrvenje in šumenje na kolodvoru, ko se je ustavil vlak! Zapuščajoč svoje predelke, kličejo popotniki nosače ter hite proti izhodu. Nosači jim prinašajo in odnašajo prtljago. Za prenašanje prtljage moraš plačati prenosnino.

Pismonosci ali pismonoše prejemajo s poštnega voza vreče, polne listov, ki jih preneso najprej v poštni urad, potem pa jih raznašajo po mestu. Za to službo rabijo samo poštene in zanesljive ljudi, na katere se lahko vsakdo zanaša.

Med potovalci vidimo železniške uradnike, ki jih lahko spoznaš po njihovi noši. Oni skrbе za red na kolodvoru. Včasih zapazimo tudi nosilce, ki neso na nosilnici revnega bolnika z vlaka v bolnico.

Kmalu se poizgube s kolodvora ljudje, ki jih je vlak pripeljal. Vlak oddirja naprej in nam odpelje često milega prijatelja v tuje kraje.

Nosač, prinašati, odnašati, prenašanje, prenosnina, pismonosec, pismonoša, prenesti, raznašati, zanesljiv, zanašati se, noša, nosilec, nesti, nosilnica. Vse te besede in še mnogo drugih so izpeljane iz besede „nesti“. Te besede tvorijo besedno rodovino.

116. Tvori stavke z naslednjimi izpeljankami glagola „nesti“:

Nesti (v rokah, na hrbtu, v košari n.; puška, oči, veter n.; valovi n. ladjo; posestvo dosti n., kokoš n. jajca);

nositi (vodo, drva n.; čebele, veter n.) — nositi se (moški, mogočno, po gosposko, po kmetsko). — Nosec (= nosilec = nositelj = nosač; pismonosec = pismonoša = pismonos). — Nosba (osel je za n.). — Nosilo (= nosilnica). — Noša = nošba (narodna n., dobra n. čebel). — Nosen (stol, žival, kokoš): nosnina. — Nosljiv: nosljivost (ladje);

donesti (kravi detelje; kokoš je d.): donesek (vinograda, čisti d.);

donašati (posestvo d.): donašek = donesek = donos. — Donašalec;

iznesti (žito na solnce; ljudje so i.): iznesek (računski);

iznositi (obleko; trta je i.): iznos = iznosek;

iznašati (= raznašati ljudi);

nanesti (veter n. prahu; voda n. blata; beseda n., pogovor n., čas in okoliščina n., prilika n.);

nanositi (jedi na mizo, gnoja v vinograd, vode v kad);

nanašati (ptica n. gnezdo, nalivi n. prst in sip na cesto; okoliščine n.);

- o b n e s t i s e (kupčija se je slabo o.; letina s. j. dobro o.);
 o b n o s i t i (obleko, črevlje);
 o b n a š a t i (o. koga = raznašati). — o b n a š a t i s e (lepo, grdo.): o b n a š a n j e;
 o d n e s t i (posodo z mize o.; spanje, upanje komu o.; pete, celo kožo o.; srečno jo o.): o d n o s (v računstvu), o d n o s e n, o d n o š a j;
 o d n a š a t i (voda o. breg, veter o. pleve): o d n a š a l e c, o d n a š a n j e;
 p o n e s t i (dobro se mi je p.; ponesti se za koga ali kaj.);
 p o n o s i t i (obleko); p o n o s i t i s e (s svojim bogastvom); p o n o s (narodni), p o n o s e n = p o n o s i t;
 p o n a š a t i (v rokah, v naročaju p. kaj); p o n a š a t i s e (lepo, p. s čim; sad je se lepo p.): p o n a š a = p o n a š a n j e (biti lepega p.);
 p o d n e s t i (vrata): i z p o d n e s t i (voda je travnik i.; voz i.; komu srečo i.); i z p o d n a š a t i;
 p r e n e s t i (kaj črez vodo p.; nadlogo p.): p r e n e s e n, p r e n e s l j i v, p r e n e s e k;
 p r e n o s i t i (obleko): p r e n o s (lasti, posestva, imovinski); p r e n o s e n (oltar, brizgalnica); p r e n o s n i n a (od kupljenega zemljišča);
 p r e n a š a t i (debele p.; ni ga moči p.; pisma p.); p r e n a š a = p r e n a š a n j e; p r e n a š a l e c;
 p r i n e s t i (jed na mizo, pismo, novico; na uho p., v dar p., beseda je p. besedo): p r i n e s e c (prinesitelj), p r i n e s e k (šolski p.), p r i n o s (čisti p. posestva); p r i n o s n i k;
 p r i n a š a t i, p r i n a š a n j e, p r i n a š a l e c;
 r a z n e s t i (pisma, veter je r. pleve; raznesti koga med ljudmi; kotel je razneslo, razneslo me bo; raznesti se (govorica se je r.);
 r a z n e s i l o; r a z n e s e n (prah); r a z n o s i t i: r a z n o š a j;
 r a z n a š a t i (časnike; dekla rada r.; ljudi r.; lažnive novice r.): r a z n a š a n j e, r a z n a š a č = r a z n a š a l e c; r a z n a š a v o s t, r a z n a š l j i v, r a z n a š l j i v o s t;
 u n e s t i (spanje komu; volk je ovce u.; most, glavo, pete u.; u. jo);
 z a n e s t i (otroka z. kam; bolezen, ladjo, pismo na pošto); z a n e s t i = p r i z a n e s t i komu; z. se na koga ali kaj: z a n e s e n = z a n e s l j i v (služabnik, poročilo), z a n e s l j i v o s t;
 z a n a š a t i (veter listje z., vihar ladje z.) — z a n a š a t i komu; z a n a š a t i s e;
 p r i z a n e s t i (komu kazen; sovražniki nikomur ne p.) — p r i z a n e s e k, p r i z a n e s l j i v, p r i z a n e s l j i v o s t;
 p r i z a n a š a t i, p r i z a n a š a n j e;
 z n e s t i (kokoš z. jajce); z n e s t i s e n a d k o m;
 z n a š a t i (gnezdo); z. se n a d d r u g i m i i. t. d.

117. Tvorí stavke z naslednjimi izpeljankami besedne rodovine glagola tožiti:

- t o ž i t i (komu svoje nadloge, svoje sošolce; t. se komu): t o ž b a (t. podati, t. pognati pred sodnika); t o ž e n (dan, pismo); tožen = otožen (t. petje): t o ž n o s t = o t o ž n o s t;

toženec, tožnik = tožitelj; tožuh = tožun; tožljiv, tožljivec, tožilen, tožilnik; toženje, tožitev; toževati (se), tožariti (se); iztožiti (dolg; tožil sem, pa nič iztožil); obtožiti, obtoževati (koga česa o., o. se česa); obtožba, obtožen, obtoženec, obtožnica, obtožitelj; potožiti, potoževati, (komu svojo nadlogo, p. se): potožba; pritožiti, pritoževati (koga), pr. se (o čem, zoper kaj, pr. se na kazen): pritožen (rok), pritožnik, pritožba (na razsodbo, na odlok), pritožben (rešitev), pritožbenica; zatožiti, zatoževati (koga pri sodniku, z. se): zatožnik (ž. sp.), zatožen (klop), zatoženec (ž. sp.), zatožba; zatožariti.

118. Postavi v nastopnem berilu namesto črte primerno izpeljanko iz besede „tožiti“!

Sosed se je često —, da mu brat noče izplačati njegove dediščine. Na zadnje je sklenil, da bo — svojo pravico. Zato gre k odvetniku in mu naroči, da naj poda — pri sodišču. Odvetnik spiše — in jo izroči sodniku; z njegovo razsodbo pa ni bil zadovoljen ne — in ne —. Oba sta vložila — na razsodbo. Pa tudi razsodba višjega sodišča ju ni zadovoljila. Zato sta se še dalje —. Postala sta oba prava —, ki sta se neprenehoma —. Zdaj je bil eden —, drugi pa —, drugič zopet naopak. Tako sta nakonec — oba vsak svoje premoženje.

119. Porabi, kakor gori, naslednje besede v stavkih!

Pisati (lepo p.; pismo p.; p. po kaj; p. se): pisan (ruta, gad; pisano gledati); — pisnica, pisanka; — pisar, pisarček, pisarski (služba), pisarija, pisarnica, pisarniški (sluga), pisariti, pisarstvo — pisatelj (nove knjige), pisateljevati, pisateljski, pisateljstvo. — pis: lep opis (tesn opis, hitro pis); pisec (lepo —, tesno —, hitro —); pisje (lepo —, tesno —, hitro —); pisalnik (zakotni), pisun — pisalo, pisalen (miza, priprava), pisalnica, pisalnik; — pisava (drobna p., p. krajnih imen), pisivo; — pisme (tiskarska pismena), pismen (jezik, povabilo): pismenka (velika, začetna p.) — pismo (sveto p., dolžno p., ženitovanjsko p., voščilno p.): pisance, pisemnica, pisemski (zavitek, pošta) — pisen (pero, pomota, jezik, slovenščina): pismina;

dopisati, dopisovati; dopis, dopisek, dopisava, dopisnica, dopisnik, dopisovanje, dopisovalec;

izpisati, izpisovati; izpis, izpisek (iz zemljiške knjige);

nadpisati; nadpis — napisati: napis;

opisati, opisovati: opis, opisen, opisovalen, opisovanje;

odpisati, odpisovati (davek): odpis, odpisek;

popisati, popisovati (vso polo): popis (ljudstva): popisovanje;

prepisati, prepisovati (na čisto p.); prepis, prepisač, prepisek, prepisalec;
 predpisati, predpisovati: predpis;
 pripisati, pripisovati (davke občini p., sam sebi kaj p.); pripis, pripisek;
 razpisati, razpisovati (službo r., delo r.); razpis.
 spisati, spisovati (knjigo s.); spis, spisatev, spisek, spisnik;
 spisovanje, spisovnik;
 vpisati, vpisovati (v spisovnik v.); vpis, vpisek, vpisen, vpisnica, vpisnik, vpisnina, vpisovanje, vpisovalec;
 zapisati, zapisovati = zapisavati (svoje ime z., z. si kaj, z. v knjigo, med stroške z., v imenik z., hišo komu z.); zapisati se (v vojake);
 zapis, zapisanec, zapisatev, zapisek, zapisnica, zapisnik, zapisnikar, zapisnina i. t. d;

120. Stori istotako z besedno rodovino: „dati“.

Dati, dajati = davati (kruha, v dar, na posodo, komu po glavi, od sebe dati; krava d. mleko, račun, odgovor, slovo, na znanje, dobro jutro, roko, življenje, na voljo, na izbero, v nauk d.): dajač; dajalen: dajalnik; davek (neposredni, obrtni. dedinjski d.): davkar, davkarija, davkarski (uradnik), davkarstvo, davečen = davkoven (urad, občina), zadavkati;
 dodati, dodajati = dodavati: dodatek;
 izdati, izdajati = izdavati (denar, knjigo, ukaz, koga sodniku, tovariša); izdatek, izdavek, izdatelj = izdajatelj, izdaten, izdavek, izdava;
 obdati, obdajati;
 oddati, oddajati = oddavati: oddaten, oddaja, oddajalen (postaja), oddajališče, oddajatelj;
 podati, podajati = podavati (si roke, se grehu, v pogovor se p., podaja se mu): podaja, podajač, podajača = podajalnica = podajalnik;
 pridati, pridajati = pridavati (še 100 kron, živini krme), primatek, pridavek;
 predati, predajati (sinu posestvo): predaja = predatev; predajalec (ž. sp.?), predavati (v zborovanju): predava = predavanje;
 prodati, prodajati = prodavati (z dobičkom, na debelo, na drobno, na vago, po dražbi, po hišah; dolg čas p., revo ali revščino, sitnost, zijala, učenost, laži p.): prodaj (imeti na p., vse gre v p.), prodaja (solj, tobaka, slaba p., posilna p., p. na debelo), prodajač = prodajalec (ž. sp.?), prodajališče, prodajalen, prodajalnica;
 razdati, razdajati = razdavati: razdaja = razdava (listov, podpore), razdajalec, razdavek;

u d a t i s e (v kaj, po kom);

v d a t i, v d a j a t i (hčer), v d a t i s e (dobremu, lenobi, sovraštvu, v voljo božjo; deska se je vdala), v. se = možiti se;

z a d a t i, z a d a j a t i = z a d a v a t i (v vojaštvo koga z., besedo, strah, stroške, smrtno rano z., smrt komu z.), z a d a t i s e (za pastirja);

z a d a v e k (= zadavo = zadav = zadatje daja, kdor kaj kupuje);

z a v d a t i, z a v d a j a t i (komu = zastrupiti ga; smrt komu z.) i. t. d;

121. Sestavi slično besedne rodovine in rabi te besede v stavkih z glagoli: jesti, teči, streliti, plesti, vrniti, šteti, goret, hvaliti, vaditi, loviti, delati, sekati, liti i. dr.

VII. Spisje.

a) Pripovedni spisi.

1. Počitanki.

1. **Prisega grozna je — pasveta.** (Jeftejeva prisega. IV. 3.) a) Jeftejeva prisega na meji sovražnih tal. b) Boj z divjimi Amoniti in njega konec. c) Kako so Izraelci sprejeli Jefteja na domačih tleh. č) Na domačem pragu. d) Kako je Jefte izpolnil svojo prisego.

2. **Mejnik.** (IV., 15.) a) Kaj je bil Martin svoje dni, kakšen je bil. b) Martin na poti s sejma. c) Njegov pogovor z neznancem. č) Kaj je videl, ko je zablislilo. d) Kako je prišel domov in kaj je tam izvedel.

3. **Kolo sreče.** (Ilja, IV., 20.) a) Kako je siromak Ilja obogatel. b) Ilja bogataš. Kako se mu je imovina zmanjševala in kako je prišel na nič. c) Sosed Muhamed-Šah ponudi Ilji kruha in soli. č) Gostje pri Muhamed-Šahu. d) Iljeva zadovoljnost.

4. **Skrbin Smrt.** (IV., 22.) a) Sv. Peter in Pavel potujeta po svetu in iščeta prenočišča. b) Kje sta ga nazadnje našla in kako se jima je tam godilo. c) S čim sta poplačala gostoljubnost. č) Tat se je ulovil. d) Kako je Skrb sprejela Smrt in kako jo je prekanila.

5. **Skrbna gospodinja hiši tri ogle podpira.** (Čudna skrinjica. IV., 24.) a) Nesrečna gospodinja se potoži pri puščavniku. b) Kako sredstvo ji je dal puščavnik. c) Ali je sredstvo kaj pomagalo? č) Skrivna moč skrinjice. d) Kakšen nauk nam daje ta pripovedka?

6. **Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal.** (Zanimiv slučaj. IV., 25.) a) Kako je Pavliha potoval blizu Ispahana. b) Kako je našel neznanca v jarku. c) Kaj mu je tujec pripovedoval. č) Kaj mu je Pavliha svetoval in kako je stvar končala.

7. **Kotikola cvilijo, pomaži; če se dva prepirata, tolaži!** (Kdo je bil pametnejši. IV., 30.) a) Deklice, oblečene v nove sarafane pri luži. b) Kako sta se sprli Akulka in Maluška. c) Akulkina in Maluškina mati. Prepir med njima in med možmi. č) Akulkina stara mati. d) Kako sta se deklici med tem spravili in osramotili starce.

8. **Pes in mačka.** (IV., 63.). *a)* Čujež in tat. *b)* Mačka zasmehuje psa; kaj je pes storil na to. *c)* Kako je mačka hotela psa posnemati. *e)* Kako ji je izpodletelo. *d)* Kaj ji je nazadnje rekel Čujež.

9. **Lisica z vitorepka.** (Veliki zbor na levovem dvoru. IV., 64.) *a)* Veliki zbor na levovem dvoru. *b)* Lisičini tožniki: volk lakotnik, psiček Breče, maček Krnjav, medved Miško i. dr. *c)* Kako se je pravda končala.

10. **Drzovitost planinskega orla.** (IV., 166.) *a)* Kmet se vozi v hrib po stelje. Kdaj je bilo in kje. Kdo je bil z njim. *b)* Kaj zapazi za seboj in kaj je na to storil. *c)* Boj med orlom in psom. *e)* Kako je boj končal. *d)* Kako je kmet orla ulovil.

11. **Boj pri Ajdovskem gradu.** (IV., 259.). *a)* Boj med krščanskimi in poganskimi Slovenci. *b)* Valjhun oblega z devetkrat večjo množico Črtomira v Ajdovskem gradu. *c)* Črtomir razodene svojim tovarišem svoje naklepe za prihodnji dan. *e)* Vname se boj, ne boj, mesarsko klanje. *d)* Konec boja.

12. **Odkritje Amerike.** (IV., 277.). *a)* Krištof Kolumb; njegovo rojstvo in mladostna leta. *b)* Kako je dobil ladje za svoje potovanje. *c)* Potovanje po Atlantskem morju. *e)* Na suhem! *d)* Nadaljnja odkritja. Indija. *e)* Kako hvalo je žel Kolumb za svoje zasluge.

13. **Kolumbovo jajce.** (IV., 279.). *a)* Kardinal Mendoza hvali pri veliki pojedini Krištofa Kolumba. *b)* Kaj so na to rekli kraljevi plemenitaši. *c)* Kako jih je Kolumb zavrnil in osramotil.

14. **Začetek novoslovenskega slovstva.** (Lutrovstvo med Slovenci. IV., 292.). *a)* Kako je prišlo lutrovstvo med Slovence. *b)* Kateri možje so ga posebno širili? Kako? *c)* Prevodi sv. pisma; kje so se tiskale novoverske knjige in kako so prihajale med Slovence. *e)* Kako so vplivali lutrovci na omiko Slovencev.

15. **Kako so nabirali Francozi vojaške novice.** (IV., 311.). *a)* Ilirsko kraljestvo (prim. Ilirija oživljena. IV., 309.!). *b)* Francozi sestavljajo nov polk. *c)* Andrej Pajk in njegovi tovariši v „Velikem gozdu“ pri Stični. *e)* V samotni krčmi v Štorovju. *d)* „Drži ga! Drži ga!“ *e)* Na poti v Gorico.

16. **4. julija l. 1848.** (IV., 317.). *a)* Naša očetnjava v veliki nevarnosti. *b)* Ban Jelačić v hrv. saboru dne 4. julija 1848. *c)* Veliko oduševljenje v zbornici. *e)* Dar arhimandrita Iliča. *d)* Sv. križ, dar ljubljenega bana. *c)* Drugi darovi.

17. **Slovenski junak Fran Gornik.** *a)* Fran Gornik v trdnjavi Santo Spirito sam z 19 možmi. *b)* Kako je odgovoril sovražnikom, ko so zahtevali, naj jim izroči trdnjavo. *c)* Izkušnjavci pobegnejo. *e)* Gornik ostavi trdnjavo. — *β)* Slovenski junak Matija Črne. *a)* V trdnjavi Rocco d' Anfo. *b)* Izkušnjavci. *c)* Ponočni napad. *e)* Rešitev in zaslužno plačilo. (Gl. IV., 320.).

18. **Cesar Franc Jožef in kmet.** (IV., 328.). *a)* Naš cesar drzen lovec. *b)* Kako občuje na lovu z ljudmi. *c)* Pogovor med cesarjem, saskim kraljem in kmetom blizu Isehla. *e)* Prestrašeni kmetič.

2. Razširjanje krajših beril.

Oče in hčeri. (Gl. IV., 68.). Oče je imel dve hčeri. V šoli sta se lepo učili in doma sta radi slušali svoje starše ter jim pomagali pri vsakem delu. Bili sta prav pridni deklici.

Ko sta dorastli, sta se obe prav dobro omožili. Starejša je dobila vrtnarja za moža, mlajša pa lončarja. Tako sta prišli obe z doma.

S časoma se je očetu začelo tožiti po ljubljenih hčerkah. Rad bi bil videl, kako se jima kaj godi v zakonskem stanu. Zato sklene, ju posetiti na njunem novem domu.

Najprej poišče vrtnarjevo. Vrtnarjeva žena ga z veseljem sprejme. Ko se pogovarjata, vpraša oče: „Kako se vam kaj godi?“ „Prav dobro“, mu odgovori hčerka, „vse bi bilo prav, samo suša nas tare. Zelenjava nič prav noče rasti. Dežja bi pač bilo treba. Molite, da nam Bog da nebeške rose!“

Ko se oče poslovi od starejše hčere, jo krene k mlajši, k lončarjevi ženi. „Kako pa kaj vi živite? Ali si srečna in zadovoljna?“ tako jo pozdravi. „O, seveda,“ mu odvrne ta, „zdravi smo, hvala Bogu, in zadovoljni. Samo eno skrb imamo. Preveč dežja je. Lončena posoda se nam zelo počasi suši. Ko bi nam Bog dal lepo vreme in toplo solnce! Molite zanje!“

Zdaj je bil oče v hudi zadregi. Česa naj prosi Boga? Dežja, ki ga želi starejša hči, ali pa solnca, da ustreže mlajši hčeri?

Razširi slično ta-le berila:

19. Tat. (IV., 16.). a) Razburjenost ljudstva na sejmišču. b) Kaj je bil vzrok razburjenosti? c) Kam se je tat skrnil? d) Kdo in kako ga je ujel? e) Na čem je starosta tata spoznal?

20. V vinu utone mnoga mušica, tudi človek, stara resnica. (Gl. Zapravljivec. IV., 34.). a) Kako je bilo nekdanj pri zapravljivcu doma? b) Kako je zapravljjal svojo imovino? c) Kakšna je bila njegova žena? d) Kakšen je bil konec tega zapravljanja?

21. Kaj pripoveduje pravljica o kralju Matjažu? (Kralj Matjaž. IV., 45.).

22. Boj med levom in komarjem. (Lev in komar. IV., 66.).

23. Zdaj miš, zdaj ptič, kakor najbolje kaže; tako, se ve, izhaja se najlaže. (Netopir. IV., 67.).

24. Ribičeva vrnitev. (IV., 80.). a) Polnočni vihar. b) Ribičeva žena v strahu. c) Prikazen se ji prikaže. d) Prikazen izgine. e) Žalostna vest zjutraj.

25. Ljubo doma, kdor ga ima. (Gl. „Čebela in muhi“. IV., 90.).
 a) Zakaj sta muhi sklenili, leteti v tuje kraje? b) Kako sta čebelo vabili, naj leti z njima? c) Zakaj čebela ni marala z njima? e) Kakšen nauk jima je čebela dala?

26. Berač Boštjan. (Gl. Balada o sv. Martinu. IV., 145.).
 a) Boštjan na krivi poti. b) Misli Boštjanove pri kapelici sv. Martina.
 c) V zavetju sv. Martina. e) Boštjanova smrt.

27. V gozdu. (IV., 199.).

3. Prosto spisje*).

28. Na božji poti. (Primerjaj: Slovenska božja pot. IV., 1!).

29. Pri bolnem tovarišu. (Primerjaj: Zidarček je nevarno bolan. IV., 13.!).

30. Ko sem bil bolan. (Prim. Mati. IV., 8.!).

31. Mati (oče, brat, sestra) so bolni.

32. Moje zadnje počitnice.

33. Kako smo letos obhajali božične praznike.

34. Pri vstajenju Gospodovem.

35. Dan sv. Rešnjega Telesa.

36. Kako smo letos kurili kres.

37. Moj brat, ki je vojak, doma na dopustu.

38. Na dan Vseh svetnikov na pokopališču. (Prim. Spominjaj se smrti! IV., 5.!).

39. Naš dedec (stric, teta i. t. d.) pri nas na posetih.

40. Pri mojem prijatelju.

41. Lastovice so tu!

42. Očetov (materin) god.

43. Kaj se mi je snoči sanjalo.

44. Včerajšnja nedelja.

45. Letos je bila pri nas sv. birma.

b) Opisi.

1. Po različnih berilih.

1. Pobratimstvo. (IV., 10.). a) Kaj je pobratimstvo. b) Kako se vrši pobratimljenje v katoliški Dalmaciji. (Cerkveni obredi, pirovanje na domu pobratimov). c) Dolžnosti pobratimov. (Gl. Pobratimija. IV., 12, zadnja kitica!).

2. Vile. (IV., 40.). a) Kdo in kakšne so bile Vile. (Obleka, lasje, petje, ples.) b) Ob čem so živele. c) Kako so se vedle proti ljudem. d) Njih zakladi in nedolžni otroci. e) Vile in kmetje, Vile in junaki. f) Zakaj so Vile pobegnile z Gorjancev.

*) Spise te skupine lahko spišeš kot liste, ki jih pošlješ svojemu prijatelju, bratu, sestri, staršem i. t. d. Vsakemu listu moraš dati primeren uvod in sklep.

3. Slovence v Ameriki. (IV., 88.). *a*) Katerega stanu so večinoma Slovenci v Ameriki in s čim se pečajo. *b*) Dnevni čas dela. *c*) Življenje Slovencev v ameriških mestih. *e*) Koliko jih je in kje bivajo. *d*) Slovenska šola in slov. društva v Ameriki. *e*) Letna zborovanja, veselice, časniki.

4. Podnebje in prirodnine v Avstraliji. (IV., 92.). *a*) V katerem pasu leži Pomanjkanje dežja. Zakaj? *b*) Pas gozdov, pas plavnjav in puščava. *c*) Avstralski gozdovi, pomanjkanje užitnih sadežev. Stacijoni. *e*) Zlato. *d*) Živinoreja.

5. Pragozd v Šumavi. (IV., 117.). *a*) Kateri gozd se imenuje pragozd. *b*) Orjaške smreke in jelke v šumavskem pragozdu. *c*) Končna usoda teh velikanov. *e*) Mlado drevje kali na trohnečem hrastu. („Žitje, čudno polje tu v pogozdni tmini.“) *d*) Kako je človek prodiral v pragozd. *e*) Današnje življenje v pragozdu.

6. Mesto Brno. (IV., 118.). *a*) Velikanske tvornice za izdelavanje volnenine in železnine. *b*) Kako je postalo Brno eno najbogatejših in najživahnejših mest. *c*) Srednje ali staro mesto (trgi, sejmi, stavbe). *e*) Spielberg nekdanj in danes. Razgled s Spielberga.

7. Burja. (IV., 134.). *a*) Burja je mrzel, a zdrav veter. Od kod prihaja mrzla sapa pri Ljubljani, prava burja na Notranjskem. *b*) Silnost burje: Kaj je pripovedoval Dolenčev oče in kaj Dolenc sam o njej.

8. Jež čuden, a pošten svat. (IV., 151.). *a*) Kakšen je po telesu in v vedenju. *b*) Jež poštenjak. *c*) Jež ponočnjak. *e*) Jež na lovu. S čim se živi (miši, ščurki, sadje, strupene kače). *d*) Prezimišče. Kako prezimuje.

9. Divja koza previdna in oprezna žival. (IV., 160.). *a*) Kje živi divja koza. Kako je ustvarjena za te kraje. *b*) Rada živi v družbi. *c*) Kako pazi na svojo varnost (vsaka sama zase in posebna straža). *e*) Divje kože v nevarnosti. *d*) Divje kože po zimi.

10. Krokari na zagrebški realci. (IV., 167.). *a*) Kaj je delal v hiši in na dvorišču. Kako se je pogajal z orlom in z lisico. *b*) Občevanje z učenci. Kako je spravljal darove. *c*) Izlet v mesto. Kako si je razdelil dnevni čas. *e*) Zaljubljen je bil v vse, kar se je svetilo. *d*) Konec njegove slave in smrt.

11. Razumnost čebel. (IV., 186.). *a*) Kako si čebela zapomni svojo novo hišico. *b*) Čebela ima dober spomin. *c*) Kako pomaga čebelarom voh. *e*) Kako se sporazumevajo med seboj. (Pomen tipalnic).

12. Dob ali poletni hrast. (IV., 206.). *a*) Kje se nahaja. *b*) Opis mogočnega drevesa: deblo, korenina, skorja, listi, kdaj ozeleni. *c*) Prašne mačice in pestični cveti. Plod. *e*) Hrast je vetrocvetka. *d*) Korist hrasta: hrastovina, lubje, ježice in šiške; želod. *e*) Njegovi sovražniki.

13. Užitni goban ali jur. (IV., 221.). *a*) Goban je užitna gliva. *b*) Deli gobana: bet, klobuk (gornja plast s kožo in plodovnica; trosi). *c*) Kakšen je v prerezu. *e*) Podgobje.

14. Kremenjak. (IV., 225.). *a)* Razširjenost kremenjaka. *b)* Kremenjakovi razločki: kresilnik (njega pomen v davni prošlosti in potem, ko se je človek upoznal z železom. Puške na kremen); kamena strela; ametist, citrin, čadavec in morion; mlekovce, roževec, jašma, karneol, oniks in ahati.

15. Tlakomer (barometer) ali vremensko steklo. *a)* Deli tlakomera: steklena cev; živo srebro; deščica s hišico; zaznamovanje vremena; kazalec. *b)* Opiši posamezne dele! *c)* Kako nam napoveduje vreme.

16. Slovanska zadruga. (IV., 256.). *a)* Kdo spada k zadrugi. *b)* Skupna imovina in enake pravice zadržnikov. Ubožcev ni. *c)* Izobčenje iz zadruge. *č)* Glavar (starejšina, vladika, gospodar, gazda, knez ali kmet) zadruge; kdo je bil glavar, njegove pravice in dolžnosti. *d)* Kako so se imenovale zadruge. (Imena vasi in celo mest po slovanskih krajih).

17. Kuga v Ljubljani. (IV., 272.). *a)* Kuga najhujša nesreča za nekdanje Ljubljančane. *b)* Kje so iskali pomoči. *c)* Kako so skušali ločiti okužence od zdravih: Lazaret, mestna vrata se zapro, vratarji. Kako so se imoviti meščanje ločili. Straže.

18. Denarstvo v srednjem veku. (IV., 273.). *a)* S čim so kupovali v najdavnějšíh dobah. *b)* Kovani novci; kdo je imel pravico kovati novce. *c)* Različne vrste novcev med našim narodom. Škoda, ki so jo trpeli z novci. *č)* Najnavadnejša poznamenovanja za novce.

19. Kako so se branili naši pradedje Turkov. (IV., 284.). *a)* Kako so se varovali nenadnih napadov. *b)* Kam so spravljali svoje imetje in kje so se skrivali, ako se je bližal sovražnik. *c)* Tabori. *č)* Kako so jim zabranjevali prodiranje v deželo. *d)* Utrjevanje mest in trgov.

20. Junaški boj Avstrijcev l. 1809. (IV., 307.). *a)* Kako je bila avstrijska vojska razdeljena. *b)* Prvi napad Napoleonov na nadvojvodo Karla. *c)* Priprave k boju pri vaseh Aspern in Esslingen. *č)* Napoleonov napad 21. maja 1809. *d)* Naskok dne 22. maja. *e)* Napoleon se mora umakniti. *f)* Važnost bitke pri Aspernu.

21. Ilirija oživljena. (IV., 309.). *a)* Napoleon hoče avstrijsko državo oslabiliti. *b)* Kraljestvo ilirskih kronovin. *c)* V čem se je najprej javila francoska vlada. *č)* Varnost po deželi. *d)* Enaka pravica za vse; obrtna svobodnost. *e)* Prazniki. *f)* Šolstvo za francoske vlade.

2. Prosto spisje*).

22. Naša dima. (Imate li veliko živine v hlevu? Je li dima stara? velika? dobro rejena? Barva, rogovi. Pohlevna ali divja? Rada drega? muka? bezlja? Kako doji? Jo li rabite za vprego? Krma. Postrežba.)

23. Naš Čujež (naša mačka, naš Belec i. t. d.).

*) Glej opombo str. 60.!

24. Črešnja na šolskem vrtu je v polnem cvetu. (Kje stoji? Deblo: visokost in debelost. Koš: oblika, širokost. Kaj si opazoval, preden se je razcvela? Prvi cvet, vsa v cvetu. Listje. Njeni gostje. S čim te razveseljuje?)

25. Črešnja na šolskem vrtu je polna zrelih črešenj. (Jablan pred našo hišo pomladi [jeseni]. Lipa sredi vasi.)

26. Naša šola. (Kje stoji? Je li staro poslopje? Kolikorazredna, je li velika, kolikonadstropna? Stanovanje? Pred šolo. Vhod. Veža. Kaj se nahaja v pritličju? Stopnice. Prvo, drugo nadstropje. Dvorišče. Šolski vrt.)

27. Moj dom.

28. Naša cerkev.

29. Domača vas. (Prim. III. 59.)

30. Kako smo obhajali cesarjev rojstni dan (god). Zakaj slavimo cesarja. Katere dni. Kako smo se pripravljali. Slavnostni dan: v cerkvi, v šoli. Okrašena soba. Kdo je bil navzočen. Pesmi. Krasnoslovljenje. Govor. Zakaj nam ostane ta dan v spominu.

31. Naš majnikov izlet.

32. Naši zimski večeri. (Prim. „Na preji“. IV., 46.). Ko prideš iz šole. Dolgi večeri. Večerja. Pri topli peči. Kaj delaš ti, brat, sestra? Kaj oče, mati, hlapci, dekle? Ali kaj pripovedujejo? Čitate? (Kaj?) Sosedovi pridejo v vas. Kdaj greste spat?

33. Včeraj so mati kruh pekli. (Prim. III., 41.)

34. Pri čebelnjaku na našem vrtu. (Prim. IV., 186!)

35. Mravljišče v gozdu pri vasi. Kje? Veliko? Kakšno? Kakšne mravlje? Kaj delajo ob jasnem vremenu? Ob dežju? (Prim. IV., 183.)

36. Moj izprehod spomladi (poleti, jeseni, pozimi) po gozdu (ob potoku, po polju). (Prim. IV., 197.)

37. Včerajšnja nevihta. (Prim. III., 196.)

38. Snoči je Oblakovim hiša pogorela. (Prim. III., 191.)

39. Letošnja žetev (trgatev).

40. V Ljubljani (Mariboru, Kranju, Ptujju i. t. d.). (Prim. III., 79. in III., 82.)

41. Na sejmu.

42. Izlet na Cerkniško jezero. (Prim. IV., 128.). Začetkom meseca septembra. Z očetom potuješ v Trst. Izlet k jezeru: od katere postaje? Kako sta prišla tja? Prirodni kranjski čudež: Jezera ni, samo malo vode. Kje? Velik travnik: mrvo spravljajo na dnu jezera. Silno hite. Zakaj? Kaj so ljudje pripovedovali o jezeru; presihajoče jezero. Kdaj priteka, kdaj odteka voda? Razsežnost jezera. Kdaj največje? Od kod prihaja voda? Kam se izteka? (Bljuvalniki in požiralniki).

43. Lepa naša domovina.

c) Primerjatve.

Gos in raca. (Gl. III., 142.!). — Gos in raca sta domači ptici in spadata k plavaricam. Obe živita ob vodi. Njuna noga je podobna veslu ter je ustvarjena za plavanje in veslanje. Da se jima perje v vodi ne zmoči, imata nad repom mastno žlezo, iz katere s kljunom iztiskata mast, da si z njo mažeta perje. Med perjem imata mnogo puha.

Na suhem sta obe precej težkonogi in počasni, zakaj kratke noge so jima pomaknjene proti zadnjemu koncu. Zato se pri hoji zibljeta ali, kakor pravimo, racata. Letita obe jako težavno, zategadelj se le redkokdaj na kratek čas vzdigneta v zrak. — Ploščat kljun jima krije občutljiva kožica. Na kljunovih robovih stojijo roženi zobci, skozi katere precejata vodo in izžmikata iz blata povodne živalce in njih jajca. Obe ležeta razmeroma velika jajca. Mladiči so mahovci. Njuno meso je okusno in precej mastno.

Gos je večja od race. Zaradi velikega in okorno okroženega telesa gos ne plava tako spretno kakor raca. Tudi potaplja se raca urneje nego gos. Sploh je raca na vodi videti spretnejša od gosi. Tudi umnejša, opreznejša in živahnejša je raca. Zato pa se gos na suhem hitreje in spretneje giblje nego raca, ker so njene noge daljše in bolj sredi telesa prirastle. Račji kljun je širši od gosjega, gosji pa je na korenu nekaj višji. Gos ima tudi daljši vrat nego raca.

Izvrši slično te le primerjatve: 1. Petelin in puran. (Gl. IV., 173.). — 2. Volk in lisica. — 3. Divja in domača koza. — 4. Kuna zlatica in belica. (Gl. IV., 155.). — 5. Severni jelen in domače govedo. (Gl. IV., 163.). — 6. Gad in modras. (Gl. IV., 176.). — 7. Zelena žaba in krastača. (Gl. IV., 179.). — 8. Krap in ščuka. (Gl. III., 149.).

Divja roža ali šipek in vrtnica. (Gl. IV., 204.!). — Vkljub veliki razliki kažeta vendar šipek in vrtnica svoje bližnje sorodstvo. Ta in oni sta grma z lihopernatimi listi. Lističi so okroglasti in nežno nazobčani. Peclji so z zakrivljenimi bodicami oboroženi, ki branijo rastlino sovražnih napadov in nosijo na dnu po dva suličasta prilistka. Cvet je pri obeh pravilen in

ima peterodelno čašo. Cvetni listki so veliki, nežni, krasno barvani in razširjajo ugodno vonjavo.

Toda kolika razlika med preprosto, skromno divjo rožo in med ponosno, plemenito, kraljevo vrtnico! Že njuno bivališče je različno. Šipek se je pohlevno nastanil v gozdih, ob plotovih in v sečih, vrtnica pa ošabno stoluje na ograjenih vrtilih, v zaščitju skrbnega vrtnarja. Šipkovi lističi so enolično zeleni, vrtnica pa ima svetlo- ali temnozeleno, včasih tudi vijoličasto nadahnjene lističe. Najbolj pa se razlikujeta v cvetu. Divja roža ima navadno samo pet, sicer velikih, okroglih ali srčastih cvetnih listov bele ali rdečkaste barve. Sredi cveta stoji venec mnogoštevilnih prašnikov, ki nosijo na srebrnobelih nitih zlatorumene prašnice. Iz čašine globočine mole svetlorumene brazde obilnih pestičev. Vrtnica pa ima obilno cvetnih listov. Neki vrsti so zaradi velikega števila cvetnih listov naredili ime „stolista roža“. Ti listi so po barvi čudovito različni: beli, rdečkasti ali temno-rdeči; tudi rumene rože se nahajajo. Prašnikov in pestičev navadno nima vrtnica. Njena vonjava je navadno milejša in močnejša. Ko odpadejo šipkovi cvetni listi, se razvije iz cveta šipkova jagoda. Vrtnica pa le redkokrat obrodi plod.

Primerjaj slično: 9. Dob in graden. (Gl. IV., 206.) — 10. Jablano in hruško. (Gl. III., 157.) — 11. Smreko in jelko. — 12. Hrast in lipo. — 13. Baker in železo. (Gl. III., 169. 170.) 14. Toplomer in tlakomer. — 15. Vodo in zrak. — 16. Megle in oblake. — 17. Zlato in železo. (IV., 223. in III., 170.)!

18. Šola in cerkev. — Navadno stojita na odličnem prostoru, na samem, ne združeni v eni vrsti z drugimi poslopji. Zunanost: večje in lepše zidani. Javni poslopji. Zbirališče mnogih ljudi. V obeh se poučuje in navaja k vsemu blagemu in dobremu, osobito k pobožnosti. Šola in cerkev sestrici sta dve, nobena brez druge hoditi ne sme. (Slomšek).

Toda že po zunanosti zelo različni. Pred šolo: dvorišče, šolski vrt. Tudi okrog cerkve je včasih vrt — za umrle ljudi. Cerkev večja, ima zvonik in zvonove; še lepše zidana. Znotraj: šola razdeljena v sobe za razrede. V šolskih sobah: tabla, učila, klopi. Cerkev: ima razen žagrada in zvonika samo en velik prostor, navadno razdeljen s stebri v tri od-delke (ladje), ki pa niso popolnoma ločeni. Prostor visok. V njem ol-tarji, sv. podobe, prižnica, krstni kamen, orgle in klopi. Cerkvene klopi so različne od šolskih klopi. V šolo hodi mladina, v cerkev pa stari in mladi. Cerkvi je poleg pouka (pridige, krščanski nauk) glavni namen služba božja in molitev. Šolo vodi učitelj, cerkev duhovnik.

19. Vas in mesto. (Prim. Dobra in slaba stran. IV., 26.)

20. Kako se razlikuje kmetijstvo na Kitajskem in pri nas? (Gl. IV., 101.). a) Rodovitnost kitajske zemlje; pomanjkanje občil. b) Kakšno orodje rabijo na Kitajskem pri obdelovanju zemlje in kako uprežno živino? In pri nas? c) Kako gnojijo in mlatijo oni, kako mi? d) Mala posestva na Kitajskem. Pri nas? Poljski pridelki tam in tu. Ribarstvo na Kitajskem. In pri nas?

21. Avstro-ogrška monarhija in Nemška država. — Veliki državi (evropski velesili), mejita deloma ob morje. Prebivalci veleizobraženi. S čim se pečajo. Razvito šolstvo. Prebivalci po narodnosti in po veri. Obe sta cesarstvi.

Nemčija v severnem delu (Severno-nemško in Vzhodno morje), Avstrijsko-ogrška država v južnem delu srednje Evrope (Jadransko morje), deloma na Balkanu. Po obsegu je Nemčija za petino manjša, ima za četrtno več prebivalcev. Velika razlika glede gorovja in ravnin. Podnebje. Pridelki, obrt in kupčija. Prebivalci Avstrije po narodnosti (Slovani — največ! — Nemci, Romani, Italijani, Rumuni, in Madžari); na Nemškem (izvečine Nemci; nekaj Slovanov — Poljaki in Lužiški Slovani! — Dancev in Francozov). Po veri: v Avstriji izvečine katoličani, na Nemškem dve tretjini protestantov in ena tretjina katoličanov.

22. Turki in Kruci v naših deželah. (Gl. III., 231: Turki v slovenskih deželah v 15. stoletju in IV., 296: Kruci v Ljutomeru l. 1704.)

23. Črtomir v Ajdovskem gradu in Nikolaj Zrinjski v Sigetu. (Gl. „Boj pri Ajdovskem gradu“, IV., 259., in „Nikolaj Zrinjski“, IV., 282.). Slovanska junaka. Obdana od velike premoči sovražnikov, se borita s svojimi zvestimi tovariši, dokler je mogoče. Odkrito stopita pred tovariše, jim razodeneta stanje in dovolita, se udati, sama pa se hočeta bojevati do zadnje kapljice krvi. Ne zapusti nobeden ju v tej sili. Krvavi boj.

Črtomir: slovenski junak, pogan, se bori za vero staršev, boginjo Živo, za Črte in za bogove nad oblaki (proti Slovincem kristjanom, Slovenec mori Slovenca, brata) osmo stoletje (okoli l. 770.); na slovenski zemlji (v Bohinjski dolini). Črtomira ni zadelo sovražno sablja. Nikolaj Zrinjski: Hrvat, se bori s hrvatskimi junaki proti divjim Turkom, za Boga in domovino. 16. stoletje. (L. 1566.). Zadelo ga je sovražno kroglja.

24. Naše šole v prejšnjih časih in zdaj. (Gl. IV., 302., „Marija Terezija, preosnovateljica šolstva“. Prim. tudi. IV., 53. „Slomškova otroška leta“).

c) Označevanja.

1. Krjavelj. (Gl. IV., 48.). Kakšen je bil K. po telesu. — Do-kaži, da je bil zelo reven, dobra duša, a tudi ponosen in praznoveren. Zakaj so mu ljudje rekali, da je neumen ali vsaj prismojen?

2. Slomšek. (IV., 53.). Dokaži, da je bil Sl. že v svoji mladosti srečen, vesel, da je ljubil lepoto narave, da je bil ukažljen in nadarjen, skromen in ljubezniv tovariš. Kako je kazal v mladosti, kaj bo v starosti?

3. Kakšen je bil naš največji pesnik Prešeren. (Gl. IV., 56. „Kaj je dekla Jera pripovedovala o Prešernu“).

4. Karel Veliki. (Gl. IV., 254.).

5. Maksimilijan I. (Gl. IV., 285.).

6. Naš cesar Franc Jožef I. (Gl. IV., 328.).

7. Kaj lahko doseže slovenski oratar. (Gl. IV., 59.: „Kdo je mar?“) Lahko postane: *a*) dober delavec (ima krepko in spretno roko), *b*) pogumen vojak, *c*) bogat trgovec, *č*) velik učenjak (bistra glava), *d*) pravičen sodnik, *e*) pobožen duhovnik. — Vse doseže, kar mu drago, bodi slava, bodi blago, toda vselej naj ponižno Boga hvali ter ne pozabi, da je slovenski oratar.

8. Opice. (Gl. IV., 147.). *a*) Njih domovina. Žive v velikih družbah. Njihova vodnica. *b*) Opice so človeku najpodobnejše živali. *c*) Njih duševne lastnosti. *č*) Opice so neizrečno ročne in skočne, nemirne in živahne živali. *d*) S čim se žive. *e*) Opica rada posnema vse, kar vidi. *f*) Neizmerna ljubezen do mladih.

9. Netopirji. (Gl. IV., 149.).

10. Metuljnice. Drevesa, grmovje ali zeli. Kakšni so navadno listi? Opiši cvet metuljnic! (Gl. IV., 210: „Grah“). Kakšen je plod? S čim nam koristijo?

11. Kovine. (Gl. IV., 76: „Kovine ali kovi“). *a*) Ime. *b*) Njih število in različnost. *c*) Sijajnost, prozornost in barva. *č*) Taljivost. *d*) Zlitine. *e*) Zakaj se nahajajo v prirodi po največ kot rude. *f*) Druge znamenite kovinske lastnosti.

d) Razpravice.

1. Kako iz vinarjev postajajo krone. (Prim. IV., 32: „O varčevanju!“). Ali se izplača, štediti z bornimi vinarji. Kako so naši predniki štedili. („Mrtev kapital“). Poštne hranilnice: kje se nahajajo pri nas. Kaj imaš storiš, dokler nimaš cele krone? („Poštni hranilni list“). Kaj storiš, če imaš eno krono? („Vložna knjižnica“). Koliko obresti plačuje poštna hranilnica? Izračuni, koliko bi imel na konec vsakega leta, ako prišteješ vsak dan 2 vinarja in jih vlagaš sproti, kadar imaš eno krono, v poštno hranilnico od svojega 6. do 24. leta, ako bi se obrestovale vloge samo od leta do leta!

2. Raifajzenove posojilnice. (Gl. IV., 35.). Katere hranilnice se tako imenujejo. Zakaj bi jih lahko imenovali tudi občinske ali župnijske blagajne? Zakaj rajfajzenovke? Njih namen: obrestonosno shranjevanje in izposojanje denarja. Kako koristijo pravno. Goje različne čednosti: skupnost kmetskih teženj, samodelavnost i. t. d. in osobito tudi varčnost. Zakaj so te posojilnice zelo varne. (Uprava stane malo. Kdo

ima samo pravico do posojila). Kaj nas uči skušnja o njih varnosti. Koliko jih je. Ali jo ima tudi vaša občina?

3. Česa se lahko naučimo od kmeta Novinška. (Gl. IV., 36: „Dragomilčani in kmet Novinšek“). Kakšna je bila njegova kmetija. Kakšno je bil pred 12 leti prevzel. Kako je gospodaril. Kako so sodili njegovi sosedje o njegovem gospodarstvu. Kako se je Novinšek naučil umnega gospodarstva. Kaj so sklenili sosedje, ko jim je razložil tajnost svojega gospodarstva. Kako boš ti posnemal Novinška.

4. Zakaj ljubimo svojo domovino. (Prim. IV., 17: „Na tuje“, IV., 60: „Ljubezen do domovine“, IV., 64: „Dve ptici“, IV., 90: „Čebela in muhi“, IV., 91: „Barčica“, IV., 136: sl.: „Oblaček“, „Domovini“, „Znamenje“!).

5. Vse mine. (Gl. IV., 68: „Klobukovi spomini“!). a) Klobuk v oknu pri klobučarju. b) Pri porcki in na gostiji. c) Krst. d) Pri materinem pogrebu in na mrtvaški večerji. e) V blatu. f) V zelniku na kolu.

6. Svetovni promet. (Gl. IV., 84.). a) Pošta. b) Železnica. c) Parobrodi. d) Promet različnega blaga. e) Kako koristi 1. trgovcu, 2. vsemu človeštvu.

7. Morje. (Gl. IV., 79, in IV., 120.). a) Veličastno, b) krasno, c) močno morje. d) Morje dobronik in prijatelj človeštva: 1. primorcu je bujna livada in plodna njiva, 2. tudi široka gladka cesta.

8. Žganje jih pogubi več nego kuga, glad in meč. (Gl. Lažnivi prijatelj. IV., 184.): 1. Kako žganje vabi prezebajočega človeka? 2. Kako spehanega? 3. Kako bolnika? 4. Kako malosrčnika? 5. Kako izpolnjuje svoje obljube?

9. Vid je krasen dar nebeški. (Gl. Vid in sluh. IV., 139.). a) Čutila in njih pomen v obč. b) Kaj nam pove vid o vnanjem svetu neposredno in kaj posredno? c) S pomočjo vida čitamo. d) Vid in lepota.

10. Pasja steklina. (IV., 152.). a) Pasja steklina je najstrašnejša med pasjimi boleznimi. b) Kdaj in kje se navadno prikaže? c) Prvi znaki bolezni. d) Tiha steklina. e) Besna steklina. f) Zdravila proti pasji steklini.

11. „Ljuba živinica“. (Gl. „Domače živali“, IV., 159.). a) Domače živali naši pomagajo. b) S čim nam pomagajo? c) Kako moramo z živino ravnati? (Gl. „Konja v hlevu“. IV., 136.)

12. Slaniki, največja dobrota siromakom na severju. („Slaniki“. IV., 181.). a) Silna množina slanikov v severnih morjih. b) Trgovina s slaniki. c) Kako jih love in pripravljajo za trgovino? d) Življenje na angleških, škotskih in irskih obalah v dobi ribarjenja.

13. Domovina naših kulturnih rastlin. (IV., 201.). a) Rastlinstvo naše domovine zdaj in nekdanj. b) Najstarejše kulturne rastline pri različnih narodih. c) Selitev kulturnih rastlin iz Azije na grški polotok. d) Rimljani širijo svoje pridobitve po Evropi. e) Ajda in kuzuza. f) Odkritje Amerike. g) Preseljevanje rastlin v novejši dobi.

14. Od kod dobivamo snovi za našo obleko. (Prim. „Svila in volna“ IV., 188. in „Predivnate rastline“ IV., 211.). a) Svila. b) Ovčja volna. c) Dlaka nekaterih drugih živali. d) Bombaž. e) Lan. e) Druge predivnate rastline.

15. Posledice tridesetletne vojne. (IV., 294.). a) Neusmiljenost vojakov. b) Opustošenje polja; mesta in vasi; roparstvo; znižanje prebivalstva. c) Obubožanje ljudstva. d) Razne vraže.

16. Ali je treba različnih oblastev? (Prim. „Varnost“ IV., 332.).

e) Prijateljski in vljudnostni listi.

Slov. Bistrica, 15. sušca 1912.

Mili mi prijatelj!

Prvi dan, ki ga smem prebiti izven postelje, porabljam, da Te, dragi Tone, še enkrat prav iz srca zahvaljujem za vse prijaznosti in izraze prijateljskega sočuvstva, ki si mi jih tako obilno izkazal v moji dolgi bolezni. Posebno me je veselilo, da si me tolikokrat prihajal tolažiti.

Prosim Te tudi, da obenem svojim dobrim staršem izrečeš mojo najtoplejšo zahvalo za vse dobrote, ki so mi jih storili v tej žalostni dobi mojega življenja. Ostani tudi nadalje tako dober in prijazen

svojemu

zvestemu sošolcu

I. I.

1. Zahvali se svojemu prijatelju, nekdanjemu sošolcu, za knjige, ki ti jih je posodil in ki mu jih obenem vračaš! (Katera ti je najbolj ugajala? Zakaj? Tudi ti mu rad ustrežeš, če se poda prilika.) — Zahvali se za pesmarico, ki ti jo je bil posodil prijatelj! Napiši tudi nadpise tem listom!

2. Zahvali se svojemu prijatelju, bratu, znanцу (prijateljici i. t. d.) za kako drugo prijaznost, ki ti jo je izkazal!

Ljubi prijatelj!

Litija, 20. oktobra 1910.

Ravnokar mi je povedal Tvoj oče, da imaš v svojem prvem izpričevalu, ki si ga prinesel kot gimnazijski učenec nedavno domov, same izvrstne in pohvalne rede. Kot Tvoj zvesti prijatelj in bivši součenec se odkritosrčno veselim Tvojega uspeha, ki ga je bilo sicer pričakovati poleg Tvoje nadarjenosti in vztrajne marljivosti. Čestitam Ti na tem uspehu ter Te prosim, da se tudi nadalje spominjaš včas

svojega

prijatelja

I. I.

3. Čestitaj prijatelju, ki je dobro prebil sprejemno izkušnjo za vstop v kako višjo (srednjo, obrtno) šolo, učiteljišče i. t. d. Učenka čestita součenki ob vstopu v višjo deklisko šolo, učiteljišče; tovarišici, ki je bila pri sv. birmi i. t. d. Čestitaj tovarišu (tovarišici) povodom kakega drugega srečnega dogodka!

Postojna, 18. septembra 1898.

Ljuba Anica!

Žal mi je, da Te ni bilo v šoli tisti dan, ko sem se poslavljala od svojih součenk. Dva dni potem sem morala že vstopiti v gospodinjsko šolo v Ljubljani, kamor so me poslali moji dobri starši, da se izurim v gospodinjstvu in bom potem materi pomagala. Ni mi bilo mogoče, da bi Te pred odhodom poiskala na Tvojem domu. Imela sem tudi še veliko spravljanja za bivanje na tujem. Tako sem morala odpotovati, ne da bi se Ti bila zahvalila za vse Tvoje prijaznosti in obile dokaze Tvojega iskrenega prijateljstva. Zategadelj izpolnujem to dolžnost pismeno in Te prosim, da mi ohraniš tudi nadalje svoje meni toliko drago prijateljstvo.

Tvoja

zvesta

I. I.

4. Piši svojemu prijatelju list za slovo, ko se odhajaš učit v kako višjo šolo, ali k obrtniku obrta, ali k vojakom i. t. d. (Deklice pišejo slične liste z ozirem na krajne razmere).

Ljubljana, 15. oktobra 1898.

Šele danes mi je mogoče, draga Minka, Ti izpolniti svojo obljubo, da Ti pišem, kako se mi godi tukaj, kamor sem si želela priti že tako dolgo. Zdaj sem že štiri tedne v gospodinjski šoli v Ljubljani. Veliko imamo, res da, tukaj opravka. Ves dan je razdeljen, vsaki uri je odmerjeno kako delo ali pa tudi kaj v razvedrilo, da mi ne ostane razen nedelje niti pol urice, ki bi jo mogla posvetiti svojim ljubim domačinom ali drugim prijateljicam. Toda naše delo je zanimivo in prijetno, da se nič ne pritožujemo. Dan kar tako mine, da ne vemo, kako in kdaj. Na večer pa smo utrujene, da po večerji in po kratki zabavi rade ležemo spat.

Učimo se različnih ročnih del, kuhanja in vsakojakih opravkov, ki so gospodinjji prepotrebni in koristni. To Ti bom imela kaj pripovedovati, ko pridem o Božiču domov!

Tu imam tudi zelo ljube in prijazne tovarišice, ki se z njimi že prav dobro razumevamo.

Piši mi tudi Ti, kako je kaj doma! Do veselega svidenja!

Tvoja

zvesta prijateljica

I. I.

5. Piši svojemu prijatelju oziroma svoji prijateljici, kako se ti godi v poljedelski šoli, pri novem mojstru (v kuharski šoli) i. t. d.

Celje, 28. decembra 1911.

Dragi starši!

Dobro vem, koliko stroškov Vam povzročuje moja izobrazba. Zategadelj mi je težko pri srcu, ko Vas moram zopet prositi male podpore. Gospod ravnatelj nam je priporočil, da bi si nabavili te-le knjige: 1. Fizika 1. in 2. del; 2. Gospodarski nauki; 3. Poljedelstvo. Vse te knjige, ki jih je izdala Družba sv. Mohorja, veljajo vkup 3 K 60 h.

Iz teh knjig bi se lahko naučil veliko koristnega. Zategadelj Vas prav lepo prosim, da mi ne odbijete moje prošnje, če Vam jo je le mogoče izpolniti. Svojo hvaležnost za to dobroto Vam hočem izkazati s tem, da se bom še bolj trudil, Vas razve-

seliti z dobrim napredkom v šoli. Bog daj, da bi Vam mogel s svojo marljivostjo in z obilnim znanjem kdaj povrniti to in vse druge dobrote, ki ste mi jih izkazali že brez števila!

Vaš

vedno hvaležni sin

Ivan.

6. Prosi svoje starše, da ti kupijo novo obleko (črevlje, klobuk), ali česar rabiš!

Celje, 15. decembra 1911.

Dragi starši!

Ne vem, kako bi Vam izrazil svoje veselje nad ljubeznijo, ki ste mi jo zopet izkazali s tem, da ste uslišali mojo prošnjo! Kako Vam naj dokazem svojo iskreno hvaležnost za Vašo neskončno dobroto, ki jo uživam vse svoje življenje?

Trudil se bom z največjo marljivostjo in z vso svojo močjo, Vam dokazati, da nisem nevreden Vaše požrtvovalnosti. Vem, da Vas to najbolj veseli. Bog Vam poplati stokrat to in vse druge dobrote!

Vaš

črez vse hvaležni sin

Ivan.

7. Zahvali se svojim staršem za dar, ki si ga gori zaprosil in potem dobil!

Gradec, 12. marca 1900.

Ljuba moja mamica!

Vaš ljubi list sem prejela in ga že večkrat prečitala. Kako mi je bilo toplo pri srcu! Materina beseda na tujem! In pa tiste potice, ki sem jih dobila z listom vred! Oh, kako so bile dobre! Zdaj vem, kako resnično je, česar smo se v šoli učili: „Nazadnje bomo vendar rekli: „Najboljši kruh so mati pekli“. — Dala sem jih tudi tukajšnji znanki pokusit. Vsa ponosna sem bila, ko jih ni mogla prehvaliti. „Takšne znajo naša mati peči,“ sem dejala.

Saj je tudi tu vse lepo in dobro. Marsikaj je mnogo lepše ko pri nas. Te velike hiše in palače! In te velike trgovine s kras-

nimi izložbami in vsakojakimi rečmi, ki jih nisem poprej nikoli videla! Čemu je neki vse to? Toda pri nas doma mi je vendar ljubše. Naš zeleni travnik, naše njivice poleg hiše in naš gozdiček tam za hišo, kjer je slavec lani tako lepo pel, in pa naša mamica in naš očka! Vsega tega tukaj ni. Že danes se veselim tistega veselega trenutka, ko bom zopet stopila v ljubi naš dom, ko bom zopet gledala mamici v ljubeznivi obrazek, ko bom zopet poslušala očetov mili glas in ko se bom zopet izprehajala proti večeru z dragim bratcem in z milo sestrico po našem lepem gozdičku.

Vse te in tudi vse ljube znance presrečno pozdravlja, Vam, ljuba mamica in dobremu očku pa spoštljivo roko poljublja

Vaša

hvaležna Ivanka.

8. Poročaj staršem (bratu, stricu i. t. d.), kako se ti kaj godi v novem kraju in v novem stanu! (Pri vojaki, pri rokodelskem mojstru, v službi i. t. d.)

Ormož, 24. junija 1811.

Visoko spoštovani gospod boter!

Za veliko dobroto, ki ste mi jo izkazali s tem, da ste mi bili za botra pri sv. birni, Vas najtopleje zahvaljujem. Vem, kolike važnosti je ta dan v mojem življenju; vem pa tudi, koliko odgovornosti in skrbi ste si nakopali Vi zaradi mene. Bili ste pa še tako dobri, da ste mi podarili krasno srebrno uro z verižico vred za spomin na ta imenitni dan v mojem življenju. Večjega veselja mi ne bi bili mogli napraviti, nego ste mi ga s tako krasnim darom. Že dolgo sem si želel žepne ure.

Bog Vam povrni stokrat Vašo dobroto! Lepo urico bom varoval kakor svetinjo kot spomin na dobrega botra. Vedno me bo spominjala na ta sv. dan in na mojo obljubo, ki sem Vam jo storil. Trudil se bom vedno tako živeti, da Vam ne bo nikoli žal, da ste prevzeli zame toliko skrbi.

Vaš

vedno hvaležni birmanec

I. I.

9. Zahvali svojega strica, ki ti je kupil novo obleko; staro mater, ki ti je poslale piruhe o Veliki noči; gosp. učitelja, ki ti je podaril lepo drevesce iz šolske drevesnice; gosp. župnika, ki ti je podaril lepo knjigo i. t. d. (V ogovoru, v nadpisu i. t. d. duhovnikom rabi besedo „prečastni“!)

Novo mesto, 15. julija 1910.

Dragi prijatelj!

Ravnokar čital je naš oče v časniku, da je strašna nevihta dne 10. t. m. zadela tudi Vaš kraj. Ta nesrečna vest nas je hudo pretresla. Ali Vam je toča veliko pobila?

Tudi mi smo pred tremi leti izkusili, kaj to pomeni, če mora ubogi poljedelec ali vinogradnik obupan gledati, kako mu nesrečne pol ure uniči plod celoletnega znoja. Zato iz vsega srca žalujemo z Vami. Oče mi je naročil, da Ti pišem, da Vam, kolikor more, rad s čim pomaga, če bi bilo treba.

Zaupajte v Boga, ki Vam bo pomagal, da prebijete tudi ta hudi udarec. Samo da ne bi škode trpeli še na zdravju!

To iz vsega srca želi

Tvoj

iskreni prijatelj

I. I.

10. Izrazi svoje sočutje prijatelju, ko je njegovemu očetu hiša pogorela, ko mu je mati umrla i. t. d.

Slivnica, 8. februarja 1909.

Ljubi brat!

Žal, da Ti moram poročati žalostno vest. Včeraj je namreč prevzela našo dobro mamico nanagloma huda slabost, da je morala kar na mah leči. Bila sem sama doma. V svojem strahu sem tekla k sosedovim, ki so bili tako prijazni, da so nemudoma poslali v Maribor po zdravnika. Bil je, hvala Bogu, doma in je prišel v najkrajšem času k nam. Dal je materi zdravilo, ki ji je prav dobro storilo. Danes zjutraj je bil zopet tu. Tolažil me je, da se ni treba ničesar bati. Toda rekel mi je, da ljuba mamica ne bo smela dalje časa iz postelje.

Nič torej ne žaluj preveč in se ne boj! Pazila bom, da se ji nič hujšega ne pripeti, in skrbela, da nam kar najhitreje zopet popolnoma okreva. Pozdravlja Te

Tvoja

žalujoča sestra

I.

Trst, 10. februarja 1909.

Ljuba Stanka!

Tvoje poročilo, ki sem ga danes dobil, me je resnično močno užalostilo. Moje misli sedaj bivajo vedno pri domu. Dal Bog, da bi naša draga mamica kmalu zopet popolnoma ozdravela. To je sedaj moja najiskrenejša želja. Kako se veselim, da si Ti pri njih in da nam daja zdravnik upanja, da kmalu zopet okreva.

Prosim Te, piši mi kmalu zopet, kako ji je kaj. Ljubo, drago mamico pa mi prav srčno pozdravi in poljubi!

Tvoj

tužni brat

I.

Slivnica, 20. februarja 1909.

Dragi Mirko!

Ker imam sedaj malo časa, Ti poročam samo na kratko, da se, hvala Bogu, materino zdravje očitno izboljšuje in da mama kmalu popolnoma okreva. Danes je že izven postelje; upam, da doseže v kratkem času zopet svojo prejšnjo čvrstost in čilost. Veseli se Tvojega sočutja in Te pozdravlja.

Tvoja

iskrena sestra

I.

Trst, 22. februarja 1909.

Ljuba Stanka!

Z velikim hrepenenjem sem pričakoval Tvojega poročila, kako se zdaj kaj godi naši dobri mamici. Iz vsega srca se Ti zahva-

ljujem za Tvoje naznanilo, iz katerega na veliko radost posnemam, da je zopet zdrava. Izporoči materi moje najiskrenejše pozdrave ter ji reci, da ji bom pisal te dni obširneje. Poljublja Te

Tvoj

hvaležni brat

I.

11. I. naznanja svojemu bratu (svoji sestri) v, da je oče (brat, sestra) iznenada hudo zbolel. Zdravnika ni blizu in tako si ne ve pomagati. Vsakdo svetuje kaj drugega. Vsi so zbegani in polni skrbi. — Brat (sestra) mu odgovarja, naj mu nemudoma naznani, ali ve kak vzrok bolezni, kje ga boli in kako se danes počuti. — Odgovor: Oče se je prehladil. Hudo kašlja. V prsih ga boli. Zelo slab je. Nič ni bolje ko včeraj, ali še huje. — Brat naznanja, da je naprosil zdravnika v mestu, naj se pelje takoj k očetu. Za očetovo zdravje morajo vse žrtvovati. — Zdravnik je bil pri očetu. Rekel je, da je zelo nevarno, da lahko dobi pljučno vnetico. Poslali so takoj po zdravila, ki jih je zapisal. — Očetu je hvala Bogu malo odleglo. Upa, da jih zdravnik še reši najhujšega.

f) Poslovni listi.

1. Naročila.

Ljutomer, 3. aprila 1912.

Prejmi gospod

Fr. Stupica

v

Ljubljani,

Marije Terezije cesta št. 1.

Ker si nameravam nabaviti nekaj različnega orodja, Vas prosim, pošljite mi kar najhitreje svoj najnovejši cenovnik!

S spoštovanjem

I. I.

posestnik.

Slov. Bistrica, 5. julija 1911.

G. Vinko Berdajs, trgovec

v

Mariboru,
Zofijin trg.

Za bodočo pomlad potrebujem nekoliko različnega zelenjadnega semena. Pošljite mi nemudoma svoj zadnji cenovnik, da si lahko izberem, česar je treba, in Vam pošljem naročila.

Z odličnim spoštovanjem

I. I.,
posestnik.

Prejmi

Slov. Bistrica, 15. julija 1911.

g. Vinko Berdajs, trgovec z različnim blagom

v

Mariboru,
Zofijin trg.

Z ozirom na cenovnik, ki ste mi ga prijazno poslali, Vas prosim, da mi takoj pošljete ta-le semena:

1 <i>dkg</i> erfurtskega karfijola (št. 1)	K 2—
10 „ ljubljanskega kapusa (št. 13)	„ 2·80
5 „ dunajskega ohrovta (št. 17)	„ 0·80
5 „ angleške kolerabe (št. 25)	„ 0·60
1 vrečico petersilja (št. 41)	„ 0·15
10 <i>dkg</i> egiptovske rdeče pese (št. 49)	„ 0·90
10 „ mešane mesečne redkvice (št. 56)	„ 0·50
10 „ glavnate solate (ljubl. ajserca št. 70)	„ 1·60

Znesek K 9·35 Vam pošljem takoj s poštno nakaznico, ko prejmem Vaš račun. Veselilo me bo, če me s svojim blagom popolnoma zadovoljite.

Z odličnim spoštovanjem

I. I.,
posestnik.

1. Napiši račun (gl. 4. Vad. 55.) in poštno nakaznico *)!

2. I. naroča pri tvornici platnine Bratje Krejcar, Dobruška, Češko: 6 vefefinih popolnoma platnenih rjuh, 150×200 cm vel. K 15[—], 1 kos Krejcarjeve, vefefine obeljene tkanine 20 m K 18[—], 30 m sortiranih ostankov K 18[—] Izvrši vse spise, ki jih je v tej zadevi treba: 1. Prosi za vzorce in cenovnik. 2. Naročilni list. 3. Račun in dopis. 4. Poštno nakaznico. 5. Pobotnico z dopisom!

3. Izvrši istotako vse spise, kar jih je treba glede naročila različnega blaga po naznanilih, ki jih nahajaš v koledarju Družbe sv. Mohorja ali pa v kakem slov. časniku!

2. P o n u d n i (p o n u d i l n i) l i s t i.

Maribor, 30. aprila 1899.

Milostna gospa!

Dovoljujem si vljudno prositi, da bi mi naklonili svoja naročila. Bila sem tri leta prva pomagalka gospe N., ki je zdaj odložila svoj obrt. V tem času sem imela večkrat priliko, izgotavljati za Vas, milostna gospa, obleke, s katerimi ste bili popolnoma zadovoljni.

Ker sta že gospa A. in gospa B. med mojimi naročnicami, upam, da me počastite tudi Vi, milostna gospa, s svojimi naročili.

Z odličnim spoštovanjem

I. I.

1. H. se ponuja gospe (gospodu) K. v L. za kuharico (mizar-skega pomočnika) in izjavlja, da rada (rad) pride v njeno (njegovo) stanovanje, da se ji (mu) predstavi in predloži svoja izpričevala o večletnem službovanju.

2. Trgovski pomočnik F. se ponuja trgovcu G. v M. v službo in prilaga listu prepise več izpričeval.

*) Pokaži vzorec!

3. Poizvedovalni in sporočilni listi.

Kranj, 10. aprila 1912.

Prejmi

gospod Jernej Gornik, gostilničar

v

Ljubljani,

Sv. Petra cesta 25.

Dovoljujem si Vas prositi male prijaznosti. Juri Kožuh, ki zdaj služi pri Vas za hlapca, me je prosil, da bi ga vzel v službo. Prosim Vas torej, da bi bili tako prijazni in mi nakratko sporočili o imenovanem možu, kako in kaj, zlasti je li spreten in zanesljiv delavec.

Vljudno Vas zahvaljujem že naprej za Vaše poročilo in Vas zagotavljam, da bom o tem molčal.

Beležim

z odličnim spoštovanjem

Luka Novak,

gostilničar.

Ljubljana, 15. aprila 1912.

Prejmi

gospod Luka Novak, gostilničar

v

Kranju.

Z ozirom na Vaše vprašanje z dne 10. t. m. Vam javljam, da si je J. K. pridobil v vsakem oziru moje polno zadovoljstvo. Zategadelj Vam ga lahko toplo priporočam.

Z odličnim spoštovanjem

Jernej Gornik.

1. Andrej Mlakar v M. je izvedel, da hoče posestnik Peter Rudež v N. prodati kos svojega gozda. A. M. povpraša, kako velika je dotična parcela (kos), katero številko ima, koliko velja in kakšni so plačilni pogoji.

P. R. mu naznanja številke gozdnih parcel, ki so naprodaj, in imena dveh občin, v katerih se nahajajo. Merijo 2868 m², cena znaša 6000 K, ki se imajo plačati takoj po sklenjenem kupu.

2. Gospa Gabrijela Gregoričeva poizveduje pri gospe Ljudmili Štuhečevi v Ptujju po služabnici Franici Zupančičevi, ki je bila pri njej v službi. Zlasti bi rada vedela, je li Franica zvesta in zna dobro kuhati.

Franica Zupančičeva je zelo zvesta, marljiva in lepega vedenja, toda ni dovolj sposobna, da bi samostojno kuhala. Za gospodinjino pomočnico bi bila zelo sposobna.

3. Stanko Pedgornik povpraša pri Ivanu Močniku v L., je li resnična govorica, da hoče svojo gostilno prodati. Če je res, prosi, da mu pove prodajno ceno.

J. M. res išče radi bolehavosti kupca za svojo gostilno. Cena znaša 50.000 K. Polovica bi se morala izplačati takoj, druga polovica pa v petih letnih obrokih. J. M. prosi, da se mu kmalu pismeno ali ustno odgovori.

4. Izterjevalni (opominski) listi.

a)

Prejmi Novo mesto, 16. februarja 1912.
 gospod Matija B.

tukaj.

Vaše blagorodje je prejelo dne 4. januarja t. l. račun o oddanih ključavničarskih izdelkih v znesku K 142:58.

Ker imam baš sedaj poplačati velika plačila, bi Vam bil zelo hvaležen, če bi mi poslali vsoto, ki je zapadla že od lanskega leta.

Z velespoštovanjem

Vašemu Blagorodju vdani

I. I.

b)

Prejmi Novo mesto, 20. sušca 1912.
 gospod Matija B.

tukaj.

Vaše Blagorodje na moj list z dne 16. p. m. doslej, žal da, niste odgovorili. Zategadelj sem primoran, ponoviti svojo prošnjo za prijazno poravnanje zneska K 142:58.

Pričakujem, da ustrezete moji prošnji do konca t. m., in beležim

z odličnim spoštovanjem

I. I.

c)

Novo mesto, malega travna 1912.

Gospod Matija B.

tukaj.

Ker tudi moj list z dne 20. p. m. ni imel uspeha, Vas naj-nujneje prosim, da mi ustrezete zanesljivo do 15. t. m. Sicer bi bil v neprijetnem položaju, da bi moral vložiti proti Vam sodnijsko tožbo.

Toda pričakujem, da mi prihranite to pot.

S spoštovanjem

I. I.

1. Trgovec Lovro Križaj opominja krčmarja Ivana Mraka v istem kraju, da mu je poslal pred 2 mesecema račun za oddano blago v znesku K 204.51. Plačila doslej ni bilo. L. K. ima zdaj sam poplačati velike terjatve. Upa, da mu ne bo zameril.

2. Vinotržec C. v Ljutomeru presi gostilničarja Jakoba Urbančiča v Celovcu, ki mu je dolžan od zadnjega listopada K 142.— da mu plača vsaj del te svote.

3. Mizar Martin Miklavčič v D. dolguje lesotržcu Andražu Horvatu v G. za prodan les K 395.40. A. K. terja a) prvič, b) drugič, c) tretjič.

4. Sestavljena naloga. a) Karel Robič pošilja pekarju Mihi Novaku račun za prodano moko. (Določi cene!) b) Mesec dni pozneje je K. R. prisiljen, da ga pismeno terja. c) M. N. se oprasha, da je bil bolan, pošilja dolžni znesek (kako?) in zahteva pobotnico. č) R. mu jo pošilja z nekoliko vrsticami, v katerih izreka upanje, da ostaneta tudi nadalje v prijetni trgovski zvezi.

5. Pritožni listi.

Kamnik, 14. maja 1912.

Gospod Tomaž Zdolšek

v

Mariboru.

Obžalujem, da Vam moram naznaniti, da vina, ki ste mi ga poslali, ne morem rabiti. Kakor je v mojem naročilu z dne 30. p. m. zaznamenovano, sem jaz zahteval lahko vino iz Slov. goric, Vi ste mi pa poslali težko Jeruzalemsko vino. Zategadelj Vam moram dati oba soda na poljubno daljnje razpolagoanje.

Z odličnim spoštovanjem

I. I.

Ljubljana, 16. junija 1912.

Gospoda A. Trošt in tov.

v

Trstu,

Via di Miramar.

Na svoje začudenje sem prejel ravnokar Vaš račun za poslano kavo v znesku K 92.50. Javljam Vam, da sem ta račun že poravnal dne 15. p. m., o čemer imam Vaše potrdilo. Obžalujem torej to pomoto in Vas prosim, da zabeležite v svojih knjigah, da je gori imenovana svota poravnana.

S spoštovanjem

I. I.

1. Šivilja Ivanka Mrak vkljub svoji obljubi ni o pravem času zgotovila naročene obleke. Gospa N. bi jo bila rabila na določen dan in je prišla zaradi te netočnosti v zadrego. Ko bi se kaj takega ponovilo, bi morala nadaljnja naročila odpovedati.

2. Juri Mejak se pritožuje pri hišnem posestniku Antonu Škorjancu, da sta dve peči v stanovanju, ki ga ima v najemu, poškodovani. Sobi komaj da se dasta s kurjenjem segreti in sta vedno polni dima. J. M. prosi, da se temu nemudoma odpomore, sicer bi moral najemno pogodbo odpovedati.

6. Priporočilni listi.

Gorica, 26. oktobra 1912.

Ljubi prijatelj!

Ivan Piskernik, ki se je pri meni izučil ključavničarstva in je že 14 mesecev delal kot pomagač, bi se rad v Ljubljani nadalje izučil v svojem obrtu. Dovoljujem si (usojam se) Vas vprašati, ali bi blagovolili sprejeti fanta v svojo delavnico. Fant je marljiv, nadarjen, spreten in v vsakem oziru priden človek, ki bi mu jaz rad pomagal k boljšemu kruhu.

Nadejaje se skorajšnjega ugodnega odgovora, beležim

Vam vdani

I. I.

1. Vojteh Božič bi rad v Ljubljani nakupil različnega blaga. A. ga priporoča svojemu tamošnjemu znancu, obrtniku Janezu Miklavčiču ter ga prosi, da bi prinosniku z besedo in dejanjem bil na roko.

2. Posestnik Martin Gnezda hoče svoje konje prodati. Zategadelj mu bo hlapec, Jernej Gričar, zvest in zanesljiv mož, nepotreben. M. G. ga priporoča posestniku Mihi Ribnikarju.

3. Gospa Jelena Hribovškova priporoča svoji prijateljici svojo hišno, Mino Zevnikovo. J. H. mora vsled smrti svojega moža svoje troške močno skrciti in se zaradi tega tudi odpovedati M. Zevnikovi, ki ji je služila že četrto leto v popolno zadovoljstvo. Deklica je imela 16 kron mezde na mesec.

4. Sestavljena naloga. a) Martin Čuk bi rad dobil naročilo za izdelovanje mizarskih del pri stavbi ljudske šole v A. Poprosi gospoda Antona Kovačiča, da bi ga priporočil krajnemu šolskemu svetu. b) A. K. obvešča M. Č., da je njegovi volji že ustregel. V priporočilnem listu krajnemu šolskemu svetu poudarja, da je bil z delom M. Č-a zelo zadovoljen. Bilo je trajno, okusno in ne predrago.

7. Brz o j a v i.

Brz o j a v iz Maribora v Trst.

Hotel Balkan

Trst.

V miznici soba 15 pozabil snopič listov. Pošljite takoj. Maribor, Meščanska ulica 12!

Ambrožič.

Brz o j a v iz Gorice v Ljubljano.

Dr. Šlajmer bolnišnica

Ljubljana.

Prosim poročila, kako se danes godi bratu.

I. I.

Via di Trieste.

1. A. bi bil moral danes zjutraj odpotovati v Trst. Zamudil je vlak in brz o j a v l j a svojemu v Trstu bivajočemu bratu, da pride 5 ur pozneje.

2. B. prosi brz o j a v n i m potom zdravnika, C. v N., naj nemudoma pride, ker se je nekdo njegove o b i t e l j i (kdo?) pri padcu težko poškodoval.

3. D. je včeraj naročil pri knjigotržcu E. v C. več knjig. Zdaj prosi brzojavno, naj počaka z odpošiljativjo, dokle: ne dobi drugega lista.

4. C. naroča v hotelu Union v Ljubljani za jutri zvečer dve preprosti, zakurjeni sobi, vsako z eno posteljo.

g) Različni poslovni spisi.

1. Naznanila in razglasi*).

a)

Podpisanec sprejme takoj pridnega, krepkega dečka z dobrimi šolskimi izpričevali kot

u č e n e a.

Stanko Vrhovec,
mizar, Stolni trg 6.

b)

Izgubljeno.

Na Glavnem trgu sem izgubil včeraj zavoj listov. Kdor ga je našel, naj ga blagovoli oddati proti dobremu plačilu v Koroški ulici 10, I. nadstropje.

c)

A n d r e j P e č n i k

Cesarska ulica št. 35.

priporoča svojo bogato zalogo

narejenih oblek za gospode in za gospe.

===== Dobro blago, skrbno delo, nizke cene. =====

1. A. naznanja, da daje lepo stanovanje v najem. (Ulica? število? nadstropje?) Koliko sob? S pritiklinami. Kje je treba povprašati?

2. A. hoče svojo hišo prodati. I. nadstropje, v najboljšem stanju; tik njega je velik zelenjak. Povprašati je pri lastniku. Kje?

3. Trgovec M. je preselil svojo trgovino. Kam? Naznanja to preselitev in gospem priporoča svojo trgovino.

*) V časopisih.

4. Šivilja B. se priporoča za izdelovanje obleke za gospe in otroke. Zagotavlja, da bo stregla urno, okusno in dober kup.

5. Zidarski mojster C. najme takoj več delavcev. Mezda (dnina) 2 K na dan. Obljubuje trajen posel.

2. Računi in pobotnice.

Gl. 4. Vad. 55., 56., 61., 65.! Sestavi slične naloge, kakršna je 205. naloga (str. 65.), z ozirom na vaše domače razmere! Sestavi vse potrebne spise!

3. Vozni listi*).

1. Vsak učenec zavij nekoliko šolskih knjig v zavitek, napiši nadpis, tako da bi zavoj lahko oddal na pošto kot povzemno pošiljatev (pošiljatev na povzetje)! Dotična tiskovina naj se izpolni!

2. A. pošilja B-u v C. kot brzovoznino (brzovozno blago) po železnici sodček vina. Vrednost: 150 K, teža 280 kg. Izpolni vozni list!

3. Sestavljena naloga. (Naročilni list, zavoj, poštna tiskovina in plačani račun!) a) A. naroča pri knjigotržcu bližnjega večjega mesta 3 knjige (določi naslov in ceno!) in prosi, da mu jih pošlje po povzetu. b) Knjigotržec izvrši naročilo. Pošiljatvi je priložen plačan račun. (Napravi tudi zavoj! Poštna tiskovina!)

4. Sestavi slične naloge, oziraje se na domače razmere, in spiši vse potrebne listine!

4. Zaveznica (zavezno pismo = reverz).

Zaveznica.

Gospod Alojzij Strmšek mi je dovolil, na njegovem vodnjaku natakni cev, s katero lahko nekoliko odtekajoče se vode napeljem na svoj vrt.

S tem reverzom izjavljam, da ne bom nikoli smatral te postrežljivosti za pravico in da bom vedno pripravljen, se ji odpovedati, ako bi to zahteval gospod Alojzij Strmšek ali pa njegovi pravni nasledniki.

Sv. Juri ob J. ž., 12. julija 1912.

I. I.

1. A. je dovolil svojemu sosedu B. da sme jemati vodo, kar je potrebuje pri svojem gospodarstvu iz A-jevega vodnjaka. B. spiše zavezno pismo.

*) Kako izpolnjujemo in rabimo vozne liste, razjasni učitelj učencem na podlagi dotičnih uradnih vzorcev (poštni in železniški vozni list).

2. C. dovoli D-ju, da sme z njim vred rabiti njegovo pečnico s tem pogojem, da C. ne bi imel iz tega nobene škode ali neprilike. D. se v to zaveže.

3. E. dobi od F-a dovoljenje, da sme ob žetvi črez njegovo dvo-rišče voziti. Spiši zaveznico!

4. Sestavljena naloga. a) A. piše B-ju, ki biva v mestu, in ga prosi, naj bi mu dovolil, da bi njegova družina smela rabiti pri vrt-narskem delu njegov vodnjak. b) B. piše A-ju, da to dovoli, ako A. jamči za vsakršno poškodovanje, ki bi ga njegovi uslužbenci povzro-čili, in mu napravi dotično zaveznico. c) A. se zahvaljuje in pošlje ob enem zahtevano zaveznico.

5. Izpričevala pomagачem in poslom.

Izpričevalo.

Andraž Gradišnik, rojen pri Mali Nedelji na Štajerskem, dne 5. sušca 1890, je pri meni služil za pomočnika eno leto in 5 mesecev, t. j., od 5. aprila 1910, do 1. septembra 1911 in me je v vsakem oziru zadovoljil.

Maribor, dne 2. kimavca 1911.

I. I.
krojač.

Izpričevalo.

Pokazalka tega izpričevala, Ivanka Magdič, porojena pri Sv. Juriju ob Ščavnici, je pri meni služila dve leti za pestunjo, t. j.: od 1. januarja 1892, do 3. januarja 1894.

Bila je zelo poštena, marljiva in dostojna. Posebno hvale-vredno je njeno ljubeznivo ravnanje z otroki, ki so ji bili izročeni.

Odslavljam jo iz svoje hiše zaradi svoje preselitve iz Ljuto-mera.

Ljutomer, 4. prosinca 1894.

I. I.
sodnikova soproga.

1. Napiši ta izpričevala: a) Steklarski pomagач A. je posloval 2 in pol leta. Bil je pošten, marljiv in spreten. Poslavlja se, ker mora nastopiti vojaško službo. b) Sobarica Anka Zmazek je bila npravna, zvesta in porabna. Služila je 9 in pol meseca.

2. Sestavljena naloga. a) Kovaški pomagač A. v K. prosi pismeno svojega prejšnjega mojstra B. v N., pri katerem je služil 3 leta, da mu napiše izpričevalo, ki bi mu lahko pomagalo k boljšemu kruhu. b) B. izpolni željo svojega prejšnjega pomagača.

6. Dolžna pisma.

Dolžno pismo.

S tem pismom potrjujem, da dolgujem lesnemu trgovcu gospodu Ludoviku Lesjaku tukaj za les, ki sem ga od njega prejel, štiristo oseminštirideset kron (K 448—). Zavežem se, da bom poplačal imenovano vsoto s petodstotnimi obrestmi vred do 1. svečana 1895.

Ormož, dne 4. avgusta 1894.

Peter Srnko,
stavbenik.

Dolžno pismo.

S tem izpričujem, da sem prejel danes od gospoda I. I., trgovca v M., znesek K 600—, reci šeststo kron kot posojilo. Obenem obetam, da bom plačeval petodstotne obresti vsakega pol leta naprej in da vrnem glavnico po četrletni odpovedi.

Tomaj, dne 22. avgusta 1893.

I. I.,
gostilničar.

Spiši dolžni list po teh-le podatkih:

1. Gostilničar A. dolguje pekarju B. za kruh, ki mu ga je pošiljal, znesek K 102.56. A. se zavezuje, da bo plačal to vsoto v dveh enakih obrokih (kdaj?) z narastlimi šestodstotnimi obrestmi vred.

2. Posestnik Julij Bratkovič je posodil svojemu sosedu Matevžu Vršiču 2100 K. Glavnico velja obrestovati s 5 in pol odstotka. Obresti naj se plačujejo za vsako četrletje naprej! Oba imata pravico do polletne odpovedi.

3. Izvrši drugo nalogo z izpremembo, da se glavnica posodi za tri leta in da posojevalec ne sme odpovedati, preden ta čas ne poteče, ako se bodo obresti plačevale točno ob plačilnih dnevih.

4. Sestavljena naloga. a) Trgovec s krojnim blagom pošilja posestniku B. vnovič račun o oddanem blagu (blago in cene določi sam!) in prosi, da mu napravi dolžno pismo o računskem znesku, v katerem se zaveže, da bo plačal vsoto v 6 mesecih in jo obrestoval s 5 odstotki. (Račun in list!). b) B. pošlje zahtevano dolžno pismo in obžaluje, da ne more poslati namesto njega dolžne vsote ter obljubuje, da bo pismo zanesljivo rešil. (Dolžno pismo in list!).

7. O d p o v e d i.

Trst, 5. junija 1912.

Gospodu Jakobu Kavčiču

tukaj.

Novo kupčijsko podjetje, h kateremu potrebujem vsa svoja razpoložna denarna sredstva, me sili, da Vam moram odpovedati glavnicico K 950.—, ki sem Vam jo posodil 3. marca 1911. Prosim Vas torej, da mi povrnete najpozneje do 20. septembra imenovano vsoto z nastalimi obrestmi vred in da mi potrdite prejem tega pisma.

Priporočam se Vam ter beležim z odličnim spoštovanjem

Vam

vdani

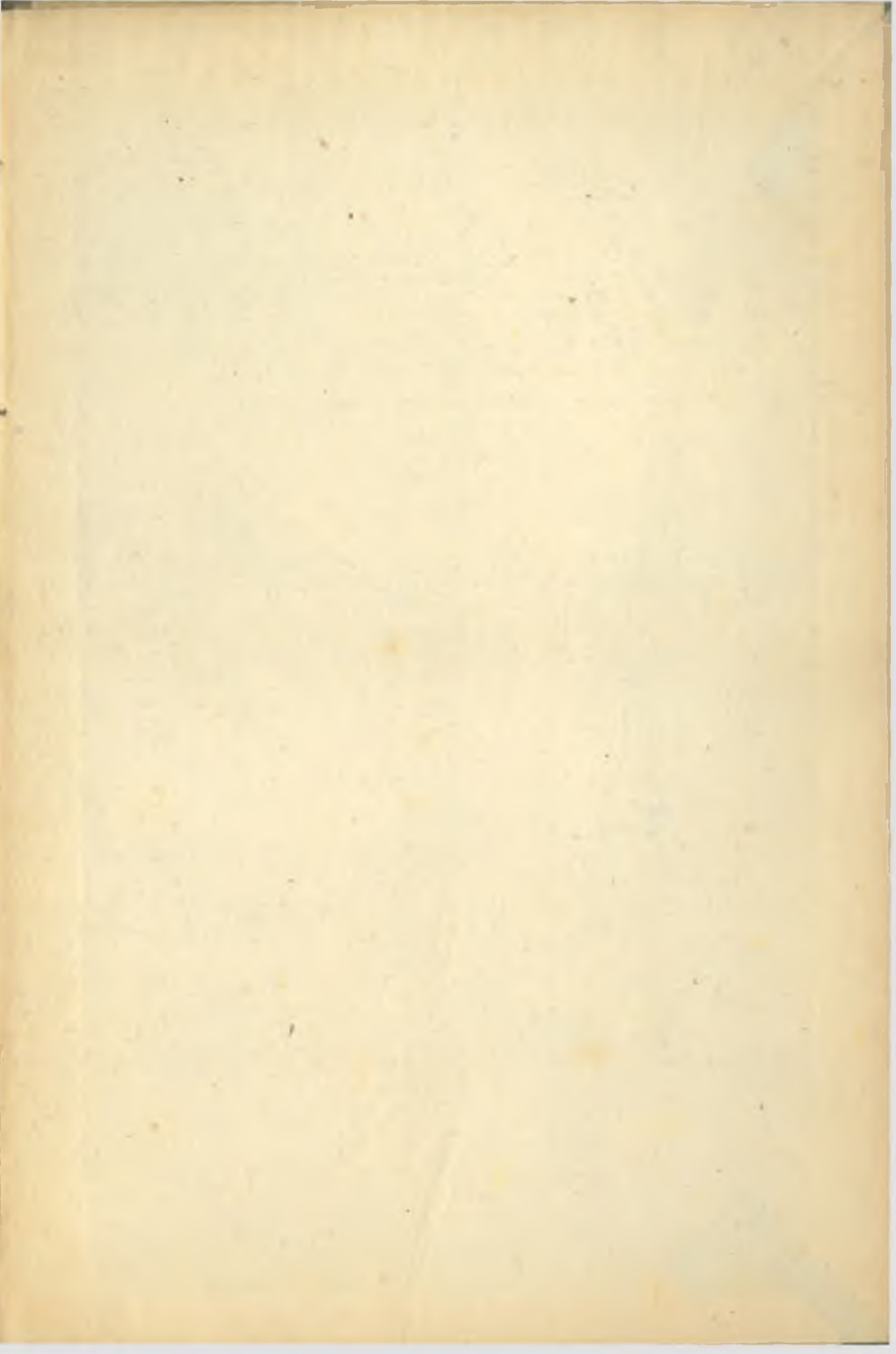
I. I.

1. Graščinsko upraviteljstvo odpoveduje kmetu Ivanu Kosiju od 1. junuarja prih. leta naprej travnik (parcelno št. 956), ki ga ima v najemu. Travnik bodo porabili za stavbišče.

2. Najemodajalec A. odpoveduje najemalcu B. stanovanje. (V kateri hiši? Kdaj stopi odpoved v veljavo?). A. je zaradi stanovanja nekaj drugega odredil.

3. C. odpoveduje glavnicico K 420.—, ki mu jo je posodil D. (Od katerega časa?) Ugodna letošnja trgatav mu omogoča, da lahko poravnava svoj dolg.

4. Sestavljena naloga. a) A. odpove B-ju glavnicico K 600.—, ki se obrestuje s 6 odstotki do b) B. prosi nato A-ja, naj odstopi od odpovedi vse glavnice. Odpoved mu je prišla celo nepričakovano. Vrnitev vse svote bi ga spravila baš zdaj, ko opravki tako slabo uspevajo, v veliko zadrego. A. naj se zadovolji, če se mu v navedenem času izplača polovica posojila z obrestmi vred. c) A. privoli z ozirom na dolgoletno prijateljstvo z B-jem tej prošnji, akoravno bi sam glavnicico nujno potreboval. Obenem prosi, da mu B. pošlje s plačilom prve polovice novo dolžno pismo čez K 300.—. č) B. ustreže tej zahtevi o pravem času in se zahvali za izkazano prijaznost.

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ

K

40583/5

37(075.2):808.63-07

100040601

COBISS ©